

2016/8/

Universidad de Granada
Facultad de Medicina
Historia del Arte
Estante A
Tabla 502
Número

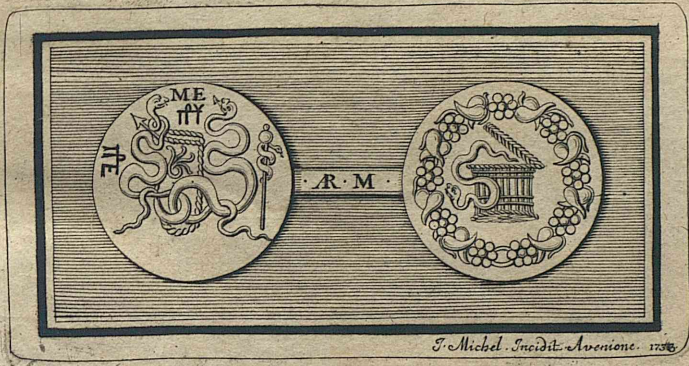
124047223.

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL GRANADA	
Sala:	B
Estante:	49
Número:	139

H = Sol * R. 41. 220

(1)

ALEXANDRI XAVERII
PANELII,
È SOCIETATE JESU
PRESBYTERI,
DE
CISTOPHORIS.

J. Michel. Incidit. Avenione. 1736.

737-71

V1-3h20

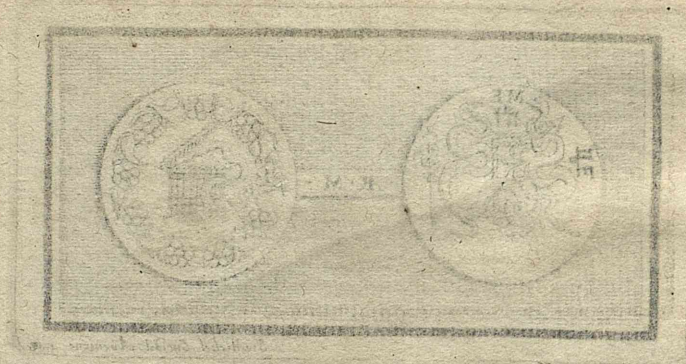
LUGDUNI,
Sumptibus { FRATRUM DEVILLE,
& LUDOV. CHALMETTE.

M D C C X X I V .

CUM PERMISSU REGIS.

ALEXANDRI XAVIERII
PANELII
E SOCIETATE IESU
PRESBYTERI.

CISTOPHORIS.

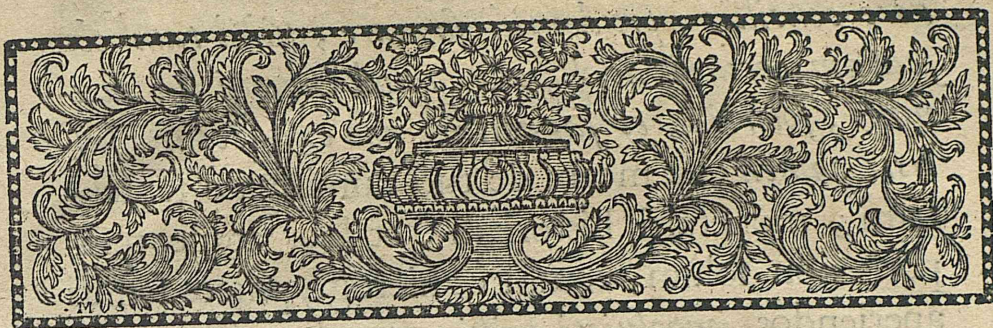
LUGDUNI.

FRATRUM DE VILLE
& LUDOV. CHAMETTE

MDCCLXXIV.

CUM PERMISSU REGIS.

ILLUSTRISSIMO ET PRAENOBILI VIRO
D. JOANNI NATALI ALLETIO
SERENISSIMAE RAGUSANAE REIPUBLICAE
CANCELLARIO

ALEXANDER XAVERIUS PANELIUS
è Societate JESU

S. P.

NE incautus ego, qui nummum a
peritissimis intactum hactenus, aut
levi saltem delibatum manu enodare
aggrediar! Discutiendis illius tene-
bris unus par eras, Vir Illustrissime, cui Sere-
nissimam Ragusanorum Rempublicam solito re-

gere consiliis , prudentiâ firmare , nihil tam ob-
scurum occurrit ac difficile , quod ingenii tui acu-
mine , solertiâ , et sagacitate non extricetur. Jus-
sisti tamen , ac meam de tuo numismate senten-
tiam , monetarii historiam , et loci atque tem-
poris non solum , verum et hieroglyphicos sensus
aperiendos imposuisti mihi : operosum sanè opus ,
ac salebrosam provinciam. Jussus en obsequor : ob-
sequii aleam obsequendi studium excusabit. Vale.
Massiliae , in Collegio Belzunceae Societatis
JESU , Idibus Januariis MDCCLXXXIII.

ARGUMENTUM.

ARGUMENTUM.

I.

Qualis nummus sit Cistophorus, et unde nomen.

II.

Quid figurae Cistophoro commissae significant.

III.

De figuris Cistophorûm aream occupantibus.

1°. De corona hederacea. 2°. De cista. 3°. De serpentibus.
4°. De vanno. 5°. De arcu et hastis. 6°. De thyrso.
7°. De taeda. 8°. De caduceo. 9°. De ferula, &c.

IV.

Orgiorum origo & propagatio.

V.

De variis variis apud nationes Orgiorum feriis.

VI.

De Sabaziis speciatim.

VII.

Cistophoros Sabaziorum occasione signatos fuisse.

B

ARGUMENTUM.

V I I I.

Sub quibus magistratibus signati fuerint Cistophori.

I X.

Quibus in locis, et temporibus signati Cistophori.

X.

De Ephesinorum Cistophoris.

X I.

De Cretensium Cistophoris.

X I I.

De M. Antonii III-Viri Cistophoris.

X I I I.

De nummis cistam praeferebantibus.

X I V.

De nummis serpentiferis.

X V.

Serpentibus Bacchum designari.

XVI.

De Cistophorum usu, et pretio.

D E

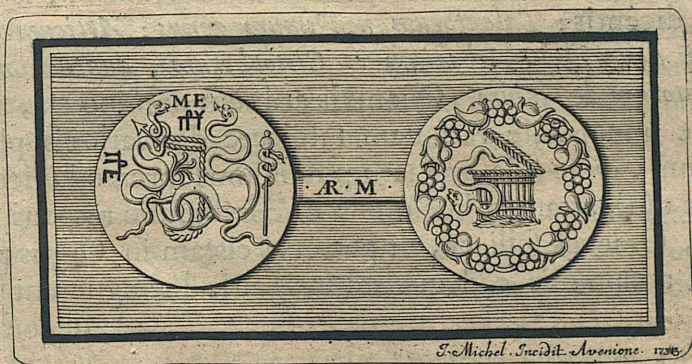
CISTOPHORIS.

I.

PROPOSITUM numisma argenteum est, ^{Qualis}
 et tetradrachmum. In corona ex hedera et co- ^{nummus}
 rymbis contexta semiapertam hinc exhibet cistam, ^{sit Cisto-}
 e qua prosilit serpens plura in volumina contrac- ^{phorus, et}
 tus: inde, geminos angues inutuis implicitos spiris ^{unde no-}
 obsidentibus vannum acrostolio superbientem, cum telo pro- ^{men.}
 minente. Dextro nummi latere, monogrammati instar, im-
 plicitae videntur litterae quaedam **ME**: laevo, anguis alter
 thyrsos obrepens: superiori verò parte, litterae omnino duae
ME, et inferius aliud monogramma **ME**. Numismatis ecty-
 pus oculis contemplandus subjicitur.

J. Michel. Incidit. Avenione. 1736.

Nummus hic eorum est de genere, qui Cistophori ap-
 pellati sunt. Id nominis eos ideo sortitos fuisse volunt Hadr.

Turnebus (a), Hadr. Junius (b), Hostus (c), quod iis cistiferi essent sculpti, qui sacrorum mysticorum cistis inclusorum arcana ferebant, ut in Cybelae mysteriis, Bacchi orgiis, Cereris initiis. Cum bona tantorum virorum venia dixerim ab ipsa, eaque una hisce numismatis impressa cista nuncupatos fuisse Cistophoros, quemadmodum apud nostrates non ita pridem Coronati vocabantur nummi, a coronae imagine, quod veluti palmare exemplum suggerit Coel. Rhodiginus (d). Nec enim Cistophoros ad Turnebi, caeterorumque mentem expressos cujusquam in manus unquam venisse animadvertit jam Henricus Eggelingius (e), quamvis eorum, qui cistam praeferant, plurimi sint, ac frequentes.

Longè alia in sententia est Joan. Gasp. Eisenschmidius (f), cui videtur si a Κίστη, Cistophori nomen derivandum esset, potius Κίστηφόρος dicendus fuisset, quemadmodum a *vinum*, dicitur *κιστηφόρος*. Quem in Rhodiorum nummis caput Solis praefertentibus conspiciendum habemus florem, interpretantur alii Rosam (g), Balaustium alii (h), seu florem mali Punici; hunc eundem arbitratur esse laudatus autor, ac ille, qui Dioscoridi Κίσος vocatur. Ratione itaque tum denominationis nummi, tum ipsius floris, in eam adducitur opinio, ut credat omnes et singulos, eosque unos Rhodiorum nummos cujuscumque metalli atque magnitudinis, Cistophori nomen sibi vindicare. Potuit haec opinio ducere ortum ex Festi testimonio dicentis: *Talentorum non unum genus: Atticum est sex millium denarium: Rhodium et Cistophorum, quatuor millium quingentorum denarium*. Quamvis arduum omnino sit, ac plerumque impossibile rationem subijcere derivationis plurium nominum, quae solo linguarum omnium supremo iudice invaluerunt usu, attamen hoc unum Eisenschmidio responsum volumus, Graecos scilicet, ut personas cistam in Orgiis praefertentes, a nummis eadem cistâ insignitis distinguerent, istos denominasse

(a) Adversarior. Lib. III. cap. V. (b) Nomenclat. pag. 233. (c) Lib. III. cap. II. (d) Lection. antiq. Lib. x. cap. II. (e) De mysteriis Cereris et Bacchi. (f) De Ponderibus et Mensuris Veterum, §. IV. cap. IV. (g) Harduinus in numm. Popul. et Urb. (h) Spanhem. II. Vossius.

DE CISTOPHORIS.

9

denominasse Κιστοφόρος ; illos verò Κιστηφόρος, vel potius Κιστιφόρος. Etenim Demosthenes pro Ctesiph. loquens de Aeschine : Εξαρχος, και προηγμενων, και Κιστιφόρος, και λιανοφόρος (a). Quam loquendi rationem comprobant Romani ipsi : nomen enim utrumque cum propria eorum significatione latinitate donarunt. De istis saepius Cicero, Livius, et alii : de illis verò haec habentur in Martiali, Epig. Lib. V. - 17.

*Dum proavos, atavosque refers, & nomina magna ;
Dum tibi noster eques sordida conditio est ;
Dum te posse negas nisi lato, Gellia, clavo
Nubere : nupsisti, Gellia, cistifero.*

Cave ne cum interprete Pliniano, Lib. xxxiii. n^o. vi. hujus epigrammatis jocum reponas in ambiguitate vocis *Cistifer*, quam contendit ille, et cistarum vitilium, qualorumque venditores, rusticanos plerumque homines significare, et Senatores, Equitesve, qui cistas suffragiorum in comitiis custodirent. Neque enim Senatores, Equitesve cistis suffragiorum custodiendis praepositi appellati sunt unquam Cistiferi, sed cistarum custodes, ut apud Tullium, Orat. in Pison. et post reditum in Senatum, et Plinium Lib. eod. xxxiii. Quos Cestiferos, (rectius legeris Cistiferos) vocat in notis Tiro, pag. 61. interpretabere de plebeculis illis, qui destinatas comitiis cistas, domi servabant, et comitorum tempore eas in comitia deportabant. Sic nostrates passim apud Gallos, sunt hodieque, qui in singulis oppidi regionibus tellenones, atque coriaceas corbes restringendis fortuitis domorum incensionibus praeparatas custodiunt, easque, quando, et quò res poscit, deferunt. Sed haec, per me licet, parvi momenti sunt. Ad Martialem ipsum provoco. Hic Gelliam irridet, quòd affectatis prius illustrissimis nuptiis, cum Senatore videlicet, cujus insignie fuit latus clavus, vilissimas tamen contraxisset cum infimo omnium apud Romanos homine, id est, Cistifero. Alludere fanè non potuit Martialis Senatori cistarum custodi,

(a) Ita legendum ne dubites, ex fide MSS. Vindobonensi Caesareo. Mendosè Κιστοφόρος, et Κιστιφόρος in vulgatis plerisque editionibus, ut et Κισσοφόρος, apud Harpocrationem.

quocum nuptias si inivisset Gellia , Martiali profectò non venisset in dicacitatem.

Cistophorus praeterea nullus est , quem apud Rhodios conflatum fuisse suspicari quisquam possit , nedum evincere , licet plerique omnes urbis alicujus nomine gaudeant. Ostenditur etiam eos omnes argenteos esse , non cujuscumque moduli , aut ponderis , sed ad tetradrachmi pondo et formam pertingere : adeo non firmis momentis nititur sententia Eisenschmidii. Quod ad Festi auctoritatem attinet , dicendum sanè perturbatum eo loci Festum , quem alibi , ubi de Euboïco talento , sibi non constare , arguit olim Budaeus (a). Vel erit fortè accipienda disjunctivo , non autem copulativo sensu particula (&) : *Rhodium et Cistophorum quatuor millium* &c. ita ut Rhodium talentum a talento Cistophoro distinguatur. Sed quae tum ambages , quàm insolens et numquam expedienda computandi ratio ! imò penè dixerim , ecquis de talento Cistophoro unquam audivit ? De his rursus alias.

I I.

Quid figurae Cistophoro expressae significent.

Cistophoros e monetariorum incudibus excidisse casu , aut incisus in eos figuras opificum arbitrio permissas fuisse nemo dixerit. Ex eorum frequentia , pondere uno ferè et eodem , similitudine , nominum atque litterarum tenore determinatum aliquod in illis fabricandis consilium liquidò arguere est. Consilium illud scrutanti , et commissas hujusce generis nummo figuras intuenti curiosiùs , veniunt in mentem Orgia Bacchi , ipsaque adeo ad aeternitatis memoriam Cistophoro consignata fuisse tandem non ambigitur. Invitis equidem commodior alia nobis non occurrit numismatis enodatio , per quam liceret e debita tenebrarum caligine propudiosa in lucem non revocare mysteria. Quamobrem sobriè de illis disputare aggredimur memores dicti Apostolici : *Munda mundis.*

(a) De Aëse , Lib. II.

Orgiorum apparatus priscis olim temporibus simplex erat, et ab omni sumptu liber. Peragebatur plebeio more, et vultu hilari. Amphora vini praebat cum palmitis sarmento: tum trahebatur caper Baccho invisum animal: sequebatur cista; ultimo loco phallus (a). Diu non stetit haec religiosa simplicitas. Opum affluentia sacris quoque suos mores, et luxum invexit. Spectante populo hederâ coronato totam per urbem, crine fluxo, nudo penè corpore Evion ingeminantes, et furentium instar vagabantur permistae viris mulieres. Temulenta, pudorisque oblita cohors, alii Silenorum, Satyrorum alii, atque Panum habitu procedebant. Tum alii hinc inde asinis insidentes, quos Fauni, Bacchae, Lenae, Thyiae, Mimalones, Naiades, Nymphae, Tityri comitabantur. De illis plura Ovidius (b). Choream et thyasos strepentibus undique ululatus excipiebant Victoriae signa, arae coronis hederaceis formam vitis referentibus ornatae, thura, aromata; currus deinde varii thyrsis, armis, coronis, doliis, crateribus, tripodibus, vannis onusti. Ponè, Virgines Canephorae, quae cistas et arcana initiationum ferebant, sequentibus Phallophoris. Agmen claudebant Bassarae mulieres serpentibus, smilace, hederâ coronatae. Denique Ithyphallorum chorus *Φαλλικὰ δὲ μάλ᾽ α* decantantium, seu carmina in Bacchi honorem. Procedebant illi habitu muliebri, et ebriorum personam mentientes. Qui plura volet, adeat Bacchicum Philadelphi chorum, apud Athenaeum, Lib. v.

His accedere quoque possunt ritus peculiare ad normam, usumque privatum quorumdam oppidorum accommodati. Scierii, v. g. mutuò flagellis excipiebant sese mulieres nudaae. Lampteriis, faces de nocte in templum deferebantur dispositis passim per urbem vini crateribus. Omophagiis, mystae furentes, et pleni Deo, anguibusque redimiti crudas carnes dilaniabant. Agrioniis, Rex sacrorum stricto ense sacris operabatur. Lavinii, fascinum plaustrò invehabant in oppidum matronae. Oschophoriis, palmites vitiferos gestabant adolef-

(a) Plutarch. Moral. xiv. de Avaritia. (b) Lib. i. de arte:

Ecce Mimalonides sparsis in terga capillis,

Ecce leves Satyri, praevia turba Dei. &c.

centes nobiles muliebribus stolis amicti. Brauroniis ebrii meretrices rapiebant. Una tamen ubique et eadem vivendi effrena libertas, adeo ut ipsi sacrorum antistites multa dictu, visuque turpia obruderent sollicitandis populorum risibus. Matronas non pudebat in foro, palam, & in oculis omnium ea patrare, quorum vel procacissimam in theatro meretricem puduisset unis spectantibus matronis. Omittimus ludos voluptatum illices, lubrica comoediarum spectacula, commessationum luxuriam adeo immanem, ut sobrius, si vel unus forte in tantis lasciviae incitamentis ad omne flagitiorum genus provocantibus extiterit, austerus jam habitus sit. Nec alio quam Dionysiarum feriarum tempore visus est Diogenes accensâ lampade quaerens de die hominem rationis compotem. Potuisset et hoc idem Plato, cum temulentam vidit totam civitatem Bacchanalibus diebus, ut asserit Lib. 1. de Legibus.

Ex impressis igitur numismati Alletiano figuris, memoratas Orgiorum caerimonias ad nefandae pietatis monumentum commissas fuisse Cistophoris, nunc enucleandum est.

I I I.

De figuris Cistophorum
aream occupantibus.

1°. De hederacea corona.

Quod de Bacchi sacerdotibus præmonuerat Lucianus (a), eos scilicet a caeteris Deorum mystis differre uno hederæ signo, de Bacchicorum sacrorum ministris omnibus accipiendum est. Nam Sileni, Satyri, Thyasi, ipsis ne quidem exceptis quadrupedibus asinis, bobus, sua quilibet hederaceâ coronâ redimiebatur. Tota etiam hederaceis foliis umbrosa erat Orgiorum supellex, taedae, lampades, signa, foci, hastae, currus, tripodes, vasa, crateres, amphorae. Neque tanti interest evincere Baccho propriam fuisse hederam, de qua tamen multi tam multa causantur. Volunt alii (b) in eo utrumque convenire, quod ut ille semper est juvenis, ita haec semper

(a) In Tragopod. (b) Festus.

semper viret. Alii (a), quòd ejus folia vitis foliis sint similia, seu quia id efficacitatis inest hederæ, ut hominum mentes in furorem præcipites agat (b). Fabulantur alii vitis feracitatem, si putator ejus fuerit hederâ coronatus (c). Sunt quibus in memoriam redeat historia Bacchi, qui puer in cunabulis hederæ beneficio Junonis iram effugerat (d). Hinc provector aetate factus, dicitur Cifsum juvenem Dionysia agentem, ex prolapsu saltatorio mortuum, in hederam convertisse (e); nautis aliò deportantibus illum jubentem navigare in Naxum, hederas per remos irrepsisse (f); primum omnium hederaceam imposuisse capiti suo coronam, victoremque exercitum hederâ coronatum ex India reduxisse (g). Quidquid sit, in memoriam sanè, et ad exemplum Indici hujusce triumphii, Dionysiis operantes ornabantur coronis hederaceis et pampineis, qualem videmus Cistophoro consignatam. In Philadelphica pompa, hederacea fuit, et vitiginea corona Liberi Patris ex India redeuntis. Facile crediderimus nos, non pietate magis, quàm necessitate accersitam Dionysiis festis hederam, ut pote natam vinosis vaporibus temperandis, et recreando capiti (h). Non alia saltem de causa tam familiaris fuisse videtur hederæ veteribus Poëtis, quos illâ ideo coronari asserit Servius (i), quòd Poëtas semper vino plurimo uti manifestum est. Unde Poëtarum præses, atque alter Appollo celebratur Bacchus. Adde quod Musas expeditionum suarum comites habere voluerit (k), et Bacchantium instar insanire dicantur Poëtae. Majoris itaque fuit momenti in Orgiis corona hederacea, quam ideo non oportuit omitti in nummo violenta Bacchi sacra referente.

Ad Liberi, Cereris et Proserpinae religionem cistae pertinere dicuntur Suidae: *ἑοικε δὲ κιστὰς ἱερὰς εἶναι τῆ Διονύσου, καὶ ταῖν Θεῶν.* Quae verba fuere in causa, cur multi non fecernerent

2°. De cista.

(a) Phornut. Plutarc. Symp. III. Quaest. II. (b) Plutarch. ibid. (c) Constantius Caes. Lib. v. cap. xxiv. (d) Ovid. Fast. III. (e) Constantius Caes. Lib. xi. cap. xxxi. (f) Natalis Comes in Baccho. (g) Plutarc Symp. III. cap. I. (h) Isidorus et alii. (i) Ad vii. Eclog. Virg. (k) Diod. Lib. II. Clemens Alex. in Protr.

varios cistarum usus in variis plurium Deorum ritibus. Suas habebant cistas Canephoria Dianae, suas Eleusinia Cereris, suas Theogamia Proserpinae, suas Dionysia Bacchi, sed diversis rebus pro Deorum diversitate plenas. Canephoris, apud virgines nobiles moris erat, ut canistros earum rerum refertos, quas acu elaborassent, Dianae consecrarent, atque ita significarent se prioris vitae, virginitatisque pertaesas, cupere exautorari (a). Eleusiniis, cibum et potum cistae complectebantur (b); Themidis arcanis, origanum (c); Theogamiis, panem (d); Eleusiniis, fruges (e); Dionysiis, frugum omnium primitias (f). Aliis quoque cistis continebantur propria earumdem feriarum, plebi ignota, et uni tantum inauguratorum ne vilescerent, secreto commissa mysteria, quae pleraque tamen a jurato antistitum suorum silentio vindicata sunt. Themidis arcana mysticis cistis inclusa, erant lychnus et ensis (g); Eleusiniorum, et Thesmophoriorum, pecten muliebre (h); Orgiorum, sesama, pyramides, lana, liba multis umbilicis distincta, falis micas, mala punica, corda, ferulae (i). De istis nimirum cistis, quas Valer. Flaccus appellat

— — *tacitâ plenas formidine cistas,*
intelligendus est Catullus
Pars obscura carvis celebrabant Orgia cistis,
Orgia, quae frustra cupiunt audire profani.
Seneca quoque in Anapaestis:
Nos Cadmaeis Orgia ferre
Tecum solitae condita cistis.

Praelatas inter tot cistas in Dionysiorum pompa, caeteras una longè antecedeat et populorum veneratione, et altissimo religionis intimae recessu. Illius meminit Apuleius: *Ferebatur ab*

[a] Dorot. Sidonius. [b] Clem. Alex. Protrept. [c] Idem ibid. [d] Idem. [e] Hesych. [f] Schol. Aristoph. in Acharn. [g] Clemens loco cit. [h] Theodor. Ther. Lib. III. [i] Clemens ibid.

Origanum, flos coronis nectendis destinatus, idemque medicinalis, Plin. Lib. xx. et xxix.

Quid sit Pecten muliebre, malo lector aliunde discat.

Sesama et Pyramides placentae genus ex tritico melle admixto confectum. Hujusmodi placentas docet Pollux eorum etiam fuisse praemium, qui totam noctem vigiles decurrissent.

alio cista secretorum capax, penitus celans operta magnificae religionis (a). Tibullo:

Et levis occultis conscia cista sacris.

Nec aliud quidquam obversari potest animo legentis apud Athenaeum in Ptolemaei Philadelphi pompa, initiationum arcana, et mysteria sacrificiorum delata fuisse ab Orgiorum ministris. Quid in hac cista reconditum lateret, suspicandum dedit Ovidius Naso:

Condita si non sunt Veneris mysteria cistis.

Apertè Clemens Alexandrinus, qui Bacchi pudendum affirmat (b). Clementi suffragatur Pausanias, quamvis dissimulanter. Suae religionis honori ut consuleret, in cista finxit imaginem Bacchi (c). Astutiùs etiam Plutarchus turpitudinem tantam interpretationis velo vestire conatur (d). Osiridis, aut Bacchi nomine intelligendum contendit rerum omnium principium, quod vi procreatrice se ipsum multiplicat ipsâ eorum quae ex illo producuntur multiplicatione; ideoque phallos non modo, sed et Bacchi veretro triplici luxuriantis imaginem circumferri. Venerandam hanc, quae prima in Orgiis tenebat, cistam in Cistophoro repraesentari suadet cum ipsa semiaperta cista, quae probrosa sua arcana proferri in lucem quasi reformidat, tum mystica ratio, & congruentia quam aiunt intercedere serpentem inter cistae implicitum, et cistae commissa Bacchi pudenda. Phallis, seu τῶν τῆ Διονύσου αἰδοίων, aeternitatem futuram, et ut loquuntur Dialectici, a parte post; sicut elapsam, et a parte ante, serpentibus demonstrabant. Neque aliter Platonici designabant spiritum illum, qui per universam mundi molem difflatur, atque effunditur; cujus beneficio omnia vigere, ali, et si fas ita loqui, perennare credebant. Hoc emblemate, quo usi sunt Valentiniani ad occultam rerum originem demonstrandam, Philosophi gentiles generum immortalitatem ostendebant, quâ principium ad finem dirigeretur, finisque reflecteretur ad principium, juxta illud:

[a] Metamorph. xi. [b] In Protrept. [c] In Achaic. [d] De Isid, et Osirid.

— — *Finisque ab origine pendet.*

Sed de his jam nimis multa, quae tantum indicasse sufficiat.

Cistae Orgiasticorum mysteriorum capacis imaginem alteram exhibet nummus aereus secundae formae, e Musaeo Cl. et Erud. D. Cari Mafiliensis depromptus. In eo Sidoniorum Dionysiorum nummo cistam opertam videre est, cum appposito thyrso lemniscis ornato.

Quâ cistae materiâ constarent, incertum. Illas e cannis fisis, aut etiam ligno exili et attenuato contextas Isidorus et Origenes produnt (*a*); aureas verò Damaratus, post Schol. Aristophanis (*b*). Materiam videtur determinasse opum affluentia, aut uniuscujusque civitatis propria in Bacchum pietas. Neque magis compertum habetur ad quos spectaret earum in pompis deferendarum cura. Contrariae hinc inde pugnant sententiae. Id muneris, si laudatum Martialem audiamus, viris demandatum erat, saltem Romae, et in Italia:

— — *nupsisti, Gellia, cistifero.*

Quod in Graecia factitatum quoque fuisse innuit Demosthenes (*c*). Demostheni favere videtur Clemens Alexand. dum memorat a Corybantibus cistam fuisse propositam populis adorandam

[*a*] Isidor. Lib. xx. Orig. cap. ix. [*b*] In Acharn. [*c*] Pro Ctesiph. de Aeschine.

Juvat ejus verba latinè referre, ut exinde pateat quid mercedis referrent apud Graecos isti, de quibus nunc, Cistiferi. „ Interdum praeclaros illos coetus per viam ducens, serpentes, quos Parias vocant, elidens; et super caput offerens, et clamitans, Evoc Saboe, et interim saltitans, Hyes Attes, Attes Hyes, Praefultor, et Dux, et Cistifer, & Vannifer, et id genus aliis nominibus ab aniculis salutabare, „ mercedem pro istis accipiebas placentas, et scriblitas, et recentes panes.

adorandam (a). Ex alia parte, virgines cistarum gestatrices frequenter audiunt apud Aristophanem, et ejus Enarratorem (b). Pacis componendae causâ, caduceatore opus est Athenaeo, qui in Dionysiaca Ptolemaei pompa, viros et mulieres sacrorum arcana simul detulisse affirmat. Extra tamen omnis controversiae aleam est ex subjecto numismate, virgines cistae Sabaziorum capacis gestatrices fuisse in Sabaziis. Ad id muneris obeundum ea deputabatur, quae caeteris praestaret et dignitate formae, et nobilitate generis (c). Athenaeo (d), vestis cistiferae Persica erat; Hesychio, Scythica stola, quae Istrianides dicebatur. Illa gestabat cistam in capite, fasciis redimitam purpureis (e), pretiosoque opertam velo, et ad pedes demisso. Habitus, et forma cistiferae virginis habetur in hoc singulari, et rarissimo Trallianorum Cistophoro, quem mihi communicatum voluit Cl. Croichetius, in supremo Sequanorum Senatu Orator. Pars aversa hujusce Cistophori Alletiano planè similis.

Commune quoddam Dionysiorum omnium decus, et ornamentum serpentes. Illis coronabantur Mimalonides, Bassarae. Non aliâ, quàm immanibus anguibus zonâ utebantur Bacchae. Draconem baltei, et torquis vices agentem ostentabant Maenades. Illos alii manibus demulcebant, et plebeculae summovendae, terrendaeve deosculandos impinge-

3°. De serpentibus.

[a] Loco citato. [b] In Acharn. [c] Hesych. [d] Loco citato. [e] Plutarch. in Phocione.

bant. Alios alii canistris inclusos, alii taedis implicitos, aut thyrsis obrepentes gestabant. Unde Orgiorum veluti signum ex instituto serpens habitus (a). Orgiastici serpentes illi eorum de genere erant, quos Graeci *παρσίαις* vocant. Naturâ faciles, et ad cicurationem prompti: mordere etiam, aut morsos doloribus afficere nescii (b). Tales crediderim, quos Bacchico percita furore Olympias Orgia peragens, ad incutendum spectatoribus terrorem, ex hedera, et mysticis cistis obrepentes producebat; vel qui Romae, apud Bonae Deae, nec terrentes, nec timentes erant. In recensendis Lanuvinae Virginis, Ti. Caesaris &c. cicuribus serpentibus immorandum non est. Fictos quandoque serpentes ex auro, aliove metallo pro genuinis suppositos in Orgiis docent Clemens, et Arnobius, affirmantes aureum anguem initiatorum in sinum demitti. Ex Indica Bacchi expeditione traducti videntur serpentes in Orgia, quorum ritus plurimi ad illius expeditionis exemplar informati sunt. Commilitonibus suis serpentem Bacchus dederat baltei vice gerendum, serpentem ipse pro diademate gerens. Neque id satis; cum sub imagine serpentis eum Dionysopoli in Thracia fuisse adoratum ostendat Patini nummus sub Gordiano Pio signatus. Tanta Bacchum inter et serpentem necessitudo ex eo repeti potest, quod ut Bacchus, ita et serpens aeternâ juventute floreat; vel quia serpente duce vinum et fruges invenerit; seu quod Bacchum e femore Jovis recens editum cinxerunt Parcae immanibus anguibus, innoxie tamen os pueri lambentibus.

4°. De vano
mystica.

Quam hactenus in Cistophoris pharetram viderant, aut videre se sibi persuaserant omnes ad unum Numismographi, vannum a nobis appellari mirabitur nemo, qui ad praesumptam pharetram oculos curiosius adjecerit. Pharetras in veteribus nummis angustas omnino, rotundas saepius, et instar thaecae recondendis sagittis accommodatas videre est. Contra verò impressa Cistophoris figura in latum producitur; arcuata equidem, at lateribus hinc inde prominentibus semiaperta,

[a] Clemens Alex. in Protrept.

[b] Schol. Aristoph. in Plutum.

ideoque custodiendis sagittis inhabilis. Recondendis natae sunt pharetrae sagittis, telorumque missilium cuspidibus, quae cum in Cistophoris promineant, et (quod in pharetris fieri non potest) per latera figurae quodammodo exiliant, figuram illam merum atque genuinum esse vannum planè evincunt. Servio: *Vannus est vas viminaceum latum, in quod propter capacitatem rustici congerere frugum primitias solent* (a). Ergo cum figura Cistophoro inscripta capacitatem habeat non tam recondendis telis, et arcui, quàm recipiendis frugibus convenientem, ejusque labra viminibus contexta, viminaceam eam probent, mystica prorsus dicenda est vannus Orgiis praeferri solita.

— — *mystica vannus Jacchi* (b).

Aurea fuit quandoque vannus, et ramulis aureis compacta viminis formam referentibus, quantum ex Apuleio conjicitur. Instrumentum hoc facere ad animi purgationem, et homines ita purgari Bacchi mysteriis, ut frumenta vannis purgantur, altè persuasum erat (c). Hinc Bacchus modò Liber dictus est, a liberando scilicet animas a sordibus: modò *Λικνίτης*, et *Λικνοφόρος* a vanno, quae in sacris ejus *λικνός* denominabatur (d). Hinc etiam mystica vannus appellata, quippe quae purgandis animis apta. Pierius tamen in cod. MSS. Romano legit *musticam vannum*, unde quidam vannum mustaceam in Orgiis intellexerunt, per quam vinum percolaretur, quod aliàs per saccum fiebat: vinum autem ita percolatum Theophrasto et Poluci vinum saccatum dicitur. Ut ut sit, mysteriis Bacchi vannum ideo adhibitam volunt, quòd Bacchus in ea repositus, postquam ex utero matris, aut Jovis femore editus est. Quae sanè ratio levis omnino ponderis videtur, cum in ea re nihil discriminis intercesserit Bacchum inter et caeteros mortales ejus coetaneos. Tunc temporis omnes recens nati in vannum de more reponebantur (e). Alii ex eo quòd Isis fratrem Osirim, seu Bacchum a Typhone fratre dilaniatum in frusta, vanno collegerit (f). In eorum ego malim ire sententiam, qui

[a] In I. Georg. [b] Virgil. Georgic. I. [c] Servius ibid. [d] Idem. ibid. [e] Idem loco cit. [f] Idem ibid.

opinantur morem praeferendae vanni in Orgiis traductum a rusticis frugum suarum primitias vanno congestas Baccho dicere solitis. Bacchus enim feminum parens, agriculturae, arborum, plantarum, vinique repertor habitus, cui ideo primum erat rusticanos homines rusticis muneribus probarent se memores et devotos. Caeterum in Orgiis vannos a mulieribus fuisse delatas observandum (a).

5°. De arcu,
et hastis.

Erit fortè qui memor Luciani Bacchum ut imbellem saepius exagitantis, miretur arcum et tela mediis in Orgiorum signis exhiberi. Arcus enim & pilum bellicae sunt virtutis tesserae, ac veluti insignia. Quid si ad Arrianum provocetur? Dubitat ille an ab aliquo Dionysio bellum unquam in India gestum sit, quòd nec Semeles filius, nec alius quispiam ejus nominis fuerit bellicosus. Verum ut Lucianus Luciano, ita Arriano Arrianus ipse satisfacit. Hic disertè asserit subactos Indos a Dionysio fuisse edoctos sagittandi artem, et bellicam disciplinam; ille verò testatur instructas pharetris et arcibus Maenades, Imperatore Baccho, impetum in Indos fecisse (b). Silentio praetermittuntur autores bene multi Bacchum de India triumphantem commemorantes (c). Nec enim bellicae virtutis alia desiderantur ab eo argumenta. Quamvis numerosae ejus copiae circa Carmelum a Licurgo fusae, ipseque adeo debellatus a Perseo fuerit (d), tot tamen victorias exinde retulit, ut *Θρίαμβος*, seu Triumphus fuerit cognominatus. Triumphare enim ideo dicitur, quòd Imperatori Capitolium petenti acclamabant milites: *Io Triumphe*. Triumphi nomen a *θρίαμβω*, Graeco Liberi Patris cognomine Varroni derivatur (e). Dicitur est autem Bacchus *Θρίαμβος*, ἀπὸ τῆς θροῦν, id est, a tumultuando clamare, καὶ ἰαμβίζειν, hoc est, maledicere. Apud veteres in more positum erat triumphantem conviciis impetere. Primus omnium Liber egit triumphum, atque in memoriam suarum victoriarum columnas apud Indos
erexit

[a] Servius ibidem.

[b] Lucian. in Bacch. Arrian. Rerum Indic. Lib. III.

[c] Plinius Lib. III. Solin. cap. LXX. Apollodor. Lib. III. Sidon. Apollin. XXII. &c.

[d] Dionysiac. Lib. XX. Pausan. in Corint.

[e] De Lingua Lat.

exercit (a). Hinc frequens adeo in veteribus nummis Bacchi triumphantis imago. E multis unum aut alterum adduxisse satis superque sit. In gaza Ill. D. Lebret Gallo-provinciae Pro-regis, aerei aliquot nummi Aegyptiaci, primae, ut aiunt, formae. Eorum alter Domitiani Bacchum exhibet in curru vectum a duobus Centauris, quorum unus thyrsum, victoriolam alter gestat. Trajani alter Bacchum eundem exhibet, sed cum victoriolis in manibus utriusque Centauri. Alius etiam Antonini Pii, in quo Liber gradivus, dextro humero tropaeum gestans, laevâ manu thyrsum, subsequente pantherâ. Apud Ill. Marchionem D. de Bon in suprâma fisci, et vectigalium curia Principem in Occitania, aereus extat Faustinae Pii filiae nummus ex aere magno apud Cyzicenos confectus: in eo Bacchum curru vectum trahunt duae Pantherae, comitante triumphantem Satyro. *Θηλυμορφον* appellatum Dionysium refert Eusebius, quia miscellum ex viris et feminis exercitum conscripserat. Potniae in urbe Bacchus *Ἀιγυβολός* colebatur; apud Lacedaemonios Dionysius *Ἐνυάλιος*, seu Martius, cujus imago hastâ insignis erat, non thyrsu (b). Omitendae quoque non sunt memoratae ab Euripide Bacchi sagittae (c). Bacchi Martii imaginem habemus in Brixiana gemma expressam apud Monfalconium, Suppl. Antiq. Tom. I. pag. 154. Tab. LIX. Baccho illi pampinis coronato vestitus est militaris idem qui Romanus olim antiquus, seu paludamentum, cum gladio sinistro lateri praecincto; dextrâ taedam ardentem praefert, uvas et spicas. Maenades igitur, quae suis in Orgiis pleraque ex Indica Bacchi expeditione mutiatae fuerant, non decuisset inermes ferias egisse. Earum martialem habitum descripsit Ovidius (d). In Philadelphico choragio virgines erant toto corpore armis instructae: juvenes cum exiguis peltis, et thyrsorum hastis: Aethiopes hastati: boves suspensum e collo gestantes aegida: currus loriceis, clypeis, et armis onusti. Hinc factum cur Orgiis initiati militarem ex-

[a] Plin. Lib. xvi. Apollod. Lib. III. [b] Pausan. in Bocot. Macrob. Lib. I. cap. xix. [c] Athen. Lib. xv. [d] Metam. vi. ubi. sic:

*Tempus erat quo sacra solent Trieterica Bacchi
Sithoniae celebrare nuptus. Nox conscia sacri &c.*

peditionem obire dicerentur a sanctis Patribus. Et verò, spectacula Evianum ea erant, in quibus epoto multo vino ad arma concurrebatur (a). In Agrioniis, sacerdos stricto gladio procedebat (b). Eorum nos fortè duceremur opinione, qui volunt priscos populos impresso in nummis arcu et hastâ, bellicam suam propriam ostentasse virtutem, si arcus et hasta in eo non exhiberentur nummo, qui Orgia ex toto referat.

6°. De thyrs.
60.

Thyrus ex Indica quoque Bacchi expeditione oriundus. Ut Indos ludicro belli apparatu delusos invaderent Maenades, pharetris, arcubus et telis hederâ vestitis dicuntur usae. At ubi ad pugnam ventum est, praecipiti cursu in eos provolarunt ex summis thyrsis ferrum nudantes (c). Nam thyrsus Macrobio (d), latens est telum, cuius mucro hederâ lambente protegitur. Communi Orgiorum in usu fuit, et a Bacchantibus priorum Maenadum aemulis in Orgia, et ab Orgiis in Cistophoros advectus. Aureus quandoque, qualis ille apud Athenaeum, Lib. V. cubitorum nonaginta, cum argentea hasta cubitorum sexaginta. Argenteum thyrsus signo Liberi Patris appositum memorat lapis vetus apud Gruterum, pag. 67. In nummis frequenter occurrit thyrsi mucro nudus, et hederaceo umbraculo vacuus; aliquando etiam querneae glande, aut pineo pomo vestitus, eò quòd hominibus glande vescentibus usum frumenti Bacchus dedisset (e). De ovo, quo fastigiati habentur thyrsi pluribus in Cistophoris, commodiùs alibi, N°. xv, agetur.

Incidit in manus nostras eximia prorsus integritatis Cistophorus alter Alletiano similis, cuius thyrso appensum erat videre phallum, non remedium quidem, praebivæ, aut fascinum infantium custodem (f), sed unum ex illis pudendis, quibus suspensis e collo, et mediis femoribus saltabat Orgiastica cohors (g), Aptior stomacho movendo, quàm admira-

[a] Maxim. Tyr. Serm. xii. [b] Plutarc. Quaest. Graec. [c] Lucian. in Bacch. [d] Lib. I. cap. xix. [e] Virgil. Georg. I. sic ille:

*Liber, et alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit arista.*

[f] Plin. Lib. xxvii. N°. vii. [g] Suidas, voce *φαιχολ*.

tioni turpicula res. Quid enim mirum commissas fuisse nummis obscenitates ab illis, quos divinis honoribus eas afficere non pudebat, non tantum verecundiore secreto, ut ait Augustinus (a), sed in propatulo exultante nequitiâ. In Orgiis Baccho Soli generationis patri Ithyphallos subrigebat Graecia, et simulacris virilium fascinorum territoria cuncta florescebant (b). Aegyptiacae mulieres, posito scilicet omni pudore, phallorum erant gestatrices in Pammeliis (c). In Graecia et Asia phallophoros inducit Athenaeus Lib. XIV. Hederaecum illis integumentum e serpillo, acantho superinjecto; violis et hederâ coronati, laenaque amicti procedebant. Nefandi hujusce ritus autor dicitur Bacchus. Semelem matrem reducendi ex Inferis, aut quid rei in Tartareis sedibus perageretur noscendi cupiditate illecto, Acherusios aditus indicaturum se pollicetur Prosymnus quidam, quem alii Hypolinnium, Hypelipnum alii vocant. Quibus iste nefandis conditionibus steterit, pudoris interest legendum exhibere, cum apud auctores bene multos rei turpitudine tota quanta est depingatur (d). Alias alii phallophoriarum origines dabunt (e).

Aliquot in Cistophoris thyrsi vices gerit taeda, foliis hederæ, aut etiam sinuoso vestita serpente. Ut a nocturnis, suis sacris Bacchus cognominatus est Nyctileius, ita et a taedis Lampterius. Cereri Prosepinam filiam facibus accensis quaerenti comes affuerat. Quod fortè ut imitarentur Pellenenses, dispositis per urbem vini crateribus, Liberi templum noctu adibant ipsius numen medias inter ardentes taedas quaesituri (f). Athenis, ad Cereris, colebatur signum Bacchi facem gestantis (g). Faces illae in usu Nyctileiorum Orgiorum, de quibus Virgilius Maro, Georg. IV.

Inter sacra Deum, nocturnaue Orgia Bacchi.

Sacra nimirum hujusmodi, in lucis ut plurimum, specubus, et subterraneis locis peragebantur. Reg. III. ubi de Asa rege:

(a) De Civit. Lib. VII. cap. XXI. (b) Arnob. Lib. V. (c) Herodot. Lib. II. cap. XLVIII. (d) Diodor. Sicul. Clemens Alex. Theodoret. Arnob. Hygin. (e) Schol. Aristoph. Orpheus in hist. Cereris. (f) Pausan. Lib. VII. (g) Idem. Lib. I.

Insuper et Maachan matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris Priapi, (id est Bacchi, ut inferius constabit) et luco ejus quem consecraverat, subvertitque specum &c. Quò talibus in locis vacari posset Orgiorum caerimoniis adhibendae fuerunt faces, quae suum significantius designare non potuerunt usum, quàm hederacaeo, serpentiferoque cultu.

Facem in Orgiis praeferre, maximo honori erat; Et ex eo capite Callias Atheniensis apud Aristotelem Lib. III. Rhet. cap. II. commendatur. Clarissima quaedam mulier, Acestium nomine, eò fortunae devenit, ut fratrem, virum, & filium omnes *Δαδούχους* habuerit. *Δαδούχος* namque dicebatur ille, qui facium gerendarum munus exercebat. Plures eo nomine veniunt inter sacrorum mystas apud Vandalium, Diss. VI. In Lenaeis *Δαδούχος* inclamari moris erat, quasi Bacchus ipse vocaretur (*a*). *Δαδούχος* Satyrus occurrit in M. Aurelii Antonini aereo numismate, apud Vaillantium, cum adjecta Cerasinorum in Ponto epigraphe.

8°. De caduceo.

Subditur aliquando caduceus loco facis, aut thyrsi in Cistophoris. Suus illi locus erat in Orgiis, quae per praekonem caduceatorem populo indicebantur (*b*). Aureum caduceum in manibus Silenorum Dionysiacam pompam agentium commendavit Callixenus Rhodius (*c*). Nihil eo loci de Mercurio Bacchum recens natum deferente Nyfsaeum in antrum cogitare velis. Libero Patri non minùs quàm Mercurio communis fuit caduceus; pacis siquidem, et concordiae idem, qui bellorum et victoriae praeses, et autor Bacchus. Junonis etiam inimicitias ad amicitiam Jovis, consuetudinemque reduxit. Quare reconciliationis Deus non immeritò dicitur ab Aristide. In eo Macrobius et Tristantus Santamantius conveniunt, ut velint Mercurium et Liberum Patrem habitum fuisse numen idem a veteribus, praesertim, ut opinor, a Spartiatis et Eleatibus, qui Mercurii Bacchum, et rursus Bacchi Mercurium gestantis imaginem

[*a*] Schol. Aristoph. in Ranis. Lib. V.

[*b*] Plutarc. in Theseo.

[*c*] Athen.

imaginem colebant (a). Bacchica hermatenea, quae quamvis huc faciant, taciti praetermittimus (b).

In celebri Thesauro Fridericiano, quem nuper publici juris fecit Eruditiss. Christianus Sigismundus Liebe, inter Gentium Romanarum nummos refertur Cistophorus Ap. Claudii Pulchri. Latere sinistro partis illius, in qua serpentes nexibus suis vannum obsident, duae sunt ferulae. Baccho ferulam adjudicari Plinius, Aristides, et alii docent (c): qua verò de causa, nobis in comperto non est. Argumentum tamen ex eo deduci fortè potest, quòd Bacchus humanae vitae conservator, medicinaeque inventor, et Deus habitus sit; ferula autem ad restituendam, conservandamque salutem utilis. Fruticem hunc animantibus mortiferum, uno excepto asino, et hominibus medicinalem tradit Plinius idem. Ferulae folia, aut lenti furculi intelligenda veniunt apud Clementem Alexand. ubi de Orgiasticis cistis agit. Bacchicae taedae non alio constabant, quàm duro ferulae ligno. (d) Ut cruentis ebriorum Orgiorum rixis occurreretur, Bacchantium quoque hastas voluit Bacchus esse ex illo frutice, ut pote gravioribus infligendis vulneribus propter innatam levitatem inhabili (e); quamquam vel durissima saxa Bacchus puer ferulâ confregerit (f). Mallei et formam, et nomen quandoque sortita est ferula, cujus furculi utrimque capitulati, ut exprimitur in Fridericiano, et Cretensi Cistophoris, malleoli etiam vocantur (g). Tertullianus de Plutone: *Risimus quòd Ditis pater, frater Jovis gladiatorum exequias cum malleo deducit, quòd Mercurius corpora exanimata jam mortem ne simulent, e cauterio probat* (h). Eo loci, et alio apud Tullium (i), malleus idem, qui Graecis *μάστιξ ἰατρικὴ*; et veteri Glossario: *Virga bacillus ex medicinali ferula*; quia, teste Plinio, nulli fruticum levitas major: ob id gestata faciliùs bacculorum usum senectuti praebet (k). Ferulei igitur fuerunt baculi, et frequentes in

(a) Macrob. Lib. I. Tristan. Tom. II. pag. 633. (b) Suidas, voce *μασθηρός*.
 (c) Plin. Lib. XXIV. Nonnus Lib. I. [d] Aristid. (e) Plurarc. Sympos. VII.
 Quaest. X. (f) Oppian. Cynege. Lib. III. (g) Plin. Lib. XVII. n. II. (h) Apol.
 ad Nation. Cap. x. (i) De Senectute. (k) Plin. Lib. XIII. n. XXII.

Orgiis, quorum ministri *ναρθηκοφόροι* audiunt apud Platonem (a). Anthologiae Lib. I.

Πολλοί τοι ναρθηκοφόροι, παῦροι δὲ τὸ Βάκχοι.

Superest disserendum aliquid de Solis sydere, et acrostolio, quae Cistophori aliquot exprimunt suo loco appellandi. Sed commodiùs alibi tractanda videntur, quandoquidem hactenus jam nimis multa. Neque etiam plura desiderari possunt argumenta ad evincendum in Cistophoris expressa fuisse Orgiorum solemnia, quorum origo tandem paucis investiganda est, antequàm ulterius progrediamur.

I V.

Orgiorum origo, et propagatio. Monstrum hoc turpitudinis, propudiosa videlicet Orgia, oriundum ex Aegypto arbitramur. Non aliunde profectò commigrarunt in alias oras omnia Deorum nomina, praecipuique eorum cultus, et caerimoniae, si locupletes testes audiamus Herodotum, Gregorium Nazianz. Cyrillum, Clementem Alexand. Qui Latinis Liber Pater fuit, idem Aegyptiis Osiris. Dispari, geminoque nomine appellatum numen idem proficitur Plutarchus (b), qui multis evincit Aegyptiorum Pammelia cum Graecorum Dionysiis convenire. Osiridi in Aegypto hederà, quae caeteris in orbis partibus Baccho sacra erat: unde a Graecis ea planta Chenosyris appellata est. Intra Aegyptios, Graecosve limites ea non stetit opinio, quippe quae apud Romanos invaluerat. Quidquid enim apud istos de Baccho, apud alios de Osiride praedicatur; ars videlicet terram arandi, feminibus gravidandi, messibus spoliandi, arbores insitionibus foecundandi, vites instituendi, vinum conficiendi. Longum fit per singula excurrere, jucundiùs apud Poëtam legenda (c).

Orgiorum parens Isis. Osiridem e medio sustulerat Typhon, et illius corpus quatuordecim in partes dissectum dis-

(a) In Phaedone. (b) Lib. de Isid. et Osir. (c) Tibull. Lib. I. de Melsala: *Primus aratra manu* &c.

pertiverat totidem inter Titanes sceleris participes, et fasci-
 noris admisi conscios. Scelere cognito, atque filiis in ultio-
 nis societatem Oro et Anubide advocatis, cum Isis nihil ex
 omnibus Osiridis partibus, praeter *aidōiv* reperisset, tutelae
 sacerdotum Aegyptiorum commisit illud divinis afficiendum
 honoribus. Non ita multo post ab his sacrorum antistitibus
 aere annuo devinctis instituta sunt Pammelia, in quibus ve-
 nerabile illud numen Ithyphalli, quot annis, mense Athyr,
 seu Novembri, suas caerimonias adeptum est. Explendae li-
 bidini accommodatiores erant Pammeliorum ritus, quam ut
 per finitimos latè populos non serperent. Aegyptii faciles nac-
 ti sunt imitatores Moabitas, Madianitas &c. Moabitae He-
 braeos. *Morabatur autem eo tempore Israël in Setim, et fornicatus est populus cum filiabus Moab, quae vocaverunt eos ad sacrificia sua; at illi comederunt, et adoraverunt Deos earum, initiatus. que est Israël Beelphegor.* Num. xxv. Madianitarum et Moa-
 bitarum Beelphegor numen omnino idem quod Graecorum et
 Latinorum Priapus. D. Hieronymo: *Beelphegor idolum Moa-
 bitarum, quem nos Priapum possumus appellare (a).* Et rursus:
Phegor in lingua Hebraea Priapus dicitur (b), Isidoro: *Beelphe-
 gor simulacrum ignominiae. . . Latini Priapum vocant (c).* Ex
 ipso quoque nominis etymo idem colligitur. Nomen *Beelphegor,*
 ait R. Baal Aruch, *explicatio ejus est os nuditatis,* cui, asseren-
 te R. Salomone Jarchi, mulieres Beelphegoris cultui mancipa-
 tae maritabant se totis diebus. Itaque, ut Orientalibus Beel-
 phegor, ita Graecis Priapus (*d*). Sic etiam Graecis et Latinis
 Bacchus dicitur Phallus, Ithyphallus, Priapus (*e*). Scholiasti
 Aristophanis: Phallus et Ithyphallus est Priapus; Phallica di-
 cuntur carmina, quae canuntur in Phallum, quod est, in Bac-
 chum (*f*). Athenaeo: Lampsaceni Priapum venerantur, qui
 idem est ac Bacchus (*g*). Athenaeo praeciverat Herodotus in
 Euterpe, et Lucianus de Dea Syra, ubi Priapi, seu Phallorum
 in hunc sensum acceptorum recitantur historiae. Quaerenti-
 bus ab Oraculo Methymnensibus, de reperto a se inter piscan-

[a] Ad Oseae cap. IX. [b] Lib. I. contra Jovin. cap. XII. [c] Origin.
 Lib. VIII. [d] Volsius de orig. Idol. cap. VII. Lib. II. [e] Seldenus de Dis-
 Syr. cap. V. Sint. II. [f] In Acharn. [g] Lib. I.

dum ligneo phallo, cuius apex vultum, et ora hominis referebat, responsum est Bacchum venerarentur: *Φαλλῶν ἱμαῖς Διονύσιον καὶ ἄλλον* (a). Plures omittimus divinarum Scripturarum interpretes sententiae nostrae propugnatores, et antesignanos. Controversiam omnem, si quae tamen possit esse, dirimit Orpheus, qui scripsit Priapum Deorum antiquissimum, eundemque cum Baccho. Successu temporum, Bacchi et Priapi velut distincta totidem numina, a plebecula fuisse habita, notum est. Sed quid inde? A nobis semper stabit eorum sententia, qui Hellespontiacum origine Priapum Deum volunt novitium, Hesiodo ignotum, adeoque Mosis, atque etiam Azae regis temporibus longè posteriorem. Eum quoque nondum coelo admissum esse propter meritorum tenuitatem tradit Fulgentius. Fuerunt igitur Beelphegoris sacra eadem quae Bacchi, Beelphegor numen idem ac Bacchus.

Ex Aegypto in Graeciam translata dicuntur Bacchi Orgia per Melampum (b). Docent tamen alii Bacchanalium, Panathenaeorum, Thesmophoriarum, et Eleusiniarum initiationes Orpheum, virum Odrysen, Athenas detulisse, et ex Aegypto transtulisse digressum Isidis et Osiridis in mysteria Cereris et Bacchi (c). Sed ea sacra Orpheo antiquiora in Graecia reponit Herodotus Lib. II. secundum quem Thesmophoria Cereris a filiabus Danaï ex Aegypto advecta sunt, et ab eis Pelasgotidas mulieres edoctas. Ergo Cereris Mysteriis quoniam multa cum Orgiis Bacchi fuerunt communia, et in Eleusiniis atque Thesmophoriis ampla Bacchi fiebat commemoratio (d), facile crediderim Graecos Danaï filiabus Orgia Bacchi retulisse accepta. Quisquis ille sit Orgiorum in Graeciam traductor, mirum quantum ea sacra propagata sunt. Non defuerunt e Graecia, qui ad finitimas gentes ea deferrent. Orpheus in monte Boeotiae proximo Thebis, ubi Liber natus credebatur, primus Orgia celebravit, et ea deinde Laomedontis aetate transvexit Ilium (e). Cistam Orgiorum capacem,

[a] Pausan. Lib. X. Euseb. Lib. V. [b] Herodot. Lib. II. [c] Plutarc. Theodoret. Lib. I. Ther. [d] Cicero de Leg. III. [e] Lactant. de fals. Rel. Lib. I. cap. xxii.

centi, quam excisâ Trojâ, praedae partem Euripilus fortitus fuerat, detulit Patras praecipuis honoribus colendam (a). Quod in causa fuit, ni fallor, cur existimaverint Interpretes a Trojanis Orgia translata Lavinium, ubi Maenades serpentinibus coronatae procedebant ululantes: Phallus quoque, comitantibus Matronis, deferebatur per agros Lavinii, et caeterarum Italiae civitatum, cum cantu et ululatu (b). Ovidius alludere videtur communi huic priscorum Latinorum mori, dum canit Evandri aeo Ino Matutam matrem, cum Melicerta filio, in latinas oras appulsam reperisse Bacchantes Orgia celebrantes apud Semelem Bacchi lucum, ubi Arcades ea sacra instituisse ferebatur (c).

Lucus erat: dubium Semele, Stimelene vocetur:

Maenades Ausonias incoluisse ferunt &c.

Feliciter omnino ad innuendam Orgiorum antiquitatem in Latio, ubi fautorem, atque propagatorem nacta sunt Evandrum ipsum (d). Romanorum Salii in suis carminibus Liberum Patrem appellabant, ut et Martem Patrem, tanquam Deos Indigetes, et antiquissima Latinae, et deinde Romanae gentis numina (e). Ut ut sit, quam antiquitus celebris apud Latinos veteres fuerit Bacchi cultus, arguitur ex Aruntio (f). Hic a natali die laborans aquâ intercute, Bacchum, dum Bacchanalia fierent, flocci faciebat. Numinis irâ, Medullinam filiam obscuro loco corrupit ebrius. Illa dempto violatori anulo parentem agnovit. Major annis facta cum esset, intellecto flagitio, patrem inebriat, et hederâ coronatum ad fulguris aram ducit, fuisque lacrymis, virginittis suae mactavit insidiatorem. Unde factum est, ut ampliata statim fuerit in Bacchum devotio, ne iratus contemptores sui traduceret in ebrietatem.

Ex dictis hactenus sua lux affulget Livio et Clementi Alexand. qui Graecum ignobilem affirmant in Etruriam Bacchanalia transtulisse (g). Loquuntur illi nimirum de Bacchanali-

[a] Pausan. in Achaic. [b] Macrob. in Somn. Scip. Alexand. Genial. Lib. III. cap. xviii. [c] Fast. IV. [d] Ovid. ibid. [e] Macrob. Saturn. Lib. I. cap. xix. [f] Plutarc. Parall. cap. xix. [g] Livius Dec. IV. Lib. IX. Clem. Alex. Protrept.

bus novo et peregrino ritu inductis. Quid in nocturnis illis , et adventitiis scelerum omnium officinis patraretur , dabit ipse Livius , et ab eo plerique omnes Romanae Historiae farcinatores. Itaque , quod priùs quondam factum jam fuerat per Diagondam Thebanum (*a*) , Romae quoque , ubi fartis , tectisque habitis veteribus , diurnis scilicet Bacchanalibus , nocturna illa peregrina per totam latè Italiam solemnè Senatùs consulto sublata sunt a Postumio Consule , U. C. anno DLXVIII. Illius S. C. formam e veteri tabula aenea , subjecit Fabrettus , Inscr. cap. VI. quam purgatam mendis prodidit iterum , et no- ris illustravit Cl. Mat. Aegyptius (*b*).

V.

*De variis
varias apud
nationes
Orgiorum
feriis.*

Ad propositum itaque ut redeamus , quoniam Orgiorum mysteria in Cistophoris exhiberi ostensum est , quâ occasione , seu quibus in feriis Bacchi signati fuerint Cistophori , nunc investigandum. Etenim ut caeteris Numinibus , sua sic Baccho erant solemnia : neque unius cognominis , quippe quae diversam , pro regionum diversitate , denominationem sortita.

Injuriâ temporum licèt rara omnino transmissa fuerint ad nos usque veterum Kalendaria , ab oblivione plura tamen vindicata sunt festorum dierum nomina , quibus quanti Deorum quisque fieret apud populos , intelligere est. E multis pauci sunt , qui cum Baccho in frequentioris publicae venerationis contentionem venire possint , si ad festos cujuslibet dies attendatur. Longum sit , atque adeo infinitum per omnes festos dies Libero sacros excurrere , cum regio nulla , oppidum prope nullum , quod solemnnes , et proprios ejus nomine non egerit. Illorum nonnullos appellasse sufficiat.

[*a*] Cicero de Legib. II.

[*b*] Vide Biblioth. Ital. Tom. VII. pag. 220.

Commemorantur itaque Atheniensium *Lenaea* [a], *Antheateria* [b], *Apaturia* [c], *Haloa* [d], *Agrionia* [e], *Phelidi* [f], *Recentiora* [g], *Urbana*, *Majora* et *Minora* [h], *Achivorum Turbae* [i], *Megarensium Nyctileia* [k], *Lampteria Pellenensium* [l], *Aleatarum Scieria* [m], *Eleorum Thyia* [n], *Antiquissima Limnensium* [o], *Phallophoria Sicyoniorum* [p], *Boeotorum Liberalia* [q], *Heraeensium Orgia* [r], *Brauronensium Brauronia* [s], *Pisidensium Dionysia* [t], *Alexandrinorum Lagenophoria* [u], *Aegyptiorum Pammelia*, *Comasia* [x], *Rhodiorum Pancladia* [y], *Apaturia Samiorum* [z], *Asianorum Sabazia* (&), *Arbelitarum Siculorum Agrypnia* [aa], *Mesapiorum Bisboea* [bb], *Atticorum Theoenia*, *Ascolia*, *Oschophoria* [cc], *Cyzicenorum Tauropolia* [dd], *Laviniorum Liberalia* [ee], *Romanorum Bacchanalia*, *Hilaria*, *Vinalia*, *Meditrinalia* [ff], caeterorum Graecorum *Neaenia*, *Cholas*, *Protugesia* [gg], *Ambrosia* [hh], *Amilleteria* [ii], *Phallogogia* [kk], *Bacchia* [ll], *Thalysia* [mm], *Iobacchia* [nn], *Lernaea* [oo] &c. Alias similes omittimus ferias *Eleutherensium*, *Cylleniorum*, *Meliastarum*, *Cynaethaensium*, *Ligurum Thracum*, *Cypriorum*, *Patrensiu* &c. In appellandis illis, appellandae omnes erunt, et singulae civitates, ac populi. Ut caerimoniarum varietati festorum multitudo conciliabat reverentiam, ita eorum multitudini varietas non officiebat: res quippe eadem mutato quamvis nomine peragebatur. Omnes Liberi Patris ferias genericâ voce *Orgia* Latini, *Dionysia* Graeci nuncupabantur [pp]. De

[a] Hesych. Aristoph. Diog. Laert. [b] Hesych. [c] Alciphron. in Epist. Aegialei. [d] Eustath. [e] Plutarc. Quaest. Rom. [f] Suidas. [g] Schol. Thucid. [h] Hesych. Demost. contra Leptin. [i] Pausan. in Corinth. [k] Idem in Attic. [l] Idem in Achaic. [m] Idem in Arcadic. [n] Idem in Eliac. [o] Schol. Aristoph. in Ranis. [p] Athen. Lib. XIV. [q] Pausan. in Boeotic. [r] Idem in Arcad. [s] Schol. Aristoph. [t] Suidas [u] Idem. [x] Herodot. Kircher. [y] Hesych. [z] Herodot. in vita Homeri. Proclus in Timaeum. [&] Tullius Cic. de Nat. Deor. Lib. III. [aa] Hesych. [bb] Hesych. [cc] Harpocrat. Schol. Aristoph. Plutarc. in Thes. [dd] Hesych. [ee] Ovid. &c. [ff] Idem &c. [gg] Hesych. [hh] Proclus ad Hesiod. [ii] Trezzes [kk] Theodoret. Lib. III [ll] Hesych. [mm] Menand. Rhetor. [nn] Demosth. in Neaeram. [oo] Meursius Graec. fer. e veteri lapide. [pp] Silvius in Catull. de nuptiis Plei et Thetid.

Sabaziis speciatim sermo instituendus jam , ut annuâ eorum occasione signatos Cistophoros ostendamus.

V I.

De Sabaziiis.

Sabazia denominata sunt a tripudiis , et inconditis clamoribus Maenadum furore percitarum. Nomen illud derivatur ἀπὸ τῆ σαβάζειν , barbarâ , ut aiunt , voce , quae sonat idem ac εὐάζειν , id est , vociferari *Evohe* (a) : qui clamor Bacchantium fuit , quasi dicerent εὖ οἱ , bene illi , scilicet apprecantium Baccho Sabazio. Sabazii hujusce Bacchi pater Caprius quidam refertur a Tullio (b) ; quis Caprius ille , adhuc incompertum apud Interpretes. Non intelligendus profectò venit eo nomine Caprius ille Causidicus , acerrimus nocentum Romano in foro insectator habitus (c) , cùm aetas , et vitae ratio Caprium hunc a Caprio Dionysii Patre prorsus discriminent. Nullus tamen hujusce nominis alter , quod rescierim , in veterum monumentis obuius est. Ergo nomen illud , Lescaloperio referente , plerique tantisper immutatum volunt. Alii *Cabrum* reponunt Phaselitarum Deum , quem Suidas Καλαβρόν (d) , Erasmus Λάωρον (e) , appellant : alii *Cabirum* , cùm constet Jovem Infernum , qui fuit unus e quatuor Cibiris , e Proserpina Dionysium suscepisse (f). Ad verisimilitudinis limites propiùs pertingere , Lescaloperio licèt refragante , videtur haec opinio , quippe quae Diodori Siculi utcumque nixa calculo. Traditur quoque et alter multa prior aetate Dionysius , quem referunt ex Jove , et Proserpina natum , et a nonnullis appellatum Sabazium. Haec ille (g). Stuprara Ceres a Jove sub tauri forma , septimum post mensem peperit Proserpinam , quam aetate florentem vervecus pater Jupiter idem corrupit in draconem mutatus. Hinc natus Bacchus Sabazius , cujus honores , et sacra , propter pudorem ex concubitu patris exortum

(a) Suidas.

(b) Loco cit.

(c) Horat. Sat. VI.

(d) voce φασελίτις.

(e) Adag.

(f) Suidas voce Ζαδρείς.

(g) Lib. IV.

exortum, altissimo semper obruta silentio permansisse refert quoque Diodorus [a]. Nocturna tamen fuisse Sabaziorum mysteria non ambigitur: τὰ Σαβαζία νύκτερα θύοθλα [b], serpentem Sabaziorum symbolum, in illis complicatum draconem circumferri, draconem immitti in eorum sinum qui initiantur, atque resupinis vestibibus subduci, Sabazii sacerdotes, et loca ipsi consecrata Σαβους, aut etiam Σαβους vocari [c]. In Sabaziis acclamatum quoque fuisse ὕη, docet Strabo [d]. Hyes Dionysii epitheton est, propter ejus in naturam humidam dominium. Veteribus Physicis Bacchum Solem humore, et Oceani vaporibus nutrirī persuasum erat. Quamobrem Baccho Hyi sacra fiebant pluvio tempore [e]. Ab Hesychio, et Phavorino Ἦυς, sive Hyes, aut Hyeus interpretatur Sabazius, quod operae pretium est animadvertere.

Frigidum sanè Plutarchi commentum deducētis Σάββατον Hebraeorum a σαβαζεν, quod Judaei eo die ad largius bibendum invicem provocare se soliti essent. Vossio tamen σαβαζις est ab Hebraeo צבא, militia, exercitus: unde 2. Sam. 5. & Ps. 24. et 59. יהוה צבאות: ita et Rom. 9-29. et Jacobi 5-4. Κύριος Σαβαώθ, Dominus Sabaoth, Deus exercituum. Sabazium cum Sabe, et Sabo eundem facit Hornius [f], qui a Sufes, voce Punica, Sabis etymon derivat, et a Sabo Sabinorum nomen. Sabis Arabum Deus, Sabothae in Atramitarum metropoli veneratus, cui decimae thuris a Sacerdotibus Σαβοις colligebantur. Sabus Sabatii nomen a Saturno ejecti filius, primus Aboriginum rex, a quo nomen suum Sabini obtinere. Quae postrema Hornii opinio adversatur Valerio Maximo, qui Sabazium, ut pote peregrinum, et ejus sacra a Romanis civitate ejecta narrat [g]. Sabazii illius sacra civitate ejecta, de peregrinis Bacchi, et nocturnis feriis accipienda esse constat, quandoquidem nusquam alibi Jovis sacra Romae interdicta legere me memini. Fatendum tamen Mnasiae Patrensi [h], Bacchi filium fuisse Sabazium. Sed refragatur communis autorum sententia, Mnasiamque in memoriae lapsum incidisse sa-

(a) Ibid. Arnob. Lib. V. (b) Oppian. Cyneget. (c) Clemens. Protrept. Firmicus. Harpocraton. (d) Lib. X. (e) Suidas, voce ὕη. [f] Hist. Philosoph. Lib. II. cap. IX. [g] Lib. I. cap. III. [h] Harpocraton.

DE CISTOPHORIS.

tis ostendit. Hesychio, Sabazius est cognomen Bacchi; Diodoro, Demostheni pro Ctesip. Amphiteo, Phavorino, Tullio, Apuleio &c. Sabazius idem qui Bacchus.

Sabazius quoque Jupiter dicitur apud Val. Probum, ad quem Ernstius [a] quaerit an Jupiter ille aliquis sit de trecentis Jovibus Varronis: an legendum potius *Jovi Stratio*, qui tanquam Imperator, seu exercitui Praepositus, Gallicè, *General d'Armée*, apud veteres in Caria, Ponto, Cappadocia, colebatur. Posteriorem sententiam, praeunte Lyl. Giraldo, amplectitur Sertorius Ursatus [b]. Immerito tamen, cum Jovis Sabazii vetera marmora aliquando meminerint.

I.

Q NVNNIVS
ALEXANDER
DONVM DEDIT
IOVI SABAZIO

Just. Lips. Insc. xxviii-2.
Gruter. xxii-5.

I I.

SP. METTIVS
ZETVS
IOVI SABAZIO
D. L. D.
L. D. D. D.

Grut. xxii-4.

I I I.

IOVI OPTIMO
MAXIMO
SABATIO
C. CAETRONIVS OCCI
[VS VALERIANVS MIL
SEMPLEAR ARMATVRAE
V. S. L. M.

Spon. Miscel. §. 3. pag. 78.

[a] Notar. cap. ix.

[b] De Notis Rom. voce *Jovi Sabatio*.

Ad quam ultimam inscriptionem celebris editor opinatur a Baccho ad Jovem translatum fuisse istud cognominis, eo quòd Jupiter Bacchi Sabazii parens censeretur. A Sponio non multùm discrepat Alb. Rubenius, cui visum est Jovem ideo Sabazium appellatum, quia ejus sacra cum Orgiis Bacchi una peragerentur [a].

Frequens est inter vetera eruditae antiquitatis vestigia, duo numina in unum coalescentia animadvertere, seu quòd eòdem recidit, unum numen plurium nominibus insignitum, singulaque Divinitatis attributa in totidem Deos diversis sub denominationibus conversa, et ad unum tamen Deum relata. Usque adeo verum est Dei unius Optimi, Maximi ideam hominibus vel ab ipsa natura insitam semper fuisse, Deorumque pluralitatem, eorum esse nullitatem [b]. Priscos apud autores Saturnus idem ac Sol, Mars idem ac Bacchus, Sol idem ac Jupiter, Apollo idem ac Bacchus, Jupiter idem ac Serapis, aut etiam Juno, Diana eadem quae Ops. Plura dabunt lapides antiqui.

I.

VESTAE DIANAЕ DICTAE
P. TVRPILIVS POLILAVS. &c.

E Latio veteri Emin. et
Erud. Card. Corradini.
Tom. I. p. 383.

I I.

I. O. M. SARAPIDI
PRO SALVTE IMP. L. SEPT. SEVERI. &c.

Lips. cXLVII.

I I I.

DEAE NEMESI
SIVE FORTVNAE

Grut. lXXX.

Quod in adductis hisce marmoribus, in illis etiam ubi Jovis

[a] In Numm. Aug. *Asia recepta.*

[b] Athanas. contra Idola.

Sabazii mentio, factum quoque dicere quid vetat, Sabazium scilicet Bacchum, et Sabazium Jovem a rudioribus tanquam totidem distincta numina, ab oculatioribus verò numen unum atque idem habitum? Etenim Jupiter et Bacchus idem si sint cum Sole, sive Apolline, Jovem et Bacchum idem quoque esse inter se omnino necesse est. Identitatem, ut aiunt, Jovis cum Sole demonstrat Macrobius integro toto capite xxxiii. Lib. I. Saturn. In hanc sententiam multa eruditè, ac pro suo more disserit Alexander [a]. Quamvis Bacchum inter et Apollinem eodem modo conveniat, ut videbitur, dum de Cretensium Cistophoris, non omittenda tamen tabula Mithriaca Gruteri xxxiiii. et Philippi a Turre [b], ex qua Mithram, seu Solem appellatum quoque Sabazium fuisse docemur. In eo lapide exsculpta prostant ea verba: DEO SOLI INVICTO MITHRAE NAMA SEBESIO, quorum enodationem dabit Macrobius: *In Thracia eundem haberi Solem atque Liberum accepimus, quem Sebadium nuncupantes magnifica religione celebrant.* Tabula altera e Justiniano Musaeo Mithram exhibet uvas dextrâ praetentantem. Et hoc vel uno argumento demonstratur invictè Mithram Sebezium alium non esse, quàm Bacchus Sabazius.

Aristides dicit etiam alios se audivisse dicentes eundem esse Jovem cum Baccho [c]. His omnibus calculum nostrum adijcere juvat ex alio Gruteri lapide Neapolitano [d], in quo tamen, monente Reynesio [e], littera una fallit.

T. FLAVIVS ANTI
PATER VNA
CVM FLAVIA AR
TEMISIA VXORE
IOVIEIAZIO VO
TVM LIBENS SOLVIT.

Bacchum Jovem, seu potius Bacchum Sabazium hìc nemo non

(a) Tabul. Eliac. (b) Monum. vet. Antii, pag. 161. (c) In Bacchum.
(d) xxii. 2. (e) Inscript. pag. 232.

non agnoscat. Evasius enim, aut Evazius, est ἀπὸ τῆς ἐυά-
ζην, quod idem est ac σαβάζην, id est, βακχέυην. Ovidio [a]
Evan dicitur Bacchus, et Virgilio Maroni [b] Evantes Baccha-
rum, seu Maenadum chorus.

In partes nostras abit Firmicus ipse, adeo nobis non contra-
dicit, dum scribit: Sabazium colentes Jovem, anguem, cum
initiantur, per sinum ducunt (c). Quibus profectò verbis
non intelligendus venit Jupiter unus a Baccho distinctus, sed
Bacchus Jupiter, Bacchus Sabazius, cujus, Arnobio teste,
Sabaziorum in mysteriis draco plura in volumina contractus
adhibebatur ad factorum memoriam, et in argumentum tur-
pitudinis. Factum illud, et turpitudinem ad genus Bacchi
Sabazii pertinere, multo ante praemonuerat Diodorus.

Nodum solvit Orpheus, cui unus Jupiter, unus Sol, unus
Bacchus qui Deus in omnibus est.

Εἰς Ζεὺς, εἰς Ἄϊδος, εἰς Ἥλιος, εἰς Διόνυσος.
Εἰς Θεὸς ἐν πάντεσσι [d].

Adeo ut divinitas ipsa, juxta Orpheum, unius Bacchi pro-
pria sit. Quod usque adeo verum est, ut qui ejus Theologi-
am altiùs introsperant Platonici, observaverint ab eo sin-
gulis planetis regendis Bacchum fuisse praefectum sub diversis
cognominibus, speciatim autem Jovis praesidem Bacchum Sa-
bazium. Hinc promptum est arguere, cur Bacchus appella-
tus sit Jupiter Sabazius.

Varia Sabazii nominis lectio non habet quod negotium fa-
ceat. Promiscuè σαβάδιος, et σαβάζιος dicitur, quia, ut in
Cratilo monet Plato, Ζ. et Δ. μετατρέφει, seu convertuntur.
In membranis σεβάδιος, et σεβάτιος quoque saepiùs occurrit,
quod monitum volui.

Asiaticorum propria fuisse Sabazia evincit Tullius [e], ea-
que instituta ab ipso Baccho rege, quem alienum non esse ab
eo qui Sabazius, Commentatores dijudicant. Annotavit et
Aristophanis Scholiastes σαβαζιον a Phrygibus Asiae populis
cultum esse, apud quos nimirum ante regnaverat [f], et

(a) Metam. IV. (b) Aeneid. VI. (c) Loco cit. (d) Ex Justino
Martyre, ad Gentes. (e) De Nat. Deor. Lib. III. (f) In Avibus.

quidem jure victoriae, quoniam de Asia triumphasse dicitur [a]. Alterum Bacchi triumphum de Lydia memorat Lucianus in Junone et Jove: unde crediderim Bacchum Lydium fuisse appellatum apud Plutarchum et alios. Non alia quoque de causa civitatum Jonicarum imagines praelatas in Ptolemaei Dionysiaca pompa legeris. Saepius autem accidit, ut populi reges suos divinis honoribus, postquam excesserant e vivis, prosequerentur. Strabo de Sabaziis agens [b], ait a Phrygibus in Thraciam deducuntibus coloniam translata fuisse ea sacra. Hinc Phavorino: Sabazium Thraces Dionysium vocant, et *Σαβωὶς* ejus sacerdotes; Asiaticis nimirum Phrygibus Thraciam incolentibus domesticos usque mores, et patria sacra retinentibus. Thraciam Asiaticis coloniis saepe frequentatam exinde quoque patet, quod Jones in Thracia fuisse moneat Stephanus [c]. Non audiendi igitur, qui Sabazium unius Thraciae Deum faciunt, eumque localem, quales in nummis Jupiter Cantaber, Philius, Aeraeus; Hercules Deusoniensis, Macusanus; Diana Persica &c., imo propriis suis armis debellari possunt, quandoquidem Sabazii nomen Baccho inditum volunt a Sabis Thraciae populis, et Phrygiâ dialecto *Σαβάζιον* dicentibus. *Σαβῶι*, seu nominis hujusce gens in Thracia nulla unquam audita est; quae tamen si fuerit, e Phrygia sua dialecto Phrygia colonia, aut Phrygiae coloniae in Thraciam deductae propago arguenda.

V I I.

Cistophoros Sabaziorum occasione signatos fuisse.

Cistophoros itaque inter Sabaziorum solemnia, annuaque eorum occasione signatos nemo non dixerit, qui memorata superius a nobis animo relegerit. Quae multa paucis contrahenda videntur. Non potest enim explicari Cistophorus, nisi de significatione expressarum in eo figurarum, cum nulla alia supersit ratio explicandi rem significativam. Figurae autem in

(a) Val. Maxim. Lib. III. cap. vii. (b) Lib. X. (c) voce *Ἀπὸ Sabazior*

Cistophoro expressae, Bacchica, ut vidimus, significant Orgia, ideoque demonstrant Cistophorum explicari non posse nisi de Orgiis Bacchi, quae cum ab Asiaticis, apud quos constat est nummus noster, Sabazia fuerint appellata, de Sabaziis unis explicari posse Cistophorum fateri necesse est: et hoc nobis erat probandum.

Nec alia de causa, vel occasione signatos Cistophoros suadent quoque vel ipsi nummi peculiare ac proprii unarumquarumque civitatum Asiae. (Liceat eo loci argumento, ut aiunt, negante uti.) Eorum ne unum quidem reperias, quocum Cistophori conveniant. Ex innumeris prope, aliquot in medium proferemus, eosque nondum vulgatos, adeo non ad vulgatos hactenus provocare veremur, et ab illis ne nostra sententia labefactetur.

Caput muliebre sinistrorsum conversum.)(ΑΔΡΑΜΥΤΤΗΝΩΝ. Mysiae. Pilei Dioscurorum astris insignes, intermedio copiae cornu. Nummus ex aere minimo, olim apud D. Guerin Masiliensem.

Galeato capite, sinistrorsum.)(ΑΛΥΑΤΤΗΝΩΝ. Bithyniae. Lyra. Ex aere tertiae formae apud Ill. D. Lebreton Gallo-provinciae Proregem.

ΖΕΥΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. Diademato Jovis capite, sinistr.)(ΑΜΑΚΤΡΙΑΝΩΝ. Paphlagoniae. Aquila expansis alis fulmini instat, sinistrorsum, rostro dextrorsum converso. Ex aere tertio, ibidem.

ΔΗΜΟΣ. Cap. laureatum, sinistr.)(ΒΑΡΤΑΧΝΩΝ. Cariae. Fortuna stolata stat a fronte; dextrâ cornucopiae tenet, laevâ navis gubernaculum. Ex aere tertio in gaza Lebretoniana.

Jovis laureatum caput, sinistr.)(ΓΑΖΙΟΥΡΩΝ. Cappadociae. Aquila fulmini instat, sinistrorsum conversa. Ex aere primi moduli ibidem.

Caput Bacchi pampinis redimitum, cum thyrso super humeros, sinistrorsum.)(ΔΙΟΝΥΣΟΠΟΛΕΩΣ. (Phrygiae.) Bacchus muliebri habitu stat dextrorsum, dextrâ botrum tenet, laevâ thyrsus; pro pedibus panthera. Ex aere mediocri apud D. Lebreton.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΚΛΗΤΟΣ. Caput imberbe nudum, finistr.)(ΘΕΑ ΡΩ. ΕΡΜΟΚΑΠΗΛΙΤΩΝ. *Lydiae*. Caput turritum, finistr. Ex aere tertio ibidem.

ΕΥΜΕΝΕΩΝ. *Cariae*. Caput Serapidis cum modio, finistr.)(ΓΛΑΥΚΟΣ. Fluvius imberbis decumbens dextrors; dextrâ tres spicas praetendit; laevâ urnae aquas vomenti innixâ arundinem tenet. Nummum hunc ex aere secundo, allatum Oriente vidi Massiliae.

Laureato Jovis capite.)(ΘΕΜΙΩΝΙΩΝ. *Phrygiae* Figura stans, dextrâ pateram. Ex aere tertio, e schedis D. Guerin.

Caput muliebre, finistr.)(ΘΥΑΤΗΡΕΙΩΝ. *Lydiae*. Securis. Est ex aere parvo in gaza Lebretiana.

ΑΙΡΙΒΗΝΟΣ. Caput Appollinis coronâ radiatâ insigne, finistrorsùm.)(ΙΕΡΑΠΟΛΕΙΤΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. *Phrygiae*. Apollo nudus stat dextrorsùm; laevâ lyram tenet. Ex aere mediocri nummum Oriente allatum vidi quoque Massiliae.

Caput dextrorsùm stans, capite finistrorsùm converso palmitem vitigeneum depascitur.)(ΚΕΛΕΝΔΕΡΙΤΩΝ. *Ciliciae*. Figura virilis nuda insidet equo dextrorsùm currenti. Argenteus nummus maximi moduli in gaza Lebretiana.

ΔΗΜΟΣ. Caput nudum cum lanugine, finistr.)(ΕΠ. ΜΟΥ. ΚΥΔΡΑΤΟΥ ΝΕΩ. ΑΡ. ΚΟΤΙΑΕΩΝ. *Phrygiae*. Jupiter seminudus sedet dextrorsùm; dextrâ pateram tenet, laeva innititur hastae. Ex aere mediocri ibidem.

Apollinis laureato capite, finistr.)(ΑΥΚΙΩΝ ΜΑ. *Lyciae*. Lyra; dextro nummi latere, acrostolium; in area quadrangulâ Argenteus quinarîi formâ apud D. Cary Massiliensem.

Herculis capite nudo dextrorsùm converso.)(ΕΠΙ ΓΑΙΟΥ ΦΟΚ. ΜΑΙΩΝΩΝ. Figura muliebris succinctâ veste graditur finistrorsùm, dextrâ pectori compositâ, laevâ clavam Herculeam gestat super humerum. Ex aere mediocri in gaza Lebretiana.

Laureato, et barbato senili capite finistrorsùm.)(ΝΙΚΑΕΩΝ. *Joniae*. Serpens baculo implicitus. Ex aere tertio apud Ill. D. Lebet.

Caput Dei Luni pileo Phrygio coronâ laureâ ornato, cum
Luna

luna falcata ad humeros, sinistrorsum.)(ΝΤCΑΕΩΝ. *Cariæ*. In corona laurea. Ex aere tertio ibidem.

Tigris sinistr. conversa, laevo pede thyrsum gerit super humeros.)(ΟΡΘΩCΙΕΩΝ. *Cariæ*. Caput Bacchi hederâ redimitum, sinistrorsum. Ex aere tertio ibidem.

Muliebri capite sinistrorsum converso.)(ΠΡΙΑΝΕΩΝ. *Joniæ*. Palma arbor. Argenteus drachmæ pondo, ibidem.

Laureato Apollinis capite, sinistrors.)(ΠΡΟΥCΙΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΘΑΛΑCΣ. . . [*Bithyniæ*] Tripus. Ex aere tertio apud D. Abbatem Boule Mafsiliae.

ΕΠΙ ΑΤΤΙΚΟΥ ΑΡΧ. Caput Serapidis modio insigne, ad humeros togatos sinistrors.)(CΑΙΤΗΝΩΝ. *Lydiæ*. Figura muliebris stat; dextrâ sistrum tenet, laevâ hydriam. Ex aere tertio apud D. Cary.

Luctatores duo recurvi manibus implicitis decertant, cum littera K. intermedia.)(ΣΕΛΓΕΩΝ. *Pisidiæ*. Figura muliebris stolata stat sinistrorsum; dextrâ elatâ hastam vibrat, laevâ protensâ. Sinistro margine crus triquetrum et clava Herculeæ. Ex argento maximi moduli apud Ill. D. Thomassin de Mazaugues in supremo Gallo-provinciae Senatu Praesidem.

Solis radiato capite sinistrorsum; retro, monogramma conflatum e litteris ΗΡ.)(ΣΟΛΕΩΝ. *Ciliciæ*. Pallas galeato capite fedet dextrorsum; dextrâ victoriolam sustinet, laevâ clypeo innixâ. Ex aere mediocri in gaza Lebretiana.

ΤΕΡΜΗCCEΩΝ. *Pisidiæ*. Caput Jovis barbaturum, laureatum, sinistrorsum: in ima parte, clypeus rotundus.)(ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ. Fortuna stolata cum cippo in capite stat dextrors; dextrâ navis gubernaculum tenet, laevâ cornucopiae. Ex aere magno ibidem.

ΙΕΡΟC ΔΗΜΟC. Caput imberbe laureatum ad humeros togatos finistros.)(ΕΠΙ Γ. ΑΤΛ. ΤΑΝΤΙ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ ΤΡΑΛΙΑΝΩΝ. *Lydiæ*. Fortuna stolata stat dextrorsum; dextrâ orbem gubernaculo navis regit, laevâ cornucopiae tenet. Ex aere magno apud D. Cary.

Capita duo jugata, spicis coronata.)(ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ. *Lydiæ*. Pilei Dioscurorum astris insignes, cum intermediis litteris implicitis NK. Ex aere tertio, e schedis D. Guerin.

In omnibus et singulis hisce numismatis, nihil commune est, quod ad plura derivari possit oppida. Quidquid in illis est, id totum spectat ad propriam et singularem uniuscujusque civitatis pietatem, situm, foedera, mores, privilegia, historiam. Ex qua animadversione hoc sponte cuilibet colligendum venit: nummi ejusdem formae in diversis diversarum provinciarum civitatibus signati, ex occasione duntaxat ritus alicujus communis omnibus earum provinciarum civitatibus potuerunt fabricari. Argumentum aliud liberas plerumque inter civitates, et nullis mutuae societatis legibus connexas frustra quaesieris. Itaque Cistophori, qui omnes ejusdem sunt formae, et Bacchicae alicujus pompae referunt insignia, cum in diversis civitatibus Asiaticarum provinciarum signati fuerint, signari potuerunt ex occasione tantum communium Asiaticis civitatibus Sabaziorum. Illa quippe solemnia apparatu quam maximo, eoque publicam majestate, et aeternis monumentis non inferiore celebranda fuerunt ab Asiaticis, qui suos inter reges Bacchum annumerabant, eundemque Sabaziorum institutorem, et plurimum civitatum suarum conditorem. Nec imparibus feriis novimus id numen affectum a populis aliis, quorum in illud pietas tantis momentis non accendebatur. Lavinii totus mensis Baccho sacer erat. Alternas Bacchi festa alternis annis noctu peragebantur in Parnasso Boeotiae monte. Trieterica etiam tertio quoque anno fiebant ad Callirhoem, ubi Bacchus ipse ea dicitur instituisse in memoriam expeditionis Indicae, quae triennium totum sibi depoposceraat. Alia celebrabantur trieterica apud Cithaerontem. Brauronis Orgiis X-viros τὰς ἑποποιῖδας tradit Pollux mactasse hostias quinquennes, unam Deli, aliam Braurone. Plurimum quandoque dierum erant Orgia. Ex Demophoontis instituto Anthesteria trium; eorum primo, qui πιδολῖα, dolia aperiebantur, et vino novo praegustato, peractisque sacris, omnibus etiam fervis largè bibendi ampla facultas. Altero die, qui χοῖς dicebatur ex eo quòd Baccho τῷ χοσπότην sacer erat, certamen bibendi per praeconem ad tubae sonitum indicebatur. Victoris uter vino plenus, et corona praemium. Lenaeis agon sacer, cui peregrinis interesse nefas: argumentum sanè ingens.

celebritatis illius, cum detentis civibus Dionysiacorum ludorum apparatu et pompâ, timendi locus erat ne imbellem urbem hostes invaderent. Ascoliis, et Cythreis Poëtae quatuor dramatibus certabant inter se; victor civitate donabatur ex lege Lycurgi exolescentem hunc certandi morem revocantis. Dramatum illorum quae supersunt relliquiae, Orgiorum celebritatem aeternum commendaturae sunt. Tales sunt, ut de caeteris fileam, pleraeque omnes Aristophanis comoediae. Quid plura? cum feriarum Dionysiacarum intervallis distinguerentur tempora, quae postea per Olympiades annumerari coeperunt. Hesychio: ἔθος ἦν λέγειν τὰ ἔτη τῶν ὑποπιπτόντων ἀριθμὸν ἀπὸ τῶν Διονυσίων; quod tamen omnino non exoleverat Aristophanis aetate. Anum bibulam irridet ille, et ejus filiae ventriculosae, triumque congiorum capaci annos computat per choas, vini scilicet mensuram ingentem [a]

Πόσ' ἔτη δὲ γέγονε; τρεῖς χόας, ἢ τέτταρας;

Quot annos nata est? tres choas, an quatuor?

Ab Anthesteriis Graeci mensem suum Ἀνθεσθηριῶνα denominarunt. Pluribus in locis pecuniarum solutio cadebat in Orgia. Apud Scholiast. Aristoph. legitur moris fuisse, ut per eos dies Atheniensibus tributum focii penderent: Διονυσίων ἑορτῇ ἐν τῷ ἔαρι ἐπιτελεῖται, ἐν ᾧ ἔφερον τὲς φόρας οἱ σύμμαχοι.

V. I. I. I.

Inter Sabaziorum solemnia cum signati fuerint Cistophori, signatos eos quoque necesse est illorum Prytanum auspiciis, quorum nomina, ipsamque adeo supremam dignitatem hi numeri referunt. Et verò temeritatis in suspensionem venire nequam reformidaverimus, si negaverimus aliam iniri posse rationem interpretandorum nominum, aut litterarum, et monogrammatibus $\pi\psi$. inscriptorum Cistophoris. Commodioris

Sub quibus Magistratibus signati fuerint Cistophori.

alius, atque adeo simplicioris sententiae autor, magnus nobis futurus est Apollo.

Prytaneia magistratum olim sonabat, penes quem tam sacrorum quam civilium rerum regimen. Ubi namque regium obtinebat imperium, ibi Rex idem qui Pontifex Maximus, adeo ut summa sacerdotia cum summis antiquitus semper connexa fuerint imperiis. Athenis Rex praeerat mysteriis, Lenaeis festis, et agonibus quae ad lampada celebrabantur (a). Apud Lacedaemonios Rex, propter divinorum curam sacerdos, propter bellica munia imperator (b). Virgilio quoque:

Rex Anius, rex idem hominum, Phoebique sacerdos.

Unde reges Πρύτανεις appellati sunt, qualis ille Bosphori Cimmerici, de quo plura Diodorus (c). Inter Lacedaemoniorum reges Prytanis Euripontis filius haud semel apud Pausaniam audit (d), quemadmodum Caius Caesar Augustus τῶν ὅλων πρύτανις, omnium Dominus, apud Theodoretum (e). Singulis etiam, aut primariis saltem in civitatibus, adeoque in rebus publicis, qui urbi, aut reipublicae, religioni quoque et sacris praeerat Prytanis. Noti sunt qui eo sub nomine post reges exactos Corinthiis imperarunt; quod Athenis etiam accidisse negaverit nemo, qui Archontis et Prytanis promiscuam denominationem olim fuisse ex Aristotele meminerit. Mitto Rhodiorum Prytanim a Livio memoratum (f), eorumque Prytanciam Alexandro Magno ab ipsis oblatam (g), ut ostendam Prytanes illos non Vestae unius, quod Cl. Spanhemio et Vandalio visum est, neque unius, aut alterius numinis addictos fuisse sacris, sed ea duntaxat curasse quae publica, quae maxima, et totius regni, reipublicae, aut civitatis nomine peragenda. Rem evincit Aristoteles, qui de Prytanis pontificio munere disserens, "haec habet: Huic proxima cura ea est, quae ad sacrificia publica spectat: ea dico, quae non sacerdotibus a lege demandantur, sed iis qui hunc [Prytaneias] honorem a communi civitatis foco, et totius urbis
lare

[a] Pollux. [b] Xenoph. [c] Lib. XX. [d] In Corinth. [e] Hist. Eccl. Lib. I. [f] Lib. XLII. [g] Appian. Bell. civil. Lib. IV.

lare consequitur. Sancitum a Licurgo fuerat, ut Lacedaemoniorum Prytanis pro civitatis salute publica sacrificia sacrificaret [a]. Ad Atheniensium Prytanem patriorum quoque sacrificiorum administratio spectabat [b], quemadmodum et in Romanis civitatibus Pontificem Maximum, qui erat A SACRIS PVBLCIS POPVLI ROMANI QVIRITIVM. Inter patria sacra Prytanibus commissa, annumerandi sunt festi Dies Deorum tutelarium uniuscujusque civitatis proprii, agones, seu certamina, pompae quaedam celebriores. Priorum in serie occurrunt Deae Nemeses [c], Vesta [d], Mater Deum [e], Diana Ephesia, Aesculapius [f]. Bacchus [g], quibus Prytanes certum est litasse, adeo non Vestae unius, ut diximus, sacris illi praeerant.

Si conjecturis aliquantulum indulgere liceat, non alienum sum qui opiner, 1°. Pannionium, caeteraque id genus communia Asiae, Lyciae, Bithyniae, Cappadociae, Galatiae, Phrygiae &c. de quibus saepe nummi, unis duntaxat constare Prytanibus, seu, quod idem est, ad hujusmodi provincialia comitia singularum suffragantium civitatum Prytanes delegari. Conjecturae locum dedit Georgii Wheleri vetus lapis in quo Mycalensium cum Lebediensium Prytane contentio, [h] et Aristides, qui comitia Prytanea memorat [i].

2°. Prytanem concilii principem aliquando Pontificis Maximi titulo designatum fuisse. Habemus in nummis Sabinum Eutychem Asiatici concilii Pontificem supremum: ΣΑ. ΕΥΤΥΧΟΥΣ. ΑΡΧ. ΓΓ. ΠΟΛ. In veteri lapide apud Whelerum [k], legitur M. Aurelius Diadochus summus Pontifex Asiatici concilii princeps: Ἀρχιερεὺς τῆς Ἀσίας, καὶ βουλευτὴς. Aliquando Asiarchae titulus proprius videtur fuisse Prytanis illius, qui totius conventus praeses erat: unde ut suam denotaret in civitate propria Prytaneiam, Ἀρχιερέως retinebat saepius nomen, cui illud Ἀσιάρχου subrogabat, ut suum denotaret in comitiis primatum. Nam si Vandalio [l] credatur, qui in ejusdem

[a] Xenoph. [b] Pollux. [c] Marmora Oxon. pag. 148. part. I.
 [d] Aeschyl. suppl. v. 375. &c. [e] Theophrast. de inepta laudis cupidine.
 [f] Nummus Cumaeorum infra laudandus. [g] Pollux. [h] pag. 273.
 [i] Serm. sacr. p. 608. [k] pag. 211. [l] De Pontif. Graec. cap. 111.

civitatis hoc aut illo nummo Ἀρχιερεὺς appellatur, in alio rursus Asiarchae nomine gaudet. Tranquillinae nummum appellat ille, in quo Sulpitius Hermophilus Asiarcha dicitur: ΕΠΙ ΣΟΥΤΑ. ΕΡΜΟΦΙΛΟΥ ΑΣΙΑΡΧ. ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ Γ ΝΕΩΚΟΡΩΝ, quem Archierea nummi alii testantur: ΕΠΙ ΣΟΥΤΑΠ. ΕΡΜΟΦΙΛΟΥ ΑΡΧ. ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ ΧΡΥΣΑΝΤΙΝΑ. Nolim tamen huic exemplo fides omnino habeatur, cum in omnibus hujusmodi, qui in nostras manus pervenere nummi, semper legerim ΕΠΙ ΣΟΥΤΑΠ. ΕΡΜΟΦΙΛΟΥ ΑΡΧ. &c. Aliquando etiam nomen utrumque sibi adsciscebat, seu quod eadem tunc temporis dignitas fuerit in comitiis cum supremi Pontificis dignitate, seu quod in uno eodemque tunc convenirent duo munera, quae prius inter plures divisa fuissent. In nummo veteri Antonini Pii: ΚΟΙΝΟΝ ΙΓ. ΠΟΛΕΩΝ ΠΡΟΔΙΟΝ ΚΑ. ΦΡΟΝΤΙΩΝΟΣ ΑΣΙΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ ΙΓ. ΠΟΛΕΩΝ.

3°. In illis totius alicujus communitatis conventibus sacra Baccho fieri solebant. Et hoc argui utcumque potest ex aliquot nummis illorum conciliorum occasione signatis, et ΚΟΙΝΑ sacra praeferebantibus. Tales sunt sub Trajano, et M. Aurelio Antonino signati, cum apposita epigraphe: ΚΟΙΝΟΝ ΚΡΗΤΩΝ. ΚΟΙΝΟΝ ΑΕΣΒΙΩΝ. Exhibetur in illis Bacchus, comitiorum illorum videlicet Deus tutelarum.

4°. Habita saltem aliquando fuisse ea comitia ad Dionysia majori cum apparatu celebranda suadet Pausanias in Achaïcis: οἱ δὲ αὐτὸν [Λιονύσον] ἰς τὰ μάλιστα θεραπεύοντες εἰσὶν ἄνδρες ἕως ἂν ἐκ πάντων ὁ δῆμος προέλθῃ κατ' ἀξίωμα. Strabo Lib. XIV. de Lebedo civitate agens, dicit in ea solemnes celebrari conventus, et annua certamina in honorem Bacchi: ἐν ἧ πανήγυρις τε καὶ ἀγῶνες κατ' ἔτος συνελούσθαι τῷ Διονύσῳ. Quid praeterea sibi volunt illi civitatum Asiaticarum X-viri ad peragenda Dionysiorum sacra Braurone quinto quoque anno constituti [a]? Quibus ritè perpensis, nihil obstat quominus a Prytanibus, et medios inter Asiaticorum conventus celebrata Sabazia fuerint, aut habiti illi conventus ad ea celebranda. Etenim Dionysio-

[a.] Pollux Lib. VIII. cap. ix.

rūm , adeoque ludorum in Dionysiis edendorum curam ad Prytanes pertinuisse dubitandum non relinquit Aristoteles [a]. De Lenaeis festis et certaminibus Dionysiis ad lampada fieri solitis procurante Prytane jam memoratum est. Liberi Melanaegidis annuos musicos ludos , et praemia constituta [b], caeterosque id genus agones tam in Graecis et Asiaticis civitatibus , quàm eorum comitiis edi solitos referre supersedeo. Unum est tamen obiter animadvertendum , Dionysiacos nempe ludos pecuniâ quondam publicâ editos , privatâ tandem Prytanum , seu Pontificum Maximorum apparatus fuisse. Sub M. Antonino Severi F. Imperatore L. Septimus Tryphon dicitur sumptibus propriis primus tragicos , comicos et musicos celebrasse ludos in honorem Bacchi , cujus erat supremus Pontifex [c].

5°. Archontis (quod praemitti oportuerat) et Prytanis titulum unum idemque munus designasse. Autorem habemus eundem Aristotelem , qui recensitis Prytanum muniis , eos dicit variè a variis appellari , modò Archontas , modò Pontifices Maximos , modò Prytanes. Ad rem nostram accommodatior est Antonini Severi F. nummus Anchialae in Cilicia signatus , quàm ut prematur silentio. Sic se habet : ΕΠ ΑΡΧ. ΠΡΥΤΑΝΕ. ΕΠΙΚΡΑΤΟΥ Β. ΑΓΧΙΑΛΑΕΩΝ. Sive legatur ΕΠ. ΑΡΧΟΝΤΟΣ cum Vandalio [d] , seu ΕΠ. ΑΡΧΙΕΡΕΟΣ cum Harduino [e] , res eòdem recidit. Ex hac enim ultima Harduini interpretatione non minùs quàm ex aliis quoque momentis facile evincitur sacerdotum principem Pontificem Maximum eundem cum Prytane fuisse. Eiusdem est generis , sed non minoris momenti aereus alter nummus maximi moduli apud Vailantium , sub Sept. Severo signatus cum hac epigraphe mutila : ΕΠ. ΑΡΧ. Μ. ΠΡΥΤΑΝΕΟΥ. . . . . ΟΥ ΜΕΙΛΗΘΙΩΝ. Apolline rupibus insidente. Legas in eo velim : ΕΠ. ΑΡΧ. ΚΑΙ ΠΡΥΤΑΝΕΟC &c. In priori nummo de sequentis vocis lectione non convenit Harduinum inter et Spanhemium. Ille legit ΠΡΥΤΑΝΕ , seu Πρυτάνειος dignitatem , iste autem ΠΡΥΤΑΝΕΙ , quod

[a] Lib. VII. Politicor.
Spon. Miscel. pag. 369.
et Urb.

[b] Pausan. in Corint.
[d] Dissert. III, p. 396.

[c] Vetus lapis apud
[e] Numm. ill. Pop.

Πρυτανείου, seu Prytanici cujusdam Epicratis nomen interpretatur. Pro Harduino standum; quamvis epigraphe nummi ΠΡΥΤΑΝΕΙ, referret, Jonicè πρῦτανειος; genitivo casu, legere ne dubites. Sic in aliis nummis ΑΓΑΘΟΚΕΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ, et ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ.

Athenis saltem, Senatus idem antiquitùs ac Prytaneum, idemque Senatùs et reipublicae princeps, qui Prytanis. Attica semper oppidatim incolebatur, Senatum [Prytanea] et magistratus habens. Ad quae Thucididis verba Senatum et Prytaneum inter se confundentia Scholiastes ejus monuit rerum omnium administrationem penes Prytanes esse [a]. Unde suppositâ etiam gemini Senatùs per Theseum institutione, meritò colligas supremo semper Senatui Prytanim praefuisse. Legum custos et arbiter constitutus a Theseo supremus ille Senatus, earumque exemplar ἀρχέτυπον in Prytaneo reconditum [b]. Socrates a Prytane iudice ad ebibendam propinatum sibi venenum damnatus est. Nicias in fine orationis, quâ expeditionem in Siciliam dissuadet, verba convertit ad Prytanem Senatùs principem, tanquam ad supremum rei et salutis publicae provisorem. Prytanis etiam erat cognoscere de causis religionis, de ritibus sacris, de pompis feriarum ordinandis &c. [c]. Extat etiamnum lex Solonis eò pertinens apud Demosthenem [d].

Senatùs principi proprium Prytanis nomen ad caeteros quoque pervenit Senatores, quos identidem Prytanes reperias appellatos. Sed inter utrosque hoc discriminis tunc inerat, quod princeps Senatùs ἐπώνυμος Πρύτανις, aut πρῶτος Πρύτανις diceretur. ΟΝΗΣΙΜΟΝ ΠΡΥΤΑΝΙΝ ΠΡΩΤΟΝ refert marmor vetus Wheleri, et ΑΥΛΟΝ ΚΛΟΔΙΟΝ ΠΡΥΤΑΝΙΝ ΕΠΩΝΥΜΟΝ lapis alter Sponii. Caeteris, quas innuimus, primi Prytanis praerogativis annumerandum est jus convocandi Senatum, adsesores sibi adsciscendi, publicas causas referendi, Senatores sententiam rogandi, civitatis, armamentarii, actorum claves custodiendi &c. [e].

Sunt

[a] Lib. II. [b] Plut. in Theseo. Aeschin. Suidas. [c] Pollux. [d] Κατὰ Μ.ιδ. [e] Pollux, Libanius, Harpocration.

Sunt qui volunt unius paulò plus mensis Prytaneiam stetisse in uno eodemque homine apud Athenienses, qui Prytanes suos forte fortiebantur. Nominibus decem tribuum in urnam dejectis, in aliam fabâ albâ unâ et novem nigris, ea tribus quae prima fabam albam tulerat, Senatui in prima Prytaneia praeerat, quae secundam secunda, et sic deinceps. Rursum tribus quaelibet eum qui Prytanem ageret fortiebatur. Primae illius Prytaneiae meminit Antiphon: *πρυτανεύσας τὴν πρώτην Πρυτανείαν ἅπασαν. Administrans primam Prytaneiam omnem.* Prytaneia spatium erat triginta quinque dierum: quinque illi supra triginta dies decima pars erant anni Attici, qui cum ad Lunae cursum ordinaretur, trecentis omnino quinquaginta quatuor diebus constabat. Semestrem apud Rhodios Prytaniam innuit Polybius, ubi de Stratocle dicit litteras Lucretii Praetoris Romani Rhodum allatas fuisse: *Στρατοκλέους Πρυτανεύοντος τὴν δευτέραν ἔκμησον.* Ejectis regibus suos Corinthii habuere Prytanes, sed annuos, ad Cypseli tyrannidem usque [a]. Annuos quoque fuisse Prytanes Asiaticos P. Cornelii Lentuli, et Ap. Claudii Pulchri subjicienda mox numismata suadent. Prytaneiam in Asia ab eodem saepius capessi potuisse indicat allatus jam nummus Epicratis Archontis Prytanis iterum. Fuerunt etiam Prytanes hereditario jure, adeoque totius vitae curriculo id muneris obeuntes, ut liquet e vetusto lapide apud Sponnium [b]. Sed id contigisse videtur tantum sub Caesaribus, a quibus perpetua Pritanitis, atque hereditaria impetrari debuit, cum post oppressam Orientis libertatem, imminuta Prytanum munia, inter plures divisa, et ad nihilum prope detrusa fuerint. Ea est rerum humanarum conditio, ut diutius in eodem statu permanere nequeant. In Oxoniensi marmore [c], recensentur Chersiphron Asiarcha, Teudanus Stephanophorus, Nymphidia Pontifex Maximus, Smaragdus et Claudianus ambo Prytanes. Verum si Asiarcha, si Stephanophorus, si Pontifex Maximus a Prytane diversis fuerit: si eadem in civitate duo Prytanes, de suprema Prytanis dignitate conclamatum tunc fuisse omnino necesse est. Namque veli

[a] Pausan. in Corinth.

[b] Miscell.

[c] Num xxviii.

feminas, quibus in politico regimine, in Senatu, in comitiis nullus unquam apud Asiaticos veteres fuit locus, Prytanes tamen simul et Asiae Pontifices Maximas, et Stephanophoras, et Agonothetas loquitur etiamnum superstes lapis vetus apud laudatum saepius Sponium. Dignitatis Pritanicae unum habuisse nomen videtur Prytanis ille hymnorum cantor, ΠΡΥΤΑΝΙΣ ΥΜΝΩΔΟΣ, in alio Sponiano marmore.

Ex oppidorum civitatumque frequentia, quae Prytaneo superbirent, adeoque proprios haberent Prytanes, intelligitur quàm latè Prytanis nomen et dignitas propagata fuerit. Ad earum civitatum amplificandam seriem a Cazaubono [a], et Spanhemio [b] acceptam veniunt Pergamus Mysiae, Laodicea, et Trallis Cariae, Apamea Phrygiae, Milectus Joniae, Anchiale Ciliciae, Nicomedia Bithyniae, quarum Prytanes in adductis, atque etiam adducendis earum nummis signantur. Unde mireris Spanhemium asserentem vix in uno, alterove nummo expressam fuisse Prytanum memoriam. Addendum postremò non qualescumque fuisse Prytanis vestes, sed proprias, quae ideo Πρυτανικάι dictae, easque albas. Prytanem candidâ veste amictum, et coronâ redimitum inducit Theophrastus ad populum peractis sacris verba facientem [c]. Varia debuit Prytanis esse, quae sacerdotii insigne erat, corona, pro Deorum varietate; laurea, si Apollini sacra peragerentur, hederacea Baccho, graminea Cereri &c. Itaque impressam Cistophoro ex hedera et botris coronam fuisse in usu Prytani Sabazia celebranti, non temerè colligi posse videtur. Depositâ coronâ, iudicis partes agebat Prytanis, etiam ubi de impietate, et violata factorum majestate dijudicandum ipsi erat [d].

Litterae igitur illae ΠΠ monogrammaticis in formam implicitae distinctas totidem in Litteras ΠΡΥΤ. resolvendae sunt, quemadmodum resolutae videntur in his-ce Gallieni nummis ex aere apud Vaillantium, Spanhemium, Monterchium et Bandurium contemplandis. ΚΥΜΑΙΩΝ ΑΙΑ. ΕΡΜΙΑC ΠΡΥΤ. Rursùm: ΑΙΑ. ΕΡΜΙΑC ΠΡΥΤ. ΚΥΜΑΙΟΙC, cum typo Dianae

[a] Animadv. in Athen. [b] Dissert. de Vesta et Pryt. [c] in Μικράς
 Φωτ. Athen. Lib. IV. [d] Pollux.

DE CISTOPHORIS.

51

Ephesinae , et in aliis ubi ΕΡΜΕΙΑΣ ΠΡΥΤ. ΚΥΜΑΙΟΙΣ , Neptuno stante. Accidit quod in altero ejusdem Cl. Croichetii Cistophoro littera Α. immediatè subsequatur implicitas litteras ΠΡΥ , ita ut vocem unam cum illis componere , et inchoatum ΠΡΥΤΑνεως nomen referre dicenda sit. Cistophori , Aletiano caeteroquin similis , ectypon subjicimus.

Quoniam e distinctis litteris ΠΡΥΤ. in Gallieni nummo Aelius Hermias Prytanis arguitur , ex iisdem implicitis pariter arguendus Prytanis Menander ille , aut Menippus , Mene-cratesve , cujus inchoatum nomen ΜΕ. objicitur in eo Cistophoro , quem explanandum suscepimus. Similes alios qui ΜΟΣ. ΤΗ. ΙΕ. ΔΗ. ΝΗ. ΚΤ. ΚΑ. ΤΙΜΕ. praeferunt , eâdem quoque ratione ac methodo censemus interpretandos , atque legendum in illis ΜΟΣχίωνος , ΤΗμένου , ΙΕρικλέος , ΔΗμονίκου , ΝΗλέως , ΚΤησίου , ΚΑλλίνικου , ΤΙΜΕνου ΠΡΥΤάνεως. Quam rationem interpretandi initiales litteras priorum nominum comprobant alii duo Cistophori e Musaeo Lebrethano , in quibus cum iisdem implicitis litteris , nomina tota quanta sunt uno tenore recitantur , ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ ΠΡΥ. ΑΠΑ. et ΑΤΤΑΛΟΥ ΤΙΜΟ. ΠΡΥ. ΑΠΑ. *Apollonio Prytane Aramensium. Attalo Timothei filio Prytane Aramensium.*

Proconsulum , Propractorumque Romanorum nomina referunt quoque eximiae raritatis Cistophori aliquot , eo loci non tacendi , cum nostram tueantur de Prytanum imminuta dignitate sententiam. Ab antica parte nil discrepant a caeteris , qui compactam habent ex hedera et corymbis coronam , in cujus medio serpens prosilit e cista semiaperta. In postica verò , isti geminam complectuntur epigraphen , duplici idio-

mate, Romano et Graeco, conscriptam, cum serpentibus (si tamen unum, aut alterum excipias, quos ea de causa curabimus delineari) vannum obsidentibus. Hujusmodi est Segui-
nianus iste temerè expressus formâ longè majori archetypo suo.

Supremus in eo Cistophoro uterque appellatur Magistratus, rerum civilium, Proconsul; sacrarum, Prytanis, quorum auspiciis, et autoritate celebrata fuere Sabazia. Adductam a Romanis, ubi Asiâ potiti sunt, consuetudinem Cistophoros Proconsulari nomine inscribendi, eorum Cistophori supersrites declarant. Unde arguere licet Proconsules vindicato sibi rerum civilium supremo jure, unam sacrorum jurisdictionem Prytanibus reliquisse. Et hanc ipsam quoque sibi interdum arrogasse Proconsules jurisdictionem, Prytanisque nomen et munia, facit ut suspicer Q. Caecilii Metelli Pii Cistophorus, in quo et Proconsulis unius, antiquato Graeco Prytane, mentio, et aquila Romana, geminique angues, totidem sacrae civilisque autoritatis insignia.

Nil ea conjectura dubitationis fortè habitura est, si attendatur ad Tarquiti nummum sub Nerone signatum Nicomediae, qua in civitate Tarquitius sociatum Prytanis et Proconsulis magistratum gerebat. Ita enim legendus est nummus: M. ΤΑΡΚΥΤΙΟΥ ΠΡΕΤΑΝΕ Κ. ΑΝΘΥΠΑΤΟ ΠΡΑΤΤΟΝΤΟΣ ΝΕΙΚ. *Marco Tarquiti Prytanem et Proconsulem agente Nicomediae.*

[I X .]

Ex diversis porro Proconsulum, aut Proprætorum nominibus illis devenitur in cognitionem temporum ac locorum in quibus conflati sunt Cistophori. Quod ut clariùs pateat, ap-
Quibus locis et temporibus signati Cistophori.
 pellatorum in Cistophoris Proconsulum seriem subjicere operæ pretium est.

Serpens e cista exiit, in medio coronae hederaceae, ut sæpiùs dictum est.)(P. LENTVLVS IMPERATOR ΜΥΙΣΚΟΥ ΑΠΑ. Angues gemini vannum ambientes. E The- sauro Patini pag. 45.

In aliis similibus: P. LENTVLVS IMPERATOR ΑΤΤΑΛΟΥ ΒΙΑΝΟΡΟΣ ΑΠΑ. Harduin. in Plin. Tom. II. pag. 275. Edit. ult.

A. P. PVLCHER A. P. F. PROCOS. ΑΠΟΛΛΩ- ΝΙΟΣ ΔΑΜΟΚΡΑΤΟΥ ΖΟΣΙΜΟΣ ΛΑΘ. Seguinii Edit. ult. pag. 80.

PVLCHER IMP. ΗΡΑ. ΚΙΜΩΝΟΣ ΑΠΑ. Thes. Frideric. pag. 227.

M. TVLLI IMP. ΛΑΒΑΣ ΠΥΡΡΟΥ ΛΑΘ. Seguinii p. loco cit.

C. PVLCHER PROCOS. ΜΗΔΟΔΩΡΟΣ ΠΡΕ. Aspergillum, et Acrostolium. Thes. Britann. Tom. 1. pag. 159.

Q. METELLVS PIVS SCIPIO IMPER. ΠΡΕ. Aquila Romana inter geminos angues implicitos. Ibid.

Ciliciam tribus annis, U. C. DCXCVII. DCXCVIII.

DCCXVIII. secundum Pighium, obtinuit P. Cornelius; Lentulus Spinter Procos. Duobus tantum postremis prorogati imperii annis signatos ejus fuisse Cistophoros ex eo asserimus, quod cum nullam bellicae virtutis laudem primo imperii sui anno consecutus sit Lentulus, sed altero tantum anno Imperator a militibus suis fuerit appellatus, prius signari non potuerunt hi Cistophori, quorum uterque adjudicata Lentulo Imperatoriâ appellatione commendandus. Quibus ille cum hostibus bellum gesserit, in incerto est; id unum rescitur, rebus in provincia bene gestis secundo imperii sui anno Imperatorem ab exercitu proclamatum esse, et illi, victoriae causa, supplicationem Romae a Tullio Cicerone destinam (a). Lentulo successor datus est U. C. anno DCC. Ap. Claudius Ap. f. C. n. Pulcher Procos. (b), quem serius liquet in Ciliam profectum, eo quod provinciam capessere recusabat, donec locum haberet Curiata lex, quae viaticum ex publico ad provincias administrandas proficiscentibus suppeditabat. Cum in octavum fere mensem usque, sublatis propter auspicia, et Tribunorum intercessionem comitiis, interregnum eo anno durasset, nec leges ullae ferri potuissent, repulsae, et diuturnioris morae impatiens Appius, tandem sine lege Curiata in provinciam abiit suis sumptibus. Nihil itaque ab eo memoria dignum propter anni vertentis angustias patratum est in Cilicia, quod tamen eum appulisse ante Sabazia necesse est. Illis enim feriis praefuit Laodiceae, ut demonstrat Cistophorus eo anno, et Apollonio Zosimo Damocratis filio Prytane signatus. Hinc certò arguas circa mensem Βοηδρομιώνα, vel Πυανεψώνα, Octobrem scilicet, aut Novembrem solita fuisse celebrari Sabazia. Athenis eo quoque tempore, mense Boëdromione, magna Dionysii mysteria peragebantur (c). Subsequenti anno, U. C. DCCI. rebus feliciter gestis Appius Imperator appellatus, supplicationis non modo, sed etiam triumphi in spem venit, quâ tamen excidit a P. Dolabella ambitus, et majestatis accusatus (d). Neque id unum habeo evincere; namque

[a] Cic. Epist. famil. Lib. I. ad Lentul. [b] Idem Epist. II. Lib. III. ad Q. frat. et Epist. XVI. Lib. IV. ad Artic. [c] Plutarc. in vita Demetrii. [d] Cic. Epist. Lib. III.

si Ciliciae duobus annis praefuerit Appius Pulcher, quoniam ejus Cistophori duobus hisce annis signati duorum Prytanum meminerint, annuos quoque fuisse in Asia Prytanes necesse est; quod ex appellatis quoque Lentuli Cistophoris pariter evincendum. Appii successor M. Tullius Cicero Procos. in Ciliciam cum imperio pervenit ad III. Kal. Sextiles U. C. anno DCCII. Ariobarzanem regem Cappadociae restituit, Eranam, Sepyram, et alia sex castella cepit, oppidumque Eleuthero-cilicum morosâ obsidione suam in potestatem redegit. Ea propter Imperator a militibus appellatus est, atque supplicatio Romae decreta (a).

Asiaticae quoque provinciae, seu Pergamenae praefuit C. Clodius Pulcher, U. C. annis DC XCVIII, et DC XCIX, ut è litteris Ciceronis ad Atticum Lib. IV. Epist. XV. evincitur. Praeturam obtinuerat anno DC XCVII. Namque, ut Dio Lib. XXXIX. refert, Cicero Milone comite, et assumptis aliquot Tribunis plebis in Capitolium ascenderat, ut leges et tabulas Clodii evelleret, atque auferret; sed e manibus ejus evulsas extorsit P. Clodius superveniens cum C. Clodio fratre Praetore. Successorem habuit Pulcher Q. Caecilium Metellum Pium Scipionem, si tamen Metello non successerat Pulcher ipse. Ex eo enim quod in suo Cistophoro Proconsulis appellatione non gaudeat Metellus, administrandam Asiam Propraetore habuisse videtur ante suum consulatum, qui incidit in U. C. annum DCCI. si verò supponatur eum C. Pulchri fuisse successorem, cum quoque U. C. annum DCC. in Asia egisse necesse est, ita ut absens, et e provincia consulatum petiisse, et obtinuisse dicendus sit, quod tamen paucis persuasum erit. Imperator jam dictus erat tum cum in Asia degeret, ut ex ejus Cistophoro liquet. Hinc arguas Vaillantium (b), qui Metellum Imperatorem in Syria appellatum contendit. Syriam autem Proconsul obtinuit ille anno DCCIV. et in provinciam statim profectus est comite Pompeii Magni filio, ut pecunias, classem, et auxilia, quanta possent, compararent (c).

[a] Cic. Lib. IV. XV. et XVI. Epist. famil.

[b] Famil. Rom. pag. 192.

[c] Plutarc. in Pomp. Cicero ad Attic.

Caeteros autem Cistophoros nullo Proconsulum Propraetorumve nomine inscriptos istis longe antiquiores, et ab Asiaticis nondum in potestatem Populi Romani redactis signatos docent Cistophori praelati in triumphis M. Acilii, L. Aemilii, L. Scipionis Asiatici, M. Fulvii, Cn. Manlii Vulsonis.

Nec minoris sunt momenti eadem Proconsulum, Propraetorumve nomina ad investigandam Cistophorum originem, et, verbo sit venia, natale solum. Etenim eo ipso quod liqueat Ap. Pulchrum, et M. Tullium Proconsules Ciliciam obtinuisse, liquere quoque debet litteras illas ΛΑΟ, eorum Cistophoris impressas, de Laodicea Cariae, ut eadem ratione alias istas ΑΠΑ, in Lentuli Cistophoris, de Apamea Phrygiae esse accipiendas. Ciliciense enim imperium, seu provincia Cilicia complectebatur Ciliciam ipsam, Mysiam, Cariam, Pamphyliam, Paphlagoniam, Lycaoniam, Phrygiam majorem, et tres Dioeceses Laodiceam scilicet, Cabyram, et Apameam. Cùm non revocetur quoque in dubium C. Pulchrum Asiae Proconsule praefuisse, dubium etiam esse nequit Pergamum eo designari monogrammate ΠΡΕ. Asiaticae siquidem provinciae caput et metropolis Pergamus fuit, unde ipsa Pergamena Asia denominata est. Itaque vel istud unum monogramma quatuor conflatum litteris ΠΕΡΓ, insipienti promptum erit arguere Q. Metellum Propraetore Asiam obtinuisse, et Alletianum Cistophorum, atque caeteros omnes idem monogramma referentes Pergami fuisse signatos. De litteris ΤΡΑΛ, obvio sensu Trallianorum Cistophorum superius appellatum indicantibus, non est quod agamus, cùm in eo nummo animadvertendum eo loci nihil occurrat, praeter oppidi nomen.

X.

De Ephesiorum Cistophoris. Parisiis, Ill. D. de Surbeck Helvetii Chiliarchae nummaria supellex tres reconditos habet Cistophoros, qui praestantiores inter hujusce gazae facile annumerandi sunt. Ephesini ii sunt,

sunt, atque numeralibus notis insignes; hinc sua illis praesentia. Sic autem se habent:

Corona ex corymbis, et hederæ foliis contexta: medium occupat cista, e qua serpens prosilit:)(Duo serpentes mutuis spiris impliciti vannum complectuntur. Dextro nummi latere ΕΦΕ, et Κ; laevo, caput scenicum, seu larva.

Corona eadem circa eandem cistam.)(Duo quoque serpentes iidem qui supra; in vertice, fulmen; a dextris in margine nummi ΕΦΕ, et ΜΔ; a sinistris taeda ardens.

Typus qui supra.)(Gemini serpentes iidem; in vertice, duo cornucopiae decussatim cum spica intermedia; dextro nummi latere ΕΦΕ, et ΕΖ; laevo, taeda accensa.

Epocham in hisce nummis oculatus nemo non videat. Nam littera Κ. in priori Cistophoro obsignata annum denotat vigesimum; ut et quadragesimum quartum litteræ ΜΔ. in altero, et sexagesimum septimum aliae istæ ΕΖ. in tertio. Ad Ephesinae istius epochæ initium et caput perveniri posse ne credideris hujuscemodi Cistophorûm ope; nil in illis est unde lux aliqua affulgeat.

Apud Patinum; Numm. Imp. pag. 241. visitur M. Atrelii nummus, et ex Patino apud Bergerum, Thes. Brandenburg. Tom. I. pag. 671.

AT. ANTON. . . . . Capite laureato sinistrorsum converso.)(ΕΦΕCΙΩΝ ΠΝ. Cervus sinistrorsum conversus stat. In eo tertii moduli aereo numismate Harduinus (Numm. Pop. et Urb. Edit. in 4°. pag. 164.) agnoscit centesimum et quinquagesimum annum post restitutam, quæ terræ motu collapsa erat Ephesinorum civitatem. Plinio [a] *Maximus terræ memoriâ mortalium extitit terræ motus, Tiberii Caesaris principatu, XII. urbibus Asiae unâ nocte prostratis.* Asiaticæ civitates illæ restitutæ sunt a Tiberio Tribuniciam potestatem XXIII. agente, ut liquet ex aereo primi moduli numismate apud D. Leuret, et in Musæo Collegii Turnonensis Societatis Jesu.

TI. CAESAR DIVI AVG. F. AVGVST. P.

[a] Lib. II. n°. LXXXVI.

M. TR. P. XXIII: in area media S. C.)(CIVITATIBVS ASIAE RESTITVTIS. Laureato capite fedet Tiberius dextrorsum conversus, dextrâ pateram tenens; laevâ hastam. Ergo quoniam XXIII. Tiberii Caesaris Tribunicia potestas cadit in annum Christi XXII; Tiberii ipsius VIII, si addas CL. annos, erit tibi annus post Christum natum CLXXII, M. Aurelii XII. Quam computandi rationem si sequaris, prior Cistophorus annum XX. referens signatus fuit anno post Christum XLII, Ti. Claudii, II. Cistophorus alter, qui annum XLIII. praefert, anno Christi LXVI. Neronis XII. Ultimus denique, cui annus LXVII. praefixus est, anno Christi LXXXIX, Domitiani IX.

Nullatenus autem impressae Cistophoris Ephesinis epochae initium deducendum est ab Asiaticarum civitatum restitutione, quae ad Ephesum non pertinuit. Nihil civitati illi commune fuit cum aliis, quae terrae motu prostratae sunt; incolumis stetit Ephesus mediam inter finitimarum civitatum cladem, nec Tiberianam ideo experta est munificentiam. Subversas duodecim civitates Asiaticas appellanti Tacito Lib. II. cap. XLVII. Ephesus non venit, quamvis prima occurrat Eusebio. Eccui autem majoris longè momenti futura non est auctoritas Plinii, et Taciti, qui cum non ita multo post Tiberiana tempora vixerint, compendiosiore habuerunt viam ad veritatem asequendam, adeoque ad tutiorem sibi adstruendam fidem: si subversis civitatibus annumeranda est Ephesus, cum Eusebio tredecim eversae civitates erunt recensendae, reclamantibus licet iisdem Plinio, et Tacito subversas tantum duodecim appellantibus. Neque uni Plinio, Tacitove, sed sibi ipse contradicit Eusebius, qui affirmans civitates omnino tredecim terrae motu prostratas, quatuordecim tamen appellat. Ergone scriptores duo coetanei, sibi que consentientes posthabebuntur scriptori somnolento, et temporum, de quibus agit, trecentis annis posteriori? Sed esto, tredecim civitates eversae fuerint; unde arguetur id infortunii Epheso potius accidisse quam Dio? Utramque autem civitatem aliis duodecim a Tacito memoratis adjunxit Eusebius.

De quatuordecim Asiaticis civitatibus prostratis a Nicepho-

ro Callisto [a] constare ne dixeris. Nam unde, quaeso, id accepit Nicephorus, nisi ab Eusebio, quem cum offendisset secum pugnantem in assertionem civitatum eversarum, et earum appellatione, voluit totidem subversas fuisse, quot in Eusebio appellatas legerat. Aniles fabulae, et obvia passim in ejus operibus ἀμαρτυράτα Nicephorum ab omni prorsus fide apud eruditos spoliant. Adde quod cum saeculo decimo quarto vixerit, propter nimiam temporum intercapedinem, certior quam Plinius, et Tacitus fieri non potuit de illa civitatum Asiaticarum clade.

Alia igitur incunda est ratio inquirendae aerae Cistophoris Ephesinis consignatae, supposito semper, de quo superius, M. Aurelii Antonini nummo. Imperium tenuit M. Antoninus ab anno Christi CLXI. ad CLXXX; unde liquet epocham PN. seu CL. ejusdem Imperatoris nummo praefixam initium auspiciatam fuisse inter Christi annos XI. et XXX. In hoc autem novemdecim annorum decursu si quid rei acciderit a quo aeram ordiri potuerint Ephesini, unum profecto illud fuit, in quo de jure Asylorum quaestio habita est. Crebuerat, referente Tacito [b] Graecas per urbes licentia atque impunitas asyla statuendi, adeo ut nullum satis validum imperium esset coercendis seditionibus populi, flagitia hominum, ut caerimonias Deum protegentis. Jussit Tiberius Caesar ut per Legatos Romanam mitterent Civitates sua jura, quae Patrum disquisitioni commisit. Erit forte qui hujusce facti memoriam opinaturus sit Ephesinos consignasse suis nummis. Fuerit sane, sed alias, per me licet, fervilis adeo Asiaticorum adulatio, ut illum celebrarent diem, quo, ut Taciti verbis utar, Senatus majorum beneficia, sociorum pacta, regum etiam qui ante vim Romanam valuerant decreta, ipsorumque numinum religiones intropexit, libero, ut quondam, quid firmaret, mutaretve. Sed Ephesinis dies ille nefastus fuit, ideoque oblitterandus. Patribus Asylorum jura disquirentibus, una Pergamenorum nomina rata habita sunt; Taeniorum, Sardianorum, Smyrnaeorum, Cretensium quae obscuris ob vetustatem initiis ni-

[a] Hist. Eccles. Lib. I. cap. xvii. [b] Annal. Lib. III. cap. ix. et seq.

tebantur, abrogata; caeterarum civitatum, inter quas Ephesus, imminuta. Non fuit igitur Ephesinis, cur ob imminutionem jurium sui Asyli epocham conderent; quam tamen non soli condidissent. Eorum etenim exemplum amplexae fuissent caeterae pleraeque civitates Asiaticae. Nulla tamen, ne Pergamus quidem, cujus unius rata jura voluere Patres, annos exinde computavit.

Sed haec gratis dicta sunt, quippe quae accommodata eorum opinioni, quibus pro genuino laudatus M. Aurelii nummus habebitur. Nummum nos jubemus in restituendorum albo referri. Patino caeteroquin de re nummaria bene merito, pronum fuit in attrito temporum injuria numismate semesam, qua ventrem habet, litteram B. pro littera P. assumere. Humanum errorem hunc Patino irrepsisse constat e duobus aliis similibus, et integerrimis ejusdem M. Aur. Antonini nummis, quorum unum vidimus Lugduni apud R. P. Maniquet PP. Minimorum tunc temporis Provinciale, alterius descriptionem nacti sumus e schedis Ill. D. Rigord, olim Praetoris urbani Massiliae, et de litteris ac re nummaria bene meriti. Uterque nummus cum cervi sinistrorsum stantis imagine praefert ΕΦΕΣΙΩΝ Β ΝΕ. scilicet *Εφεσίων δὲ νεμισίων*. Unis in re nummaria peregrinis insolita visura est haec epigraphe, quae saepius recitatur apud Vaillantium, vel in ipsis M. Aurelii nummis. Patiniani numismatis, quod etiam ex nummo non integriore refricavit Begerus, mendum subodoratus fuerat Harduinus; nummum enim, et quidquid de eo in priori editione operis sui commentatus fuerat, expunxit in secunda. Praeterea si Ephesinis, vigente Romano imperio, aera fuerit, cur eam non donantur caeteri, quos cum imaginibus Imperatorum percusserunt nummi? Licet nihil tam obvium sit, ac frequens in cimeliis quam hujusmodi nummi, nullum tamen unquam reperias alium, qui epocha gaudeat. Quasi vero rarae forent, et in uno alterove nummo consignatae epochae earum civitatum propria sibi aera utentium, a quibus innumera prope numismata conflata sunt.

Altius itaque quam a Romanorum Imperatorum temporibus repetendum est Ephesinae epochae caput. Non videtur autem

repeti

repeti posse ab Asia Romanis concessa, acquisitave. Ab Attalo Pergamenorum ultimo rege, ad Octavium Caesarem usque, nihil refertur ab historicis, quod condendae aerae causa Ephesinis esse potuerit. Toto illo centum quinquaginta fere annorum spatio condita si fuerit haec aera, legenda sanè erit in aliquot nummis illo temporis spatio apud Ephesinos signatis. Atqui ne unum quidem videre sis epochâ inscriptum, quamvis bene multi habeantur apud Holstenium, Bellorium, Bege- rum, Wildium &c.

Nec velim causeris aeram a praerogativis, aut collatis in Ephesinos a Populo Romano beneficiis, quia eo ipso Ephesini vocantur in crimen ingrati animi, qui non ultra fortè sexagesimum septimum annum acceptorum beneficiorum memoriam retinuisse ex suis nummis arguerentur. Praeterea quae praetendis beneficia; tibi appellanda erunt, suoque praedefinenda tempore, tempora cum Cistophoris coaequanda, coaequata suis stabilienda momentis. Qui quod aperiendum etiam erit, cur acceptorum beneficiorum memoriâ Cistophoris commissâ, caeteri omnes Ephesini nummi vacent. Viden quot, silentibus historicis, ambages, quot aenigmata omni Oediporum sagacitate majora?

Ab inita pace inter Antiochum Magnum et Cn. Manlium Vulsonem, U. C. anno DLXV. auspici quoque nequit Ephesina aera. Ex foederis conditionibus plurimae quidem cis Taurum civitates Asiaticae in libertatem assertae sunt. Ad Ephesinos tamen non pertinuit ea felicitas; nam volentibus ita Romanis victoribus, ceserunt in partem Pergameni regni (a). Eadem fuit conditio Mylassensium, Trallensium, Telmefensium. Sic ex alieno redemerunt officia sibi praestita Romani apud Eumenem, ejusque regnum finitimarum civitatum, atque Provinciarum accessione ampliârunt. Cùm Populum Romanum haeredem ex aese scripsisset Attalus moriens, dominos, non fortunam mutavit Ephesus: quam sub Pergamenis regibus servierat servitutem, sub Romanis diu retinuit.

[a] Livius Lib. XXXVI. Polyb. exc. leg. n°. xxxvi.

Feliciter nodum fortè solveris, si dixeris aeram sacram, quae Ephesinis inscribitur Cistophoris. Nec huic conjecturae sua defutura sunt argumenta. Omnium teruntur manibus argentea Vespasiani, Titi, Domitiani, Nervae numismata cum epigraphe ΕΤΟΥΣ ΝΕΟΥ ΙΕΡΟΥ; adeo non insolens est in nummis aera sacra. Nullâ insigniuntur aerâ civiles, si fas ita loqui, Ephesinorum nummi, quotquot signati sunt ab illis in Romanorum potestatem redactis. Uni tamen gaudent epochâ Cistophori, quos cum demonstraverimus Sabaziorum occasione signatos fuisse, sacram monetam meritò possis appellare. Epochâ autem inscripta nummis unis religionis ergò constatis, dum caeteri omnes ibidem conflati eâdem careant, ea, inquam, epocha cur sacra non appellanda erit? Diximus Dionysiorum annuam celebritatem in Asia tantam fuisse, ut ab eis quondam, ante institutas Olympiades, tempora discriminata fuerint; cur ab institutis, renovatisve Sabaziis idem Ephesini factitare, et Cistophoris mandare nequiverint? Ut ut sit, Ephesina, de qua agimus, aera facit ut opiner Cistophoros istos longè ante Romanorum in Asiam adventum fuisse conflatos.

X II

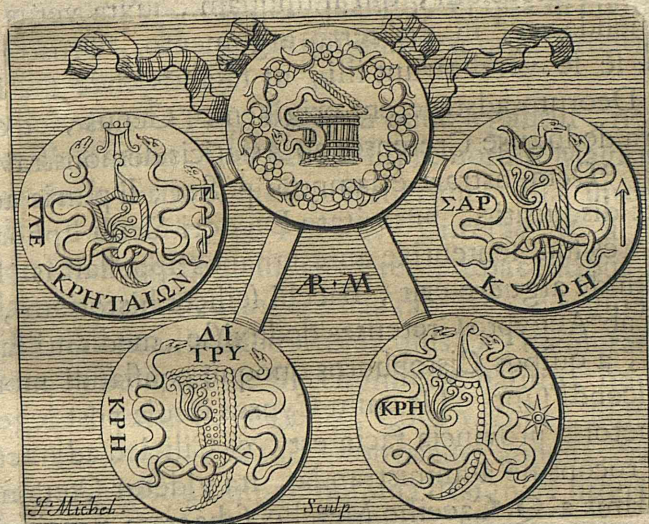
De Cre-
tensium Cis-
trophoris.

Cista e qua prosilit serpens in corona e baccis et hederæ foliis composita.)(KPHTAIΩN in ima nummi parte; in superiori, trîpus; dextro latere, monogramma conflatum litteris AAE, aut ME. cum linea transversali superimposita; laevo, serpens ferulae implicitus; in media area, serpentes gemini complectuntur pharetram, aut vannum in qua arcus.

Cista ut supra.)(Duo serpentes iidem pharetram, aut vannum in qua arcus, ambientes; dextro margine Σ'AP; laevo, telum; in ima nummi parte KP H.

Cista eadem.)(Serpentes et pharetra, aut vannus ut in superiori, sed sine arcu; in vertice nummi ΔI; inferiùs, TPI; latere dextro, KPH.

Eadem cista quae supra.)(. Duo serpentes , pharetra aut vannus , ut supra , cum arcu ; latere dextro , KPI ; sinistro , Solis sydus.

Sui igitur fuerunt etiam Cretensibus Cistophori, et ad Bacchum referendi vel invito Meursio, qui vini Cretici laudator licet egregius, Bacchum tamen in tota Creta vix reperit. Reperiendus tamen ille, praesertim apud Julium Firmicum [a]. Eo autore unicus filius erat Bacchus Jovis regis Cretici, et adulterâ matre genitus. Uxor regis Juno, absente rege, corruptis pueri custodibus Titanibus, eum trucidavit. Redux pater, in gypsea, quam ad solatium effinxerat, filii sui imagine, cor ejus servatum a Bacchi sore recondidit. pro tumultu extruxit templum, et paedagogum pueri Silenum constituit sacerdotem. Quò furentem tyrannum compescerent, festos funeris dies statuunt Cretenses, atque annum sacrum trieterica consecratione componunt. omnia ordinatim agentes quae puer moriens aut egit, aut passus est. Vivum dentibus laniant taurum, crudeles epulas annuis commemo-

(a) De errore prof. Rel. cap. vi.

rationibus excitant, et latè per sylvas clamoribus dissonis eju-
 lantes emetiuntur animi furentis insaniam. Praefertur cista,
 cui cor fratris sui soror servandum commiserat. Haec ille de
 commentis Cretensium, qui si unquam, juxta vetus prover-
 bium, mendaces, in eo certè argumento. Frustra quippe
αὐτόθνας se se venditarunt illi, ut facilius inde sua in insula
 plurimum Deorum adstruerent originem. Genus, et cum ge-
 nere sacra deduxisse Cretenses ab Asiaticis demonstravit Bege-
 rus [a]. Demonstrari etiamnum posset, si pluris ad nos ea
 interesset disquisitio, auctoritate Diodori Siculi Ephorum, et
 alios autores suae sententiae antesignanos appellantis. Id unum
 saltem exinde arguere erit, Bacchi scilicet historiam, et cae-
 rimonias ab Aegypto Cretenses deduxisse, mediantibus tamen
 Asiaticis, a quibus Cistophoros quoque conflandi morem ac-
 cepisse dicendi sunt. Ut enim Cyprus insula post legem Clo-
 diam Praetoria provincia facta est, et Ciliciae adjuncta a Ci-
 liciensi Proconsule administranda, ita videtur Cretam Roma-
 norum armis a Q. Caccilio Metello subactam provinciae for-
 mam suscepisse, et Asiae Proconsulari fuisse annexam. Neu-
 tra enim insula ea erat, quae in singularem provinciam consti-
 tueretur. In Creta certè Proconsul numquam altera Q. Cae-
 cilio Cretico, aut proprius Praetor occurrit. Quod ingens ar-
 gumentum est Cretam alteri provinciae majori fuisse adjunc-
 tam: eccui verò, nisi Asiaticae? Nullum e veteribus, quod
 rescierim, adversantem sibi autorem habet haec opinio, eam-
 que stabilire videtur Asiae vicinia. In partem Ciliciensis im-
 perii Cyprus venerat, venire cur non potuit, imò cur non
 debuit Creta in partem Asiatici imperii, ut aequalis fortis
 utriusque provinciae Praetores, aut Proconsules haberentur?
 Ergo dum ab Asiatico Proconsule administrabantur Cretenses,
 videntur Cretici ad Asiaticorum exemplar, signati Cistophori.
 Quid si tum Sabazia quoque celebraverint illi populi, ut Asia-
 ticis sicut provinciae formâ, ita et feriarum similitudine, aut
 saltem cognomine consentirent? Si Sabazia Cretensibus igno-
 ta fuerint, non certè Orgia, quae Creticis in comitiis etiam
 celebrari

(a) De numm. Cretens. serpentif.

celeb
 Null
 detu
 tant
 zis i
 singu

L
 signa
 qui I
 ris n
 posu
 talen
 Asia
 ses p
 Cret
 lueri
 Pryt
 TPR
 zius
 milit
 suas
 PPR
 tane
 vis C
 C
 uniu
 veni
 duci

Parr
 Apo

celebrari potuerunt eodem tempore , quo Sabazia ab Asiaticis. Nullum Proconsulem appellarunt in suis Cistophoris , quia videtur in more fuisse positum , ut Cistophori inscriberentur tantum nomine Proconsulis , quando , et qua in civitate Sabazii ille praeerat. Nunc scrutandum est quid proprium sit in singulis illis Cistophoris.

Litteris ΣΑΡ. et ΤΡΥ , si tamen bene legantur , nomina designantur Prytanum , aut saltem supremorum Magistratum , qui Dionysiatis feriis et ludis praefuerunt. Illa interpretaberis nomina ΣΑΡ^{πιδων} , et ΤΡΥ^{φον}. Litterae ΔΙ. accipi fortè possunt de Dionysiadibus insulis Cretae adjacentibus ad orientalem plagam juxta Peutingerianas tabulas , e regione scilicet Asiae. Ex illis Insulis Diodorus Siculus [*a*] memorat Cretenses probare velle apud se Bacchum esse natum , quod prope Cretam duas insulas in gemellis , quos vocant , finibus excoluerit , et eas de nomine suo Dionysiades appellaverit. Dixi Prytanum , Magistratumve nomina designari litteris ΣΑΡ. et ΤΡΥ , si tamen bene lectae fuerint. Vereor enim ne Goltzius ex inadvertentia , aut e nummo detricto , litterarumve similitudine aliquali litteram Τ. pro littera Π. videre se sibi persuaserit in eo Cistophoro , ubi ΔΙ. ΤΡΥ. legit. Si autem ΔΙ. ΠΡΥ. legatur , quae germana videtur lectio , asseruntur Prytanes in Creta , et indicatur Διόδωτος aliquis , aut Δίων ΠΡΥ^{τα}vis Cretensium Orgiorum.

Cistophorùm alter habet Solis sydus , signum videlicet unius , ejusdemque divinitatis , quam Baccho , et Apollini convenire probat Macrobius Saturn. Lib. I. cap. xx. Bacchantes inducit Ovidius Naso canentes in Orgiis (*b*) :

— — *tibi enim inconsumpta juventa est ;
Tu puer aeternus , tu formosissimus alto
Conspiceris coelo.*

Parnasso Boeotiae in monte Baccho sacra fuisse communia cum Apolline testatur Lucanus (*c*).

— *Parnassus gemino petit aethera coelo*

[*a*] Lib. V. [*b*] Metam. IV. [*c*] Lib. V.

*Mons Bromio, Phoeboque sacer, cui numine mixto
Delphica Thebanæ referunt trieterica Bacchæ.*

Ut Apollini, ita Baccho comites novem annumerantur Musæ (a): uterque Poëtarum præses: Horatio (b):

*Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem.*

Utrique laurus quoque sacra (c), quod de oraculis etiam affirmare est: unde Libanio (d), idem Apollo, qui Bacchus. Callistratus in statuarum expositionibus meminit cujusdam Bacchi. Iyram thyrso fulcientis. Non aliûs videtur fuisse sententiæ qui denominationem *Invicti* propriam Soli, seu Apollini, Libero quoque adjudicavit in hoc Lipsiano marmore, pag. CLI. n°. 17.

L. CALPVRNIO L. F. PAPIRIA ASELLO
VI-VIRO AVGVSTAL. ET PONTIFICI MIN.
DEI LIBERI INVICTI
CALPVRNIA HILARA MARITO
OPTIMO SANCTISSIMO
BENE MERENTI FECIT.

Dicere quoque nil vetat solarium radiorum projectionem aureis designari cornibus frontem Liberi passim opacantibus; Solis circa orbem revolutiones, peregrinationibus Bacchi in toto terrarum orbe; Solis pernicitatem et calorem, lyncibus, pantheris, tigribus perniciosissimis atque calidissimis animalibus Dionysio sacris; maculosis eorum pellibus, quibus Liber Pater quandoque amicitur, stellatum coelum a Sole syderum principe moderatum; Solis occasum, Bacchi ad inferos descensu &c. Cum autem in eo Cistophoro Solis sydus expressum sit, et nullae, quae in aliis frequentes, appareant faces, suspicandum venit eo emblemate Cretensium Orgia de die tantum celebrari solita fuisse.

Tripus in altero Cistophoro visitur; qualis ille fuerit, per

[a] Diodorus Lib. IV. et alii. [b] Od. XVI. Lib. II. [c] Tertul. de corona mil. cap. XII. [d] Declamat. XIX.

summam illius exiguitatem, caelatorisve incuriam distingueri non licuit. Duplex tripodis usus apud veteres, ad vaticinationem scilicet, et suffimenta. Celebrantur Bacchi responsa apud Ligureos Thraces, ubi aditus erat Libero facer, in quo fundebantur oracula, epoto tamen prius vino plurimo [a]. Fatidico tripodi insistebant Bacchantes distractis cruribus, divinos admisurae spiritus, atque anhelitibus sacris inflandae. Aliàs edebantur oracula e subjecto, implicitove tripodis serpente [b]. Delphis Bacchi signum erat sub imagine Apollinis geminas faces quatientis [c]. De Nysaeo antro Bacchi oraculis nobilitato Lucanus Phars. Lib. I. Quorsum Bacchus Orpheo, Euripidi, Nonno dicitur fatidicus, nisi ab oraculorum frequentia et celebritate?

Alterius generis tripus erat opertus patinâ prunarum capaci, et adolendo thuri destinata, unde *εμπυριβήται* et *ἀιθάνες* hujusmodi tripodes appellati, quos Diis omnibus, ipsis quoque communes heroibus nemo nescit. Facile crediderim prioris generis tripodam, qui lebes dicebatur, Cistophoro commissum. Lebes enim quidam tripus erat *ἀπυρος*, Apollini et Baccho dicatus, quia utrique ad oracula conveniens. Illius meminit Virgilius Aeneid. IX.

*Tertia dona facit, geminos ex aere lebetes,
Cymbiaque argento perfecta, atque aspera signis.*

Poculum Bacchi dicebatur etiam, et in eo vinum temperabatur. In Dionysiâ certaminibus victores eo donabantur tripode, seu lebate, cujus infima pars ternis insistebat pedibus [d].

Quam negavimus in Asiaticis Cistophoris pharetram, repraesentare videntur Cretici, modo tamen ad archetyporum normam fideliter expressi fuerint a Goltzio. Creticos numquam contigit mihi Cistophoros inspicere, unde constare potuisset de Goltziana diligentia, quae saepius, nec immeritò, desiderata est in caelandis etiam genuinis numismatis. Quare addubatur ne quemadmodum in litteris TPR. sic in pharetra

[a] Macrob. loco cit. [b] Lucian. in Astrol. [c] Euripid. in Bacchantes
[d] Athen. Lib. II.

repraesentanda mendum irreperit. Ex praejudicata siquidem opinione, et alicui pharetrae cum vanno similitudine deceptus videtur Goltzius, et pro vanno substituisse pharetram. Quae tamen pharetra si fortè exhibeatur in Creticis Cistophoris, in Bacchi symbolum, Harduino duce [a], asserenda est, quamvis neget nuperus autor clarissimus [b] pharetram pertinere ad Bacchum, cui longè diversa in antiquis monumentis symbola adsignata fuisse contendit. Mirum sanè illud est in viro de antiquitate caeteroquin bene merito, qui in Methymnensium nummo (pag. 187.) galeatum Bacchi caput ipsemet agnoscit, quemque latere non debuit nummus Antonini Pii apud Vaillantium, cum apposita pharetra e regione capitis Bacchi, et adjuncta epigraphe ΝΙΚΑΙΕΩΝ. Sed, ut Nonnum, et alios taceam de Bacchi pharetra non rarò commemorantes, Bacchum pharetratum dabunt antiqua monumenta apud Vulpium Riccium Tom. 3. Antii veteris, Monfalconium &c.

X I I.

*De Antonio
III-Viri
Cistophoris.*

Cistophorum agmen claudent qui sequuntur M. Antonio III-Viro signati.

Corona e baccis, et hederæ foliis, in qua Caput M. Antonii hederâ coronatum, sinistrorsum conversum, cum epigraphe M. ANTONIVS IMP. COS. DESIG. ITER. ET TERT. Sub capite Lituus auguratus insigne.)(III-VIR R. P. C. Caput Cleopatrae reginae, sinistrorsum, cistae mysticae impositum: utroque latere serpentes caudis mutuo implicitis, et erectis cervicibus emicant. Ex argento maximi moduli, ut caeteri omnes Cistophori, apud Patinum, Vaill. Erizzo, in gazis Parmensi, et Rothelina.

M. ANTONIVS IMP. COS. DESIG. ITER. ET TERT.

(a) Numm. Pop. vace E'pubgation.
Thes. Frideric.

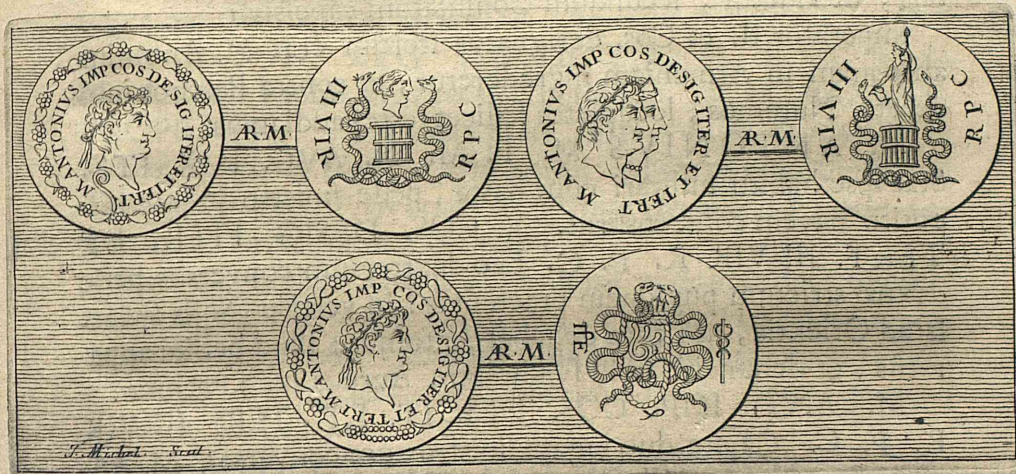
(b) D. Liebe ad numm. inscriptum. ERY.

gn
Cis
im
cep
tel
loc
acr
illi
Ca

TERT. Capita jugata, sinistrorsum conversa M. Antonii hederâ coronati, et Cleopatrae diademate revincti.)(III-Vir R. P. C. Cista mystica supra quam Bacchus muliebri habitu stat dextrorsum conversus, dextrâ poculum tenet, laevâ thyrsu innixus. Argenteus pariter nummus apud Patinum, D. Abbatem de Rothelin Parisiis, D. Everardum Fauukener Londini, R. P. De Colonia Lugduni.

M. ANTONIVS IMP. COS. DESIG. ITER. ET TERT. M. Antonii hederâ coronatum caput, sinistrorsum, in corona ex hederâ et corymbis contexta.)(III-Vir R. P. C. Duo angues impliciti complectuntur vannum in qua arcus, et duo spicula; latere dextro TTE; laevo, caduceus. Apud Gortium Famil. Tab. II. n^o. x. et Patinum.

Ab istis Cistophoris nullos deinceps nanciscimur in Asia signatos. Materiâ suâ pondere, cista, et implexis serpentibus Cistophori dicendi, referant licet M. Antonii, et Cleopatrae imagines. Ab antiqua et simplici eorum forma desciscere inceptum jam fuerat a temporibus C. Clodii Pulchri, et Q. Metelli Pii Scipionis, quorum Cistophori suffectam exhibent in locum vanni, aquilam legionariam, aut aspersorium cum acrostolio. Hariolantur autem qui cum Gevartio quaerunt in illis Cistophoris civiles discordias Antonium inter et Octavium Caesarem victoriâ sopitas, Felicîus quoque non interpretaberis

cum aenea Vico, Rubenio, et aliis, de Asiae, vel Cretae insignibus; cum Hemmelario de profligatis ab Antonio Parthis, ac Medis, quos scriptor iste duobus contendit designatos esse serpentibus; cum Harduino, de Aesculapii symbolis, seu de optima, quae in Asia conficiebatur ex serpentibus theriaca. Ex alio prorsus capite Antonianorum Cistophorum deducenda interpretatio. Contra Parthos Armeniacam expeditionem suscepit M. Antonius, cum Octavio Caesare, et regina Aegypti Cleopatra, quos inter foedus et initum fuisse, et triennio saltem stetisse nummi docent. Rebus terrâ marique feliciter gestis, sub anni a foedere inito tertij finem, exercitum reduxit M. Antonius in Asiam, ubi dum stativa faciebat, incidit in Sabaziorum solemnia, et duobus circiter post mensibus, ut videtur, secundum Consulatum capessivit.

Imperator II. et Cos. designatus iterum erat M. Antonius antequam in Armeniam ingrederetur, et contra Parthos moveret. Nummos, locupletes scilicet testes audiamus.

M. ANTONIVS M. F. M. N. AVG. IMP. ITE. Stat ipse habitu militari cum hasta, pede sinistro prorae imposito navem conscensurus.)(COS. DESIG. ITER. ET TERT. III-VIR R. P. C. Leo dextrorsum conversus pede dextro strictum pugionem praetentat: in vertice, Solis sydus. Istud Orientis, ubi tum degebat Antonius; illud bellici apparatus, et denunciati belli symbolum. Aureus apud Patinum.

M. ANT. IMP. COS. DES. IT. ET TER. III-VIR R. P. C. Capita duo jugata finistrorsum conversa, M. Antonii sine corona, Cleopatrae cum diademate, et stola ad pectus)(M. OPPIVS CAPITO PROPR. *M. Oppius Capito Propractor.* Triremis cum velo, et remigibus. In superiore nummi parte littera A. *anno* scilicet ab inito foedere *primo*. Ex aere mediocri apud Vaillantium, famil.

M. ANT. IMP. COS. DES. ITER. ET TER. III-VIR R. P. C. Capita eadem.)(M. OPPIVS CAPITO PROPR. PRAEF. CL. *M. Oppius Capito Propractor Praefectus classis.* Triremis eadem; in ima parte littera A. seu *anno primo*. Aereus secundi moduli apud Vaillantium. Nostram litteras illas A. B. T. interpretandi rationem de annis a foedere

Sancto inter M. Antonium, Octavium Caesarem, et Cleopatram non moratur, arietate alter L. Atratinus apud Vaillantium in Sempronia nummus, in quo, capitibus adversis M. Antonii et Cleopatrae, Antonius COS. DES. TERT. dicitur, cum subjecta triremi littera B. Nummum errore calami ad alia properantis malè descriptum Vaillantio suspicamur. Nummus siquidem ille idem omnino videtur, qui Patino, et ipsi Vaillantio in Antonia, ubi deficiente littera B. L. Atratinus praefectus classi inscribitur. Si non unus et idem, sed alter et diversus sit, omitti a Vaillantio non oportuit in Antonia, ubi, pag. 102. profitetur se *in gratiam Antiquariorum omnes illius Triumviri nummos, in quibus naves, seu triremes occurrunt, simul et continenter proferre statuisse, ut eorum inscriptionem, qui postea incident, assequi possint.*

M. ANTON. AVG. IMP. III-VIR. R. P. C. Nudo M. Antonii capite sinistrorsum converso.)(M. BARBAT. PROPR. PR. . . . In ima parte, littera A. *M. Barbatas Propraetor Praefectus classi: anno primo.* Absit ut cum Vaillantio dicas *M. Barbatas Propraetore Provinciae Aethiopiae.* Ex aere magno apud Vaillantium è Goltzio.

Sine epigraphe. Caput M. Antonii nudum, dextrorsum, ad humeros pelle leonina amictos, et clavae Herculeae superpositum.)(L. A. ΡΩΜΗΣ. Anno primo foederis initi cum Romanis. Est ex aere tertio nummus in Aegypto signatus, apud Ill. D. Lebet.

M. ANT. IMP. IT. COS. DESIG. ITER. III-VIR. R. P. C. Capita adversa, M. Antonii nudum, a dextris sinistrorsum conversum: Cleopatrae, diademate cinctum, a sinistris dextrorsum; latere nummi sinistro, prora navis.)(M. OPPIVS CAPITO PROPR. PRAEF. CL. F. C. *M. Oppius Capito Propraetor Praefectus classi foederatarum copiarum.* Gallicè diceremus nos: *Chef d'Escadre des Troupes confederées.* Triremis cum velo expanso, et remigibus: inferius, littera B. id est, *anno secundo* ab inito foedere. Inaudita quidem hactenus haec litterarum F. C. interpretatio, quibus *feri curavit* significari Vaillantio visum est; *frumento convehendo*, Harduino. Quasi verò frumentum convehere, et commeatus

frumentarios hostibus intercludere tanti sit, ut id commendari nummis mereatur, aut nummos fieri curaverint soli M. Oppius, C. Fonteius, L. Atratinus, Eppius. Eppium appellavimus, quia in argenteo ejus denario occurrunt eadem litterae F. C. quas pari methodo nobiscum interpretaberis.

Q. METEL. SCIPIO IMP. Caput Africae elephantis proboscide rigens, sinistrorsum.)(EPIIVS LEG. F. C. *Eppius Legatus foederatarum copiarum*. Hercules nudus dextrorsum conversus stat, dextrâ lateri compositâ, laevâ spoliis leoninis onustâ, et clavae innixâ. Dum devicto Pharsalicis in campis Pompeio, Julius Caesar in Alexandrino bello detineretur, Q. Metellus Scipio, et alii Pompeii duces collectis exercitibus reliquiis, et partitâ inter se Pompeianâ classe dicuntur convenisse in Africa apud Jubam regem bellum reparaturi. Foederatarum copiarum Legatus sub Scipione renunciatus est Eppius. Scipio, cujus nomen ingens in Africa, ipsius Africae caput expressit in hoc denario, ut significaret se in ea regione virtutis avitae degenerem non praestiturum: Romanum imperium a se, ut olim ab Hercule orbis expeditus fuerat, expediendum esse grasatorum tyrannide, Julii scilicet Caesaris, et ejus factionis: susceptas a se reipublicae nutantis partes, easque pace et publica tranquillitate, quae spica et aratro designantur, esse firmandas. Hic standum; quandoquidem haec nova illius nummi interpretatio interpretatione Vaillantiana longè simplicior, et e visceribus causae nata videtur.

M. ANT. IMP. COS. DESIG. ITER. ET TERT. III-VIR R. P. C. Capita duo jugata M. Antonii, et Octavii Caesaris, nuda, a dextris sinistrorsum conversa: ex adverso, caput Cleopatrae diademate ornatum, ad pectus cum stola.)(M. OPIIVS CAPITO PROPR. PRAEF. CL. F. C. *M. Oppius Capito Propraetor Praefectus classis foederatarum copiarum*. Triremis cum velo et remigibus: in ima nummi parte, quae a dextris est, littera T. *anno*, scilicet initi foederis *tertio*: quae a sinistris, crus triquetrum, maris Siculo, quod tutandum Oppio fuisse hoc anno commissum videtur, symbolum. Est ex aere magno apud Seguinum, pag. 106. et in gaza Lebretiana.

C. FONTEIVS

C. FONTEIVS CAPITO PROPR. PRAEF. CL. F.

C. *Caius Fonteius Capito Propraetor Praefectus classis foederatarum copiarum.* Capita jugata M. Antonij, nudum: Cleopatrae, diadematum, sinistrorsum conversa.)(M. ANT. IMP. COS. DESIG. ITER. ET TERT. III-VIR R. P. C. Triremis, ut supra: in ima parte, littera Γ. Ex aere mediocri apud Patinum in famil. et e schedis D. Roman de Rives.

Parthis devictis, ipsaque etiam Armenia capta, Imperator tertium a militibus statim Antonius est appellatus.

ANTONIUS AVGV. COS. DESIG. ITER. ET TER. Capite nudo, sinistrorsum.)(IMP. TERTIO III-VIR R. P. C. Tiara Armena cum arcu et sagitta transversis. Victoriac modo in Armenia reportatae monumentum. Argenteus apud Patinum in famil. et in gaza Ill. D. Abbatis de Rothelin.

M. ANTONIUS M. F. M. N. AVGV. IMP. TER. Stat ipse habitu augurali, sinistrorsum: dextrâ, lituo regiones coeli metitur auspicia capturus.)(III-VIR R. P. C. COS. DESIG. ITER. ET TERT. Caput M. Antonii, sub Solis imagine, radiatum, sinistrorsum. Ut Solis lumen digestis tenebris terrarum orbem, ita sua de Parthis victoria M. Antonius eorum grassationibus infestatum Orientem recreat. Est quoque ex argento hic nummus ibidem.

Armeniam tamen captam sub anni finem necesse est, quoniam illius victoriae insignia pleraque omnia anno tantum proximè sequenti, et M. Antonio Consule iterum consignata sunt.

M. ANTON. AVGV. COS. ITER. DES. TER. III-VIR R. P. C. Capite nudo.)(IMP. TER. Trophaeum. Argenteus apud. . . . .

IMP. ANTON. AVGV. COS. ITER. DES. TER. III-VIR ITER. R. P. C. Capite nudo sinistrorsum.)(IMP. TER. Trophaeum; pro pedibus, a dextris, prora; a sinistris, clypeus. Ex argento apud Occonem, et alios.

M. ANT. AVGV. III-VIR R. P. C. Capite nudo, sinistrorsum.)(IMP. TER. Trophaeum; pro pedibus, a dextris, clypeus; a sinistris, clypeus alter cum duobus spiculis. Est apud Patin. et Vaillant. in famil. argenteus,

ANT. AVGVR. III-VIR R. P. C. Nudo M. Antonii capite.)(IMP. TER. Tropaeum duobus clypeis oblongis ornatum ; infrà , duo clypei rotundi hinc et inde ; a sinistris , duo tela. Argenteus in gaza Rothelina.

ANT. AVG. III-VIR R. P. C. Capite nudo , sinistrorsùm.)(IMP. TER. Tropaeum cum gladio a dextris , et clypeo a sinistris ; infrà , hinc clypeus alter rotundus , inde prora navis , victoriae navalis symbolum. Argenteus ibidem.

M. ANT. AVGVR. III-VIR R. P. C. Caput nudum , sinistrorsùm.)(IMP. TER. Tropaeum inter duas loricas. Ex argento apud Pedrusium , Tab. III. n°. VII.

IMP. ANT. AVGVR. III-VIR R. P. C. Caput nudum , sinistr.)(IMP. TERTIO III-VIR R. P. C. Tiara Armena cum arcu , et sagitta transversis. Argenteus nummus apud Fulvium Ursinum in famil.

M. ANT. AVGVR. III-VIR R. P. C.)(IMP. TER. Tiara Armena. Aureus apud Occonem.

Inito tantùm secundo consulatu M. Antonius triumphales egit laetities in Asia , ubi paucis ante mensibus Sabazius celebraverat. Marinum ejus triumphum testatur hic nummus ex aere minimo in thesauro Regio.

M. ANT. IMP. TER. COS. DES. TER. Capitibus adversis M. Antonii et Cleopatrae.)(L. ATRATINVS PRAEF. CL. F. C. L. Atratinus Praefectus classis foederatarum copiarum. Uterque stat in curru quatuor equis marinis vectus ; Antonius cum toga picta triumphantium propria : Cleopatra stolata.

Sabazia autem eo , quo diximus tempore fuisse celebrata ab eo , evincunt ejus Cistophori , qui ad unum omnes inscribuntur COS. DES. ITER. ET TERT. Ergo nondum Cos. iterùm M. Antonius erat , cùm Sabazia egit omni Bacchico cultu , hederâ et pampino assumptis. Qualem praestiterit se se tunc in Asia , quibus gestis , quâ pompâ , quo comitatu Liberi Minoris ambiverit nomen , dabunt Plutarchus et Dio (*). Cleopatrae , tanquam novae Ariadnae suas quoque fuisse partes in Sa-

[*] Plut. in vita Antonii , Dio Lib. XLVIII.

baziis , ex iisdem arguendum Cistophoris regio ejus capite insignitis. Cave tamen audias impuros scriptores , quos ex conjunctis M. Antonii , et Cleopatrae capitibus , meretricios utriusque amores comminisci , et in aere commendatos quaerere non puduit. Sceleris tanti monumentum patiens concocturusne fuisset M. Antonius , aut ipsa Cleopatra ? Esto , fuerit haec regina meretrix , ideone cum Octavio Caesare illegitimos etiam fovisse amores dicenda est , quòd Octavii Caesaris vultum et nomen , cum vultu et nomine Cleopatrae exhibeant nummi ?

M. ANT. IMP. COS. DESIG. ITER. ET TERT. III-VIR R. P. C. Capita jugata M. Antonii , et Octavii Caesaris : ex adverso , caput Cleopatrae.)(M. OPIVS CAPITO PROPR. PRAEF. CL. F. C. Triremis , ut proxime diximus.

ATT. ΤΟΥ ΚΑΙΣ. ΘΕΑΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ. Corona laurea , in qua victoria palmae ramum utrâque manu capiti circumducit.)(ΒΑΣΙΛΙCCHC ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΣ. Caput Cleopatrae diademate revinctum. Ex aere minimo , olim apud D. Foucault , nunc in gaza Parmensi.

ATT ΚΑΙCΑΡΟC. Aquila fulmini insistit.)(Sine epigraphe. Cleopatrae caput regio ejus diademate insigne. Ex aere tertio , e schedis D. Rigord. Nihil gravius , aut magis pudicum , Harduino teste , dici potest , aut excogitari , quàm quod nummi antiqui referunt de Imperatoribus et Augustis , illis praesertim temporibus. Initam igitur societatem et amicitiam inter Antonium , Octavium Caesarem et Cleopatram adversus communes hostes Parthos id genus nummis testantur , aliique non dissimiles.

ANTONI. ARMENIA DEVICTA. Capite M. Antonii nudo , sinistrâ a dextris in margine nummi , pharetra.)(REGINAE REGVM FILIORVM REGVM CLEOPATΡΑΕ. Diademato Cleopatrae capite , ad pectus cum stola , sinistrorsum ; ex adverso , prora navis. Nummus ex argento apud Ill. Lebrethium.

M. ANT. ARMENIAN ΚΑΤΑΔΟΥΛΩC. Caput nudum , sinistrors.)(ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΑΙΓΥΠ. ΒΑΣΙΛΙCCEC. Capite velato,

ad pectus cum stola, sinistrorsum. Argenteus semuncialis apud Gorlaeum.

M. ANT. ARMENIAN ΚΑΤΑΔΟΥΛΩΣ. M. Antonii caput.)(ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. Cleopatrae caput. Argenteus pariter in gaza Medicea, et Veronae apud Ill. D. Marchionem Maffeiū.

M. ANTON. . . . CLEOPATRA. Jugatis eorum capitibus, sinistrorsum conversis.)(ALEX. CLASS. *Alexandrina classis*. Triremis velo expanso. Ex aere minimo apud Patinum in famil.

Suis copiis foederata praefuisse videtur Cleopatra, et cum Antonio suscepisse Armeniacam expeditionem; cum Antonio saltem in Asia, et quidem Pergami, ut ostendit tertius Antonianus Cistophorus, commorata est.

X I I I.

De nummis cistam praeferentibus.

Hactenus de Cistophoris quotquot ad nos usque pervenerunt. Nunc ad eos veniamus nummos, qui propter cistam iis impressam ad Cistophoros propius accedunt, et illis annumerandi, si vim, et etymon nominis spectes; sed ab illis distinguendi, si quid, et quantum apud veteres Cistophori nomen valuerit, expendas.

Primus esto itaque Octavii Caesaris argenteus nummulus Quinarij formâ, in eruditorum cimeliis obvius.

CAESAR IMP. VII, Capite nudo.)(ASIA RECEP.TA. Victoria dextrâ lauream coronam, laevâ palmae ramum gestans, insistit cistae, dextrorsum, inter duos angues sinuosos, caudis implicitos, et capita hinc inde erigentes.

In eo interpretando numismate mirum quantum desudaverint autores vel celeberrimi. Quam difficili loco stemus, demonstrat opinionum varietas: illarum celebriores, brevitatis causâ, paucis evolvemus.

Tropaeum hîc contemplatur Ant. Augustinus ab Augusto Caesare erectum in limitaneo Europae et Asiae tractu, atque geminas

geminas orbis partes illas serpentibus adumbratas. Designatos serpentibus M. Antonium et Cleopatram interpretantur Aeneas Vicus, et Uliſſes Aldrovandus [a], ideoque nummum de Actiaca, ſeu Aegyptiaca Octavii Caesaris victoria. Gaspari Gevartio ſerpentem in diſſidii, ſeditionis et belli ſymbolum convertenti viſum eſt geminis ſerpentibus nummo conſignatis ſignificari Romani imperii geminas in factiones diviſi diſſidia, et bellum civile, quod victoriâ mediâ dirimitur, debellato ſcilicet ad Actium M. Antonio. In ſua peculiari, quam de hoc nummo ſcripsit, diſſertatione Alb. Rubenius contendit apud veteres uſu quandoque veniſſe, ut nummi, omiſſo civitatis, aut regionis ubi cudebantur nomine, civitatis illius, aut regionis inſignibus unis denotarentur, atque adeo M. Antonii, Auguſti, Veſpaſiani et Titi nummos vel appellatos jam, vel jamjam appellandos fuiſſe ſignatos in eo loco, cujus inſignia ſunt gemini ſerpentes implexi. Itaque ex nummis Cretenſibus apud Goltzium reperiundis, in quibus gemini angues impliciti exprimuntur cum templo, aut Jove intermedio, nil cunctatus ſtatuit angues fuiſſe Cretae inſignia, et conſequenter ſignatum in Creta Auguſti, de quo agimus, nummum. Praeterea Cistam ad Bacchi Orgia, quorum adinventionem ſibi adjudicabant Cretenſes, traducit ille, et geminos angues, Victoriaeque ſignum cistae impositum ad Actiacam victoriam, cui conſequentiae haud poenitendam operam navarunt Cydoniatae, et Lampaei. Praeiviſſe videtur Rubenius Spanhemio, Noriſio, Vaillantio, qui Actiacam victoriam eo nummo conſecratam volunt. Ad expugnandam Aſiam claſſe appellenti Alexandro Magno fuerant obvii angues duo, quibus ille totidem tanquam ſecundis expeditionis ſuae auguriis uſus eſt. Et hujus facti memoriam ab Auguſto commendatam aeternitati in eo nummo auguratur Andr. Morellius. Harduinus verò explicat de Parthis Aſiam, ſeu Syriam infeſtantibus, per Caesaris tertium Conſulis legatos fugatis, ipſique Caesari delato Orientis imperio.

Conjecturales nemo in veteribus nummis paulò vèrsatus non

[a] Hiſt. Serpent. pag. 87.

coarguerit plerasque hujusmodi opiniones. Mitto igitur excogitatum ab Ant. Augustino tropaeum; mitto Gasparem Gevartium adumbrantem serpentibus M. Antonium et Cleopatram, atque Romani imperii dissidia, bellumque civile; non moror Rubenium Cretenses serpentibus insignientem, nec Morellium refricantem Alexandri Magni ad Asiam appulsum. In illis expendendis opinionibus non immorandum, quas retulisse, refutasse est. At ab Harduino percontari liceat quo nixus fundamento asserat per legatos Octavii Caesaris tertium Consulis Asiam in libertatem fuisse vindicatam a Parthorum infestationibus? Cur Syriam, adeoque imperium Orientale velit in illo nummo significatum Asiae nomine? De his nummi, ne *γῆ* quidem; imò contrarium suadent. Latiorum praeterea hujus nominis (Asia) in hoc numismate significationem fuisse eccui persuasurus est, quàm in aliis ejusdem Augusti, Tiberii, Claudii, Hadriani inscriptis modò COM. ASI. modò CIVITATIBVS ASIAE RESTITVTIS, modò ASIA? Ibi Asia propriè dicta, sive Proconsularis intelligenda venit. Neque audiendi qui Asiae receptae nomine victoriam Actiacam, aut aerae, quam vocant, Augustanae exordium interpretantur. Ergone ad Asiaticos unos Actiacae victoriae redundarunt fructus, unumve illius victoriae emolumentum fuit Asia recepta? Si ad Asiam ea victoria pertinuerit, cur in omnibus ejus ferè numismatis aerae alioquin multiplices exprimentibus, Augustana, quam dicunt, aera desideratur? Cur eam inscriptam volunt in unis prope Syriae nummis? Hujus regionis ex Actiaca victoria conditio potiorne fuit, quàm illius? Refundatur necesse est initium aerae, quae ipsis Augustana dici placuit, in tempora expeditionis illius, qua adjunctis Octavii Caesaris, et Cleopatrae foederatae copiis M. Antonius Armeniam cepit, atque devicit, ut loquuntur nummi. E Parthorum servitute tunc ereptae, aut novis amplificatae videntur praerogativis pleraeque civitates, quae novam exinde aerae in nummis suis auspicate sunt. Aerae hanc frustra repetieris ab Asia recepta, aut ab Actiaca victoria, quae aliquot tantum post annis reportata est, Octavio Caesare Imp. VI. Cos. V.

Ex omnibus siquidem nummis Octavii Caesaris post Ar-

meniam captam , et ad Alexandriam Aegypti expugnatam usque consignatis , illi uni , qui quinto ejus consulatu inscripti sunt , aut ad istum consulatum referendi , plurima victoriae monumenta praetendunt , quae , velis , nolis , de Actiaca victoria explicaturus es. Qui Aegyptum captam , confectumque bellum civile ante sextum Octavii Caesaris consulatum volunt , prorsus vel nesciunt , vel scire se dissimulant veteribus nummis se contradicere.

CAESAR COS. VI. Capite nudo , dextrorsum : ponè , lituus.)(AEGYPTO CAPTA. Crocodilus sinistrorsum conversus. Est ex argento in gaza Rothelina :

CAESAR DIVI F. COS VI. Nudo pariter capite,)(AEGYPTO CAPTA. Crocodilus. Ex auro , et argento apud Occonem.

Victoria sua humaniter usus , Antonianarum partium sectatores in amicitiam adjunxit Octavius Caesar , atque proprias injurias aut commoda civium libertati et saluti condonavit. Hinc signati eodem anno nummi :

IMP. CAESAR DIVI F. COS. VI. LIBERTATIS P. R. VINDEX.)(PAX. Dea stolata stans , dextrâ caduceum , laevâ cornucopiae tenet. Aureus est apud Occonem.

CAESAR COS. VI. CIVIBVS SERVATEIS. Capite nudo , sinistrorsum. AVGVSTVS S. C. Aquila Romana , expansis alis , sinistrorsum , rostro dextrorsum converso , coronam querceam unguibus gerit ; hinc et inde laurus arbor. Memoris animi sui monumentum , quo victoriam , et in rebelles moderationem ab Actio Apolline acceptam referre se testatur Caesar. Aureus perpulcher est hic nummus e cimelio Ill. D. Lebrethii. Mendosè apud Harduinum legitur cos. VII. in simili nummo Colbertino. Ex hoc autem praecipuè , et subsequentibus nummis advertas , velim , Caesarem eo anno Augustum dici cepisse , non verò sequenti.

CAESAR AVGVSTVS. Laureato capite.)(ARMEN. RECEP. CAESAR DIVI F. IMP. VII. Armenia stans cum hasta et cornucopiae ; virtutis et fertilitatis Armeniacae symbola , quorum utrumque in expeditione Aegyptiacâ expertus videtur Caesar. Apud Occonem , argenteus.

AVGVSTVS. Capite nudo.)(Victoria prorae instat, cum palma et corona. Est apud Harduinum argenteus.

CAESAR AVG. Lauri duae.)(OB CIVES SFRVATOS. In corona quercea. Aegyptiacae victoriae paucis ante mensibus, anno tamen proximè superiori, circa Septembrem praeverat Octavius Caesar victoriâ Actiacâ. Diuturniorem temporis moram inter utramque admittere non patiuntur rerum qui tunc status erat, militaris scientia, nummi superstites, et sextus Caesaris consulatus quintum immediatè subsequens, ut consentiunt omnes ferè historici. Hujus ad Actium victoriae occasione signatos aliquot nummos adducimus.

CAESAR DIVI F. IMP. VI. COS. V. Capite nudo.)(ACT. Apollo Actiacus stat. Aureus e schedis Peireschii; malè apud Oconem IMP. V. COS. IV.

IMP. CAESAR DIVI F. COS. V. IMP. VI. S P Q R.)(Sine epigraphe. Caesar equo vectus. Aureus apud Oconem.

CAESAR IMP. VII. Capite nudo.)(COS. V. Victoria prorae navis insistit, dextrâ coronam lauream tenet, laevâ palmae ramum. Est ex argento, apud Harduinum.

IMP. CAESAR DIVI F. COS. V. IMP. VII.)(SPQR. Currus triumphalis quatuor equis junctus. Ex auro, apud Oconem.

Caput Victoriae, sinistrorsùm, ad humeros alatos.)(CAESAR DIVI F. Neptunus stat, dextrorsùm, dextrâ acrostolium tenet, victoriae navalis symbolum. Nummus ex argento in gaza Rothelina.

IMP. CAESAR. Stat ipse in curru quadrijugo triumphantium more, sinistrorsùm.)(Victoria dimidiatae navi instat, sinistrors; dextrâ coronam lauream praefert, laevâ palmae ramum. In gaza Parmensi argenteus nummus.

Sine epigraphe: hinc caput Caesaris nudum; inde trophaeum navale. Aureus apud Oconem.

Pugnatum est igitur ad Actium, si nummos audias, Caesare Cos. V. Imp. VI. Partâ victoriâ, M. Antonium recipientem se in Aegyptum jam jam secuturus Caesar, Asiaticos, et Armenos qui Antonianas partes amplexi fuerant, ad officium

revocare

revocare properavit, ne hostes molestos sibi futuros, aut nova M. Antonio auxilia subministraturos post se relinqueret. Si non statim post adeptam Actiacam victoriam, in Asiaticis saltem, et Armeniacis expeditionibus illis Imperator VII. ab exercitu appellatus est.

Diximus Sabazia celebrari circa mensem Octobrem, aut Novembrem. Argumento etiam potest esse nummus *Asia recepta* inscriptus. Nam si debellatum est ad Actium ineunte Septembri, ut ferè omnes consentiunt, primum est colligere Asiam Epiro proximam fuisse receptam ab Octavio Caesare instantibus Sabaziorum solemnibus, quibus ille praefuit, dum per legatos victricibus armis Armeniam recipiendam ingrederetur, ad conficiendum in Aegypto bellum quamprimum advolaturus. Tunc temporis conflatus videtur argenteus apud Patinum in famil. denarius iste:

P. PETRON. TVRPILIANVS III-VIR. Caput Liberi hederaceâ coronâ redimitum, sinistrorsum.)(CAESAR DIVI F. ARME. CAPT. Armenus patrio more vestitus, procumbit supplicantis ritu, sinistrorsum. Pietatis monumentum Octavii Caesaris Sabazia post Asiam receptam celebrantis, dum sua interim virtute Armenos ad deditionem per legatos compelleret. Hinc et alter ibidem denarius:

L. AQVILIVS FLORVS III-VIR. Galeato Virtutis capite, sinistrors.)(CAESAR DIVI F. ARME. CAPTA. Armenus, qui supra.

Receptam itaque Asiam epigraphe nummi, et receptae Asiae tempus demonstrant obsignatae nummo figurae; quae tamen accipiendae non sunt in Asiae symbolum. Illud enim in aliis numismatis Asiae nomine inscriptis reperendum foret, si, ut Aegypti crocodilus, ita Asiae symbolum essent serpentes gemini cistam aut vannum complectentes. Et haec habui dicere de inscripto *Asia recepta* nummo, nova fortè, strictim delibata, sed aliquando suo loco, ac tempore majori in luce collocanda.

ΚΑΙΣΑΡΟΣ. In corona laurea.)(ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Lauri duae, cistâ intermediâ. Est hic nummus ex aere minimae molis in

gaza Lebretiana, signatus Caesareae in Palestina, ut ex ipsius fabrica conjicere est. Phornuto, Bacchus plantarum et arborum tum praeses, tum dator. Benefico Deo sacra fuit laurus, quòd ea mortalibus arbor benefica. De Cista operta, quam initiationis divinae gravidam Nonnus appellat, jam fatis multa:

IMP. CAESAR VESPASIANVS AVG. Capite laureato, sinistrorsum.)(PON. MAX. TR. P. COS. VI. Victoriae signum cistae mysticae impositum, dextrorsum, inter duos angues mutuis spiris implicitos. Est hic ex argento apud Oiselum, et in gaza Rothelina.

T. CAESAR IMP. VESPASIANVS. Laureato capite.)(PONTIF. TR. P. COS. IIII. Typus idem qui in Vespasiano. Argenteus quoque apud Oiselum.

Utriusque hujusce nummi interpretatio, non minùs quàm similis alterius in Augusto, eruditorum animos exercuit, et quidem, dicere si ausim, parum feliciter. Vitellianum bellum in illis nummis Gevartius, Judaicum Rubenius nequicquam reclamitant. Obsoleverat quippe Cofs. Vespasiano VI. Tito IV. utriusque, quod memorant, belli memoria, nec erat quòd praeter morem refricaretur. Ineunte imperio, firerum Romanarum scriptores audias, per legatos Mutianum, et Antonium oppressit Vespasianus Vitellianos ad Cremonam. U. C. DCCCXXII. Titus verò Judaeos exeunte anno sequenti. Totus est in conjectando Hemelarius [a]: fluctuans animo aliis dispiciendum relinquit utrum hi nummi per angues designent, non obstantibus obsibilantium, sive obtrectantium linguis, victoriae ejus, Vespasiani scilicet, gloriam et honores in stabili et securo positos: utrum prudentia utriusque principis, quae per duos serpentes designari potest, partam ab hostibus victoriam: utrum saluti principum, cujus symbolum serpens, statuam victoriae erectae: utrum concordia principum, per duos angues designata, victoriam in stabili et eminenti velut ara collocatam et consecratam. Nodum in scirpo videtur quaerere, qui talia commentatur. Ex probatis superius, ad obviam utriusque, de quo agitur, numis-

(a) In numm. Imp. ex auro, pag. 38.

matis enodationem deducimur. Victoriam de Asiaticis, aut in Asia saltem, et quidem circiter Sabaziorum tempora reportatam a Vespasiano Cos. VI. et Tito IV. anno Christi LXXV. demonstrant hi nummi. Quae licet victoria rerum Romanarum scriptores latuerit, ab altero tamen asseritur ejusdem Vespasiani nummo.

IMP. CAES. VESPASIANVS AVG. Capite laureato, sinistrorsum.)(PON. MAX. TR. P. COS. VI. Victoria cum palma et corona prorae navis insistit, dextrorsum conversa. Est ex argento apud Ill. D. de Mazaugues.

ΑΤΤ. ΚΑΙC. ΑΙ. ΑΝΤΩΝΙΝΟC. Capite laureato, ad humeros cum paludamento, sinistrorsum.)(ΝΙΚΑΙΕΩΝ. Cista mystica, quam complectitur serpens, erecto supra cistam capite. Ex aere tertio apud D. Cary:

M. Aurelii Antonini.)(ΝΙΚΑΙΕΩΝ. Serpens exilit è cista. Ex aere mediocri apud Vaillantium.

L. Veri.)(ΚΙΒΥΡΑΤΩΝ. Cista duobus obfesa implicitis serpentibus. Ex aere minimo ibidem.

Commodi.)(ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ. Typus serpentis è cista erumpentis.

IMP. C. M. AVR. COM. ANT. Capite laureato, sinistrorsum.)(CΕΒΑCΤΗΝΩΝ CΥΡ. L. CΙC. Cista inter duos angues. Uterque nummus ex aere minimo: hic in gaza Medicea, et apud Norisium, ille apud Vaillantium.

Π. CΕΠΤ. ΓΕΤΑC. Capite nudo, ad humeros cum paludamento, sinistrorsum.)(ΑΓΧΙΑΛΕΩΝ. Serpens e cista semiaperta prosilit. Ex aere tertio in Thesauro Saxo-gothano.

Mameae.)(ΕΠΙ ΑΡΧ. Γ. ΑCΙΝ. ΝΕΙΧΟΜΑΧΟΥ ΦΡ. CΑΡΔΙΑΝΩΝ Β. ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Hinc, spica: inde, papaver; in medio, cista e qua serpens exilit. Est ex aere magno apud Oconem.

Gordiani Pii.)(ΚΙΒΥΡΑΤΩΝ. Cista. Apud Harduinum, ex aere quidem tertio.

Ejusdem Principis.)(ΜΑΓΝΗΤΩΝ ΕΒΔΟΜΗ ΤΗΣ ΑCΙΑC. Corona smilacea, in qua Bacchus puer insidet cistae, quam serpens complectitur. Ex aere mediocri apud Patinum. In co-

mitiis Asiaticis Sabaziorum causâ habitis, septimum locum Magnesia obtinuit, quae septima ideo hîc dicitur Asiae civitas. Smilaceam coronam inter Baccharum ornamenta recensent Plinius, et alii [a]. Si Bacchum insidentem cistae nolis agnoscere, juvenem appelles, per me licet, Orgiis initiandum. Ad intima mysteriorum arcana non admittebantur, nisi quos longa annorum series, et interstitia per varios initiationis gradus provexissent. Primis juventutis annis initiandorum in albo referri oportuit, ut emenso diuturniori tyrocinio ad ultimam initiationem maturus virili tandem aetate censi quis posset. Tertullianus contra Valentinianos de variis initiationis gradibus, eorumque interstitiis disserens, haec habet: *Quos primis minoribus initiari contigisset, iis opus quadriennium expectare; quos secundis, triennium; quos tertiis, biennium; quos quartis, unum tantum annum; idque minimum omnium intervallum erat. Rursus eodem libro: Idcirco et aditum prius cruciant, diutius initiant quàm consignant, cum ad portas ante quinquennium instituunt, ut opinionem suspendio cognitionis aedificent. . . . . attentè custodiunt quod tardè invenitur. Caeterum tota in adytis, (potuit et dicere in mysticis cistis) Divinitas; post tot suspiria ad portas, et totum signaculum linguae, simulacrum membri virilis revelatur. Inter initiatos multiplex ordo: Ἱεράκος, Ἱερωθάνης, Μύσις, Μυσαγάγος, Τελετή, Μυσήριον, Τελούμενος, Ἐπόπις, Βέβηλος. &c. Quod fortè primaevae Ecclesiae Christiani imitati sunt, dum ad Religionis verae mysteria initiandos distinguebant inter Cathecumenos, Audientes, Competentes.*

ΑΤΤ. Κ. Μ. ΙΟΥΔ. ΦΙΛΗΠΠΟΣ ΑΤΤ. Laureato Philippi junioris capite, ad humeros cum paludamento, sinistrorsum. (ΕΠΙ Μ. ΑΤΡ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΕΛ. ΑΠΑΜΕΩΝ. Leo gradus dextrorsum conversus: in vertice, cista: latere nummi dextro, thyrsus. Ex aere maximi moduli in Thesaurio Regio, apud Falconierium [a], et Monterchium [b]. Sunt et Commodi, et Philippi senioris nummi similes Apameae signati. Acceptae

[a] Plin. Lib. XVI. cap. xxxvi. Athen. Lib. V. Eusipid. in Bacchis.
[b] Dissert. de Numm. Apamensi. [b] In Numm. Card. Carpegnae.

ceptae a Rhea puerilis institutionis Bacchum non poenituit. Illâ magistrâ eò pervenerat, ut peritior alter nullus haberetur, qui solertiùs leones ad currum jungeret, cursu caperet, sagittis conficeret [a]. E quatuor supra viginti leonibus Philadelphica in pompa productis, discimus, Baccho dicatum id genus animal, cujus formam saepiùs ipse ementitus fuerat, dum a piratis captus, in navi vinculis frustra vinciretur, aut ubi manus cum Deriade confereret, aut in Gigantes pro Jove pugnaret. In Catanensium nummo apud Parutam, Bacchus e cantharo vinum infundit in os leonis. In aliis Leontinorum, Sardoniorum &c. hinc caput Bacchi, inde leonis. Alter ab Harduino memoratur Nicaensium leonem cum cantharo exprimens.

Caput Bacchi diademate, et coronâ hederaceâ cinctum, sinistrors.)(AMIZOT. Cista spoliis leoninis operata, cui thyrsus incumbit. Ex aere minimo apud Goltzium in Graec. insul. et D. Croichetium.

Fueritne in usu positum ut mystica Orgiorum cista leoninis amiceretur exuviis, dubium non relinquunt plerique nummi, in quibus laevâ manu leoninis spoliis onustâ passim Bacchus occurrit.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Capite diademato Alexandri Magni, sinistrorsum converso.)(KOINON MAKEΔONON NEΩ. Emergens anguis e cista. Ex aere mediocri nummus sub Sev. Alexandro Imp. signatus, apud Goltzium Tab. XXXIV. et Pedrus. Tom. VIII. Tab. XI. n°. 1111. In alio simili apud Patinum: KOINON MAKEΔONON ΔΙC NEΩKOP.

Ad hos nummos Alb. Rubenius [b]: *cistam mysticam nummis suis inscripserunt Macedones, quia et ipsi Orgia apud se inventa gloriabantur. Gratisne, an probabiliter tantum id asseratur, profectò non liquet. Hinc et Bassarides feminae Bacchi comites peculiari significatu vocantur Μανέραι, ut constat ex Eustathio. Sic ille. Fuerit illud hujusce regionis incolarum, atque Bacchantium nomen, nil moror; sed Europaeis Macedonibus*

[c] Nonnus Lib. IX.

(b) De numm. Asia recepta.

antiquius, ideoque longius accersendum contendo. Natum est nomen illud in Asia minore, quae tota ferè, quanta patet, appellata est Macedonia. Plinio, Lib. V. Macedones Cadueni sunt in Lydia, Macedones Kyrcaei in Jonia, Macedones Arschilacae in Aeolide, Mysomacedones in Mysia. Circumferuntur etiam nummi veteres M. Aurelio Imperante signati Docimensium Macedonum in Phrygia, Commodò, et Philippo seniore Hyrcanorum Macedonum. Quas quidem gentes communi Macedoniae nomine usas fuisse, vel etiam Artaxerxis Persarum regis temporibus constat ex Estheris libro [a], ubi dicitur: *Aman filius Amadathi, animo et gente Macedo, alienusque a Persarum sanguine... hoc cogitans ut regnum Persarum transferret in Macedonas.* De Europaeis Macedonibus haec verba non esse accipienda certum est, quòd illi, tunc temporis, angustiis Emathiae terminis contenti, nullius prope essent nominis, nec propter locorum intercapedinem, suarumque angustias virium Persis uti adversis potuissent, aut voluissent. Macedones ergo Estheris ii sunt populi, qui universam ferè Asiae minoris oram maritimam, mediterraneumque tractum latè incolebant. Ab eis profecta colonia, centum circiter et quinquaginta annis ante Afsuerum Artaxerxem, emenso mari Aegeo appulit in Emathiam, ubi tum primùm jacta sunt regni Macedonici sedes, atque fundamenta. Colonos illos fuisse Lydos Macedonas suadet Lydius flumen a novis sic denominatum incolis in memoriam Lydiae patriae suae. Strabo, Lib. XII. ait Lydiae populos post Trojana tempora in Europam commigrasse: quae sanè commigratio sententiae nostrae favere videtur, praesertim cùm Asiaticos Europam pervasisse saepiùs, et coloniis frequentasse idem commemoret; ut fileam de Pelope [b], qui e Phrygia secum transvéxit populos in denominatam a se Peloponnesum. Regionem hanc Macedoniae proximam nulli non notum. Sed de his aliàs in majori, quod molimur, opere. Macetarum Bacchicarum nomen ergo derivandum a Macetis, seu Macedonibus (verba sunt synonyma) Asiaticis, a quibus colonias et Orgia non

[a] In calce operis v. 11. et 14.

[b] Strabo Lib. VII.

Thracia modò accepit, sed et Peloponnesus, et Creta, multoque magis ipsa Europea Macedonia. In ea, refert Lucianus [a] frequentes conspici serpentes immani magnitudine, placidos admodùm et mansuetos, adeò ut a mulieribus alerentur, et cum pueris unà recumberent, et calcantes sustinerent, neque commoverentur si quis illos stringeret; denique non secus ac infantes lac e papillis fugerent. Id genus serpentis Macetis Orgia celebrantibus perquam familiare. De Olympiadis cum hisce serpentibus consuetudine consule Plutarchum in vita Alexandri M.

Cista in quam illabitur serpens, in medio coronae ex hederà et corymbis.)(ΚΥΔΑΙΩΝ ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ. Templum rotundum, quatuor conspicuum columnis, inter duos angues implicitos, et sinuosos, capita hinc inde efferentes.

Cista eadem.)(ΚΥΔΑΣ ΚΡΗΤΑΡΧΑΣ. Jupiter nudus dextrâ fulmen tenet, laevâ hastam; insistit duobus invicem implexis, ut supra, serpentibus. Nummus uterque argenteus apud Goltzium, Insul. Graec. Tab. V.

Hos nummos ut interpreteris, adeundus est Strabo [b], qui recitat Cretensium morem cum Orgiis Bacchi sacra Jovis conjunctim celebrandi. Obiter advertendum *κυδάς* non oppidi proprium, sed viri nomen, quale Polybius, Livius et Tullius reponunt [c]; quod pariter de *Αριστοκλής* nomine dicendum. Vidimus in Chiorum nummo *Αριστοκλήν* alium Praetorem, seu magistratûs munia obeuntem. *Κρητάρχας*, Doricè, pro *Κρητάρχης*: ea est dignitatis appellatio, qualis *Ἀσιαρχης*, *Βιθυνιαρχης*, *Λυδιαρχης*. Cretarcham apud Cretenses si non Prytanem, saltem Orgiorum praesidem, ut apud Asiaticos Prytanis, ne dubites.

Laureato ac fenili Bacchi capite cum apposito thyrso serpenterifero.)(ΚΩΡΥΚΙΩΤΩΝ. Serpens emergit e cista. Ex argento, ibidem.

Senili ac barbato oris habitu, laureâ coronâ, et implicito

[a] In Pseudomante. [b] Lib. XV. [c] Polyp. exc. leg. Livius Lib. XLIV. Cic. Philipp. V.

hastae serpente persuasum fuit Goltzio et Harduino Aesculapium exhiberi. Mirum fanè ; ecquis enim praelatam in Aesculapii sacris cistam audivit , vel legit ? Novissimus Deorum , et antiquissimus Liber [a] , Juvenis non juvenis [b] , juvenili modò , modò senili formâ depingebatur [c] . Laurus quare Baccho sacra sit , jam diximus.

Muliebri capite velato ad pectus cum stola , sinistrorsum : in ima parte , spica.)(ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ. E cista serpens erumpit. Est ex aere tertio in gaza Medicea , et apud Gory in Columb. fervor. et libert. &c. pag. XXI. et XXV.

Caput Bacchi pampinis redimitum , sinistrorsum.)(ΣΙΔΩΝΙΩΝ L. ΘΜ. Corona hederacea : in medio , serpentis e cista exeuntis typus. Sunt et alii similes benè multi ex aere secundo , et tertio in gaza Lebretiana , apud Ill. D. Thomassin de Mazaugues , D. Cary , et alios inscripti ΣΙΔΩΝΟΣ ΘΕΑΣ. cum diversis notis annorum , quibus signati sunt.

Caput senile coronâ laureâ , et barbâ prolixâ insigne , sinistrorsum.)(Corona laurea in qua ingens littera X , cujus inferiora duo crura lineâ transversali efformant litteram A. adeo ut istud monogrammatiss constet litteris AX. id est Αχαιων , in Graecia. In superiore nummi parte , littera B ; in ima , M , inferius , cista mystica ; dextro latere , E ; laevo , Λ. Alter similis habet cistam in superiore nummi parte ; litteras verò in ima , MB ; a dextris , E ; à sinistris , Λ. Argenteus uterque apud R. P. Mayre e Societate nostra , Mafsiliae.

His subnectendi quidam videntur alij nummi , nullâ licet cistâ insignes , ad Orgia tamen referendi.

ΝΕΡΩ ΚΑΑΥ. ΚΑΙΣ. ΣΕΒΑ. ΓΕΡ. ΑΥΤΟ. Capite laureato ,

[a] Phornut. in Bacch. [b] Jon Chius apud Athen. Lib. II. [c] Ita Diodorus , Lib. IV. et V. ubi de Baccho : duplici esse videtur formâ , nunc barbâ prolixâ , antiquo barbâ enutrientium more ; nunc speciosior , juvenis , et ut ferunt , delicatus.

reato, finistrorsum.)(ΝΕΟΑΓΑΘ. ΔΑΙΜ. Λ. Δ. Serpens erecto finistrorsum capite spiras agit inter duas spicas, et duo papavera: lampas eminent supra serpentis caput. Aereus secundae formae argento mixtus apud D. Lebrez, et Seguinum pag. 299. In alio simili Harduinus legit ΝΕΟΑΓΑΘΟΔΑΙΜΩΝ. Est et alter quoque similis in gaza Lebreziana simpliciter inscriptus ΑΓΑΘ. ΔΑΙΜ. Ε. Ε. Hoc numismatis genus in hanc seriem transtulit Aristophanis interpres, qui de serpentibus pariis agens, dicit eos adhiberi in Orgiis, et Alexandriae Aegypti obvios. Itaque cum Aegyptiacus sit nummus, Alexandriae totius Aegypti in metropoli signatus dicendus est, et Aegyptiorum Pammelia designata serpente celebrandis Orgiis usitato. Haud absimilem nummum videtur habuisse prae manibus autor Culicis Virgilio adscripti [a].

Commodi. ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ. Taeda prorae navis imposita, cui serpens implicatus. Ex aere minimo apud Vaillantium. Revocandus nummus ad Bacchum serpente; ad nocturna ejus sacra, face accensa; ad certamina sacra de nocte, ut videtur, edita super mare, prorâ navis.

Diadumeniani.)(ΠΡΟΥΣΙΕΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗ. Calix oblongus in quo serpens bibit.

Sev. Alexandri.)(ΜΑΡ. ΕΥΓΕΝΟΥΣ ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΑΙΓΕΑΙΩΝ. ΗΘΘ. Serpens e cantharo prosiliens inter duas taedas accensas.

Jul. Maximi.)(ΕΠΙ ΣΕΠ. ΜΕΝΕΣΤΡΑΤΙΑΝΟΥ ΑΡΧ. ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ Β. ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Cantharus e quo emergit serpens; hinc spica, inde papaver. Nummi ex aere mediocri apud Vaillantium, Harduinum &c.

Ad refrendam vini inventi memoriam conflata numismata, quae serpens, cantharus, taeda, spica, papaver Bacchi eodidem symbola, pertinere ad Orgiasticos nummos evincunt.

[a] Sic ille:

*Immanis vario maculatus corpore serpens
Squamosos late torquebat montibus orbes,
Jam magis, atque magis corpus revolvibile volvens
Attollit nitidis pectus fulgoribus, et fere
Sublimi cervice caput, cui crista superne
Edita purpureo lucens maculatur amictu.*

Z

Majori beneficio Liberum Patrem devinxerant serpentes, ut in partem vinolentorum illius honorum non venirent. Anguinum genus vini appetentissimum scitur [a]. Fortè cùm in anguem uvas helluantem Bacchus aliquando incidisset, comestas ipse bene multas expertus suaves esse, et habiles ad relaxandas animi curas, excolendae viti incubuit [b]. Beneficii memor sacrum sibi serpentem voluit, et omnia sibi cum illo communia. De cantharo Val. Maximum adi, Lib. III. cap. vi. ubi de Mario.

Plura id genus numismata in medium si non proferantur, brevitatis ergo, non materiae vitio, vel raritate factum putes. In immensum cresceret hoc nostrum qualecumque *πρόσπερον*, si per singulos excurrendum nobis foret nummos a populis et civitatibus in Bacchi honorem signatos, adeo varii sunt. In hac illorum tamen varietate, qui in introspectendis nummis paulò attentior fuerit, omnia Divinitatis attributa in Bacchum a veteribus collata fuisse mirabundus percepturus est.

X I V.

De nummis serpentiferis.

Impressorum veteribus nummis serpentium frequentia videtur a nobis requirere, ut coronidis ad instar, de serpentiferis nummis nonnihil agamus. Rem, nec enim diffitebimur, arduam, quippe quae obscura omnibus, et difficiles explicatus habere visa est. Enimverò facilior in quo liberius exultaverit conjectura, nullus profecto campus si fuerit, cur nostris quoque conjectationibus ille non pateret?

Asiaticorum dexteritatem in sagittando designari auguratur Begerus [c] serpentibus obviis in eorum nummis. Hanc illi expressa in Cistophoro pharetra (nos vannum dicimus) suppetiit, aut suppetere potuit opinionem, cujus stabiliendae fautricem sibi vindicat Herodoti sententiam docentis Scythas

[a] Ex Aristotele, Mercurialis de Navig. Lib. III.

[b] Nonnus Lib. XII.

(c) De numm. Cretens. serpentif.

peritissimos olim sagittarios e dracone oriundos esse. Longiùs hoc autem accersitum, quam ut collineare possit: idipsumque subodoratus est Begerus ipse. Etenim quoniam Cretensium serpentiferi sunt, sicut et Asianorum nummi, arguit suam ab Asianis Cretenses deducere originem. Bene equidem; sed Asiaticorum insigne cur serpentes fuerint, hoc etiamnum Begero investigandum erit. Haud ipsi haeret aqua in conjectando eruditè non minùs quàm sagaciter. Contendit itaque serpentem ab Asiaticis adoptatum in symbolum, quò significarent aliunde ipsi suam se non referre originem, sed, serpentum instar, e terra ipsa oriundos se esse, terrigenas, *αυτόχθονας*, et cum omnibus passim populis venire se posse in contentionem antiquitatis. Talia, concedimus et nos, Asiaticè sapiunt commenta. Sardis attritos equorum ungulis serpentes acceptos fuisse memorat Herodotus Lib. I. in augurium futurae excisionis regni Lydici, subigendorum videlicet ab advenis incolarum. Serpentibus autem, qui e terra nati sunt, denotantur incolae, eodem teste Herodoto. Felici adeo niti tamen non debuit conjecturà Begerus, quem latere non potuit Asiaticos non unos *αυτόχθονας* se se gloriari. Omisiss bene multis Aegypti, Syriae, ipsius adeo Graeciae populis, vel ipsae Europae nationes plurimae, Scythae, Thraces, Ausones, Sicani idem sibi decus, parem gloriam asciscebant. An ex nummis serpentiferis Amantinorum, Amphipolitarum, Bullionum, Cassiopaeorum, Epidaurensium, Nicaeensium, qui etiam non rogati terrigenas se negabant, colligere quis velit eam istorum populorum fuisse mentem, ut illo symbolo *αυτόχθονες* haberentur? Apud Oiseliū Tab. xvi. n°. 3. ex Hadriani nummo exhibetur Asia dextrâ praefereus serpentem, quem Asiae symbolum cave ne dixeris, ut jam monuimus; est enim Sabaziorum insigne, *σημείον ἰσχυρῶν βασιλευσῶν* [a]. Provinciarum *χαραινῶν*, et insignia eadem sunt in omnibus numismatis eas provincias exprimentibus. Sic Phrygia peculiari, et oblongo operta pileo, Mauretania cum equo, Arabia cum camelo et arboris thuriferae ramo, Pannonia cum signo militari, Hispania cum

[a] Clemens in Protrept.

cuniculo semper in nummis discriminantur. Igitur cum caeteri nummi Asiam exhibentes apud laudatum Oiselim, et alios nullo insigniantur serpente, in Asiae symbolum non est accipiendus serpens ille (si tamen serpens sit, non verò arcus, aut quid simile) ab Oiselio prolatus. Quid quod idem autor ad nummum Commodi quartum, Tab. LXI. Africam scribat serpente designari: adeo non Asiae symbolum serpens est. Fluctuantem animo Begerum haec denique revocat opinio, fuisse nempe persuasum Asiaticis genus se deducere a veris et naturalibus serpentibus. Eò quidem devenerant insignes viri quidam, Alexander Magnus, Aristodemus, Aratus, quos imitati sunt Scipio, Augustus, Maximianus, ut atavis numinibus serpentum formam indutis natos se jactitarent. Nec minora de se praedicasse Asiaticos Priapenses testis est Strabo [a], qui procul dubio singularem hanc Priapensibus incolis non adscripsisset opinionem, ea si ad totam Asiam pertinuisset.

Sunt etiam qui suspicantur serpentum nomini, antiquis vigentibus linguis, vicinum fuisse nomen priorum Asiae incolarum, Asiaticosque Heveis aut Rhodanim prognatos esse potuisse, quoniam *Hevia*, et *Rod* idem phoenicè sonant, ac serpens latinè. Sed quorsum evasura non sit haec conjectandi licentia, per quam liceret jam Aquilonarium regionum eruditis Asiaticos populos ab Hyperboreensibus deducere? Habebunt quò sua eos deducat conjectura. Eadem quippe Septentrionalium incolarum erant insignia, ipsaeque serpentum formam referunt Runicæ inscriptiones. Accidit omnino perincommodè, quod id genus argumenti latuerit Olaum Magnum, Albertum Bremensem, Wolfgangum Lazium &c. Quid plura? Prognatos vel ipsis e Titanibus Asiaticos asserere nihil verabit, quandoquidem feliciùs designari non potuerunt quàm serpentibus e terra oriundis Titanes, quorum nomen eandem demonstrat originem. Subjecta notio Celticae voci *Tit*, terra est. Talia opinanti favebit Diodorus Siculus: eo ariolante serpentibus designantur Titanes, quorum ideo imagines obtortis cruribus effingebantur; unde anguipedes a Nazone dicti [b].

[a] Lib. XIII. (b) Metamorph. I.

— — *qua centum quisque parabat*
Injicere anguipedum captivo brachia coelo.

Felicitatem , annonam , libertatem , imperium , victoriam , pacem , salutem serpentibus designata fuisse antiquitus nemo nescit. Hinc commodum alicui visum est dicere serpentiferis suis numismatis Asiaticos tantorum bonorum compotes haberi voluisse. Ecquis est autem qui nesciat Asiam , postquam in Romanorum potestatem venit , caeterarum ad instar nationum provinciae Proconsularis formam suscepisse , atque populatam saepius , et vexatam direptionibus Proconsulum , qui ad eam administrandam ab urbe mittebantur ? Argumento sunt P. Rutilius Rufus , Cn. Dolabella , Terentius , Varo , L. Valerius Flaccus &c. ex Asia , cui praefuerant , repetundarum accusati. Potuitne igitur fieri , ut in tantis , ac prope diuturnis rerum ac temporum angustiis serpentes suis nummis expresserint Asiatici , ad suam sibi gratulandam felicitatem , annonam , libertatem , imperium , victoriam ?

Volunt alii serpentum in tutela fuisse salutem Populorum , quorum serpentiferi sunt nummi. Animis hominum eò usque inditum erat serpentibus inesse divinum quoddam , ut ipsi Deorum interpretes haberentur , atque praesentia terris numina. E plurimis qui divinitatem in serpentibus venerarentur , celebris est Taautes ille , de quo Eusebius. Insulsiatam opinionis illius ex Phoenicum Theologia depromptae , quam in gentilibus vix ac ne vix quidem concoquendam ducimus , in hominibus Christianae religionis lumine perfusis sanus quis toleranter ferat ? Deceptorem Evae serpentem , ipsummet Dei Optimi Maximi filium fuisse somniabant primis Ecclesiae temporibus Ophitae Neoterici. Serpentibus a natura comparatam altiorum fidei mysteriorum cognitionem Paracelsus concedebat. Usque adeo verum est portentosas quasque ineptias ab humana mente non esse alienas !

Opinio est apud alios habuisse usum serpentes in sacris ritibus ad retexendam primi peccati historiam : e sacris deinde ritibus traductos fuisse in ferias Bacchi , et adorandos exinde hominibus expositos. Ea quippe videtur opinio Clementis Ale-

xandri[ni] [a]: Dionysium Maenolen, ait ille, Orgiis Bacchi celebrant, crudarum carniū esu sacram peragentes insaniam, et caesarum carniū divulsionem peragunt coronati serpentibus, Evam ululantes, Evam illam per quam error est consecutus. Et signum Bacchicorum mysteriorum est serpens mysteriis initiatus. Jam verò si accuratè spectetur vox Hebraica, nomen Evae aspiratum exponitur serpens femina. Haec ille. Fieri potest ut inde fortassis evare Latini, et *εὐάζειν* Graeci finxerint. Ita sanè factum tamen, ut qui ad pessundandum genus humanum serpentis formam ementitus fuerat, pessundatos jam ad sui cultum accersiverit homines hâc eâdem formâ concitando odio, quàm conciliandae reverentiae accommodatiore.

Serpentiferis nummis significatam populorum in Bacchum pietatem alii interpretantur. Sacros Libero Patri serpentes fuisse diximus; at non uni Baccho, quandoquidem et Jovi, Soli, Neptuno, Apollini, Cybele, Junoni, Minervae, Cereri, Proserpinae, Mercurio, Plutoni, Aesculapio quoque communes. Ergo ulterius progrediendum est, et ex Mythologiae arcanis evincendum unius Bacchi proprium fuisse serpentem.

X V.

Serpentibus Bacchum designari.

Nec affirmare dubitem multis veterum Theologiae suae recessus intimos edoctis persuasam fuisse Dei unius et solius naturam, modificatam tamen a rudi vulgo divinitatis attributa totidem in Deos erigente: Jovem, Mercurium, Apollinem, Plutonem, Neptunum, Dianam, Cererem &c. variam esse unius atque ejusdem numinis appellationem [b], a multiplicibus variisque ejus effectibus, et in homines beneficiis petitam, atque ad unum et simplicissimum numen totius boni fontem referendam: majestatem, potentiam, felicitatem,

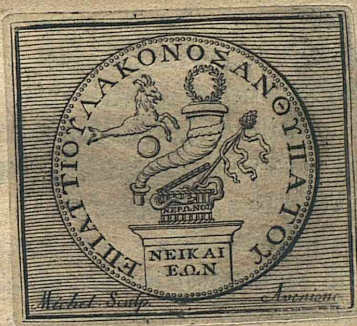
[a] In Protrept.

[b] Laert. in Zenonē Lib. VII. Plutarc. de Inscr. Delph.

concordiam, victoriam, salutem, providentiam, aeternitatem &c. sub cognominibus Jovis, Apollinis, Mercurii, Junonis &c. significatam illius unius numinis proprium esse genus et naturam: numen illud, quod per omnia diffunditur, cujus beneficio omnia vigent, ipsum esse Bacchum.

Praetermissis veteri Sybillâ Platoni, et Aristophani saepiùs commendatâ, Hesiodo, Xenophane, Menandro, Parmenide, Dei, ut aiunt, unitatem celebrantibus: indictâ etiam Stoïcorum scholâ [a], quae unum, eumque solum, neglectis caeteris, et ad populum ablegatis numinibus, Deum venerata est, Orpheus nobis erit omnium instar. Huic [b] Deus est unicus, a se, omnium creator et artifex, supremusque arbiter. Quaerenti ab eodem quis Deus ille sit, Bacchus, inquit, procerum omnium coelestium rex, et imperator, μεδέων βασιλεύ-
 τάος πάντων: [c]: Deorum pater θεῶν πάτερ: omnipotens, παντοδύστης: omnibus Diis et hominibus adorandus, τιμιένος πᾶσι θεοῖς καὶ θνητοῖς: Diis formidandus, φόβος θεοῖς: immensus, ὄσ ἐλσόμενος περὶ πάντα: Deos et homines pro arbitrio procreans, οἷς ἐθέλεις θνητῶν ἢ ἀθανάτων ἐπιφάσκων: celebris, maximus, et plurium nominum Genius, πολυώνυμος δαίμων.

Orpheo consentiunt nummi veteres, quos ex Orphico penu depromptos fortè dixeris, adeo feliciter divinitatis attributa omnia in Bacchum refundunt.

ΝΕΡΩΝ ΚΑΥΤΑΔΙΩΣ ΚΑΙΣΑΡ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. Neronis caput.
)(ΕΠΙ ΑΤΤΙΟΥ ΛΑΚΩΝΟΣ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ. *Sub Attio Lacone*

[a] Laertius loco cit. [b] Apud Justinum, Exhort. ad gent. [c] Hymn.
 XLIV. et sequent. in Bacch.

Proconsule. Serpens cistam arae impositam complectitur; dextro nummi latere, capricornus sinistrorsum conversus cum globo supposito; sinistro latere, thyrsus; in medio, cornucopiae; in vertice, corona; in ara scriptum legitur, ΝΕΙΚΑΙΕΩΝ, *Nicaeensium*; in cista, ΝΕΡΩΝΟΣ, *Nerone* scilicet Prytane, ut videtur. Est ex aere magno nummus, sed mutilus apud Patinum in Suetonium, Vaillantium, et in Actis Acad. Reg. Inscript. Tom. III. pag. 315; restitutus tandem e delineationibus Morellianis (famil. Attia) in Bibliotheca Saxo-gothana.

Non Orgiorum sacra, quae initiatis tantum aperienda erant, sed cistam sacrorum capacem profanis oculis objicit hic nummus. Adumbratam voluerunt Nicaeenses Bacchi divinitatem arae: ejus aeternitatem serpente cistam ambiente; religionem ab eo acceptam cistam arae impositam. Theocrito (a), extruxerunt aras Baccho, et sacra e cistis eduentes, ea imposuerunt aris, sicut docuerat Bacchus. Exprimi quoque potuit Bacchi immensitas complectente cistam serpente. Cista circulari suam formam circulum imitatur. Veteres autem ut ostenderent mundum esse plenum Deo, et ejus numen circumquaque diffusum, utebantur circulo, cujus in medio serpens: ita nimirum, ut circulo mundum, serpente autem *Bonum Genium* significarent (b). Naturae et elementis leges sanciente thyrso, suprema Bacchi, nullisque impedibilis impedimentis potentia significatur. Bacchum thyrso regnantem appellat Orpheus. Thyrso fluvios Orontem et Hydaspem tactos, atque exsiccatos trajecit (c). vini que fontem aperuit rupe thyrso divisam (d). Euripides in Bacchis simile quid contigisse narrat Maenadi, quae aquam e petra thyrso percussa eduxit. Thyrso nux pinea insistit. Ea autem designabant Graeci summum Bacchi dominium in cor humanum, cujus Bacchus praeses dicebatur (e). Bacchi numen ubique diffusum: ejus beneficio vigere, conservari et gubernari omnia, quae aere, terra, marique continentur, capricorno globum moderante arguitur; aereum enim, terrestre, et aquatile id genus animalis est, signum coeleste, caper, et piscis.

[a] Idil. in Bacch. [b] Philo Bybl. apud Euseb. praep. Lib. I. cap. xi. [c] Nonnus Lib. XXIII. [d] Idem. Lib. XLVIII. (e) Suidas voce Καραφύρον.

et piscis. Ex Orphica Theologia Macrobius de Libero agens : ideo , inquit , in illorum sacris traditur Titaneo furore in membra discerptus , et frustis sepultis rursus vivus et integer emersisse , quia v̄s̄ , quem diximus mentem vocari , ex individuo praebendo se dividendum , et rursus ex diviso ad individuum revertendo , et mundi implet officia , et naturae suae arcana non deserit. Platonicis , adnotante Bocharo , Geogr. sacr. Lib. I. cap. XVIII. observatum est ab Orpheo Lunae sphaerae praefectum fuisse Bacchum Licniten , Veneris sphaerae Bacchum Lisium , Solis Trietricum , Martis Balsareum , Jovis Sabazium , Saturni Amphietem , octavae sphaerae Pericionium , nonae denique Eribronon , adeo ut Bacchus omnibus unus et singulis planetis , seu orbi universo dux et rector adesset. Quod expressum crediderim apud R. P. Monfauconium , Antiq. Tom. I. Part. II. Tab. CXLIII. ubi Bacchus globo stellato insidet , quem navis temone gubernat. Hinc Alexander Magnus acceperat Arabas duos tantum Deos colere , coelum , et Bacchum (a) , seu Bacchum coelestem et terrestrem ; nam Bacchus Uranius , Coelestis , Ignigena , Purigenes dicitur. Inter symbola potentiae divinae , quae rebus omnibus ortum impertitur , et providentiae , quae res ortas moderatur et conservat , medium jacet cornucopiae , ut ostendatur bona omnia in homines ab autore et conservatore Baccho derivari. Hinc juxta Eusebium (b) fructuum et plantarum omnium virtus Bacchus vocatur. Ita quoque leges , scientias , artes ab eodem profectas corona designat. Excellentium olim virorum corona praemium : coronarum autem inventor Bacchus.

Nycae in Bythinia signatus est nummus , dum ibi Nero Sabaziis , ut videtur , interfeset , et fortè Prytanis partes ageret. Nihil huic Imperatori commune cum figuris in nummo expressis , nedum cum capricorno , quem scias velim , Bacchi proprium esse , ut evincit Tristani nummus alter (c) , in quo Deus capricornum tenet. In interpretandis Imperatorum et Caesarum frequentibus nummis capricorno insignitis haerebit tibi

[a] Arrian. Lib. VII. [b] Praep. Evang. Lib. III. [c] Tom. II. pag. 207.

aqua in dicendo, si ad natale Augusti signum confugas. Ergone sub capricorno sydere nati sunt plerique omnes Imperatores Romani, aut ab Augusto oriundi? Alterutrum dixeris, vel ipsos rerum Romanarum farcinatores, quos fortè objeceris mihi, tibi adversarios nactus es. Si Augustus gloriae aut felicitati duxerit natum se fuisse sub capricorno, caeteri cur Imperatores sub ariete, aut cancro, aliove sydere natos se gloriati non fuerint, explices velim.

ATT. Κ. ΠΟ. ΛΙΚ. ΟΥΑΑΕΡΙΑΝΟC. Capite laureato adpectus cum paludamento, sinistrorsum.)(ΚΩΡΤΚΙΩΤΩΝ ΑCΥ. ΝΑΤΑΡΧ. Bacchus pampinis coronatus, et amictus nebride stat dextrorsum; dextrâ botrum tenet, laevâ thyrso innixâ: ex adverso tripus supra quem urna ingens, e qua emicant caduceus, palma, spica, acrostolium; in urna inscriptum legitur ΘΕΩΓΑΜΙΑ; pro pedibus Bacchi, panthera. Ex aere maximi moduli in gaza Lebrethiana, et in Select. Num. Abb. de Campo, pag. 110.

Expresusne fuit in eo numismate Bacchus Sabazius, quòd filius haberetur Plutonis et Proserpinae, quorum nuptiae ludis Theogamiis celebrabantur? Longè alterius fuisse sententiae videntur Coryciorum. In honorem nuptiarum Plutonis et Proserpinae si fuerint ab eis acta Theogamia, cur Pluto, Proserpinave in eo non exhibentur nummo? cur Bacchus unus? Hujusne quàm illorum potiores sunt partes in ludis illis? Vindicanda sunt igitur uni Baccho Coryciorum Theogamia, et de caeterorum omnium Deorum proprietatibus in Bacchum unum coalescentibus, et ab eodem in caeteros omnes divisim emanantibus interpretanda. Ut vir et uxor unum sunt corpus morale, membra unum physicum, ita Bacchus et omnes Dii, seu omnia ejus attributa, unus est idemque simplex Deus. Hinc nummus non inscribitur ΘΕΟΤΑΜΙΑ, sed ΘΕΩΓΑΜΙΑ, quasi ΘΕΩΝ ΓΑΜΙΑ. Deorum, seu totius Divinitatis in Bacchum conjunctio, quae hisce ludis apud Coryciorum celebraretur. Huic sententiae favere videtur allatus non ita pridem Coryciorum nummus alter cistâ commendandus. Favet

etiam Ausonius (a) : favet mos Pythagoraeorum ille eâdem Bacchum , quâ Divinitatem triangulari formâ exprimendi (b). Mitto asertum Plutarchi pluribus evincere conantis Deum Hebraeorum esse Bacchum ipsum , Judaicasque caerimonias cum Orgiasticis convenire (c). Quod cum plusquàm stultum sit , caeteris tamen adjunctum argumentis iudicat Bacchum Deorum antiquissimum confictum fuisse ab hominibus ideas Dei unius , Optimi , Maximi penitus nondum oblitteratas retinentibus. Contendit etiam Nonnus in Bacchum collata fuisse pleraque omnia veri Numinis cognomina , quae suo etymo non aliunde quàm e sacris Scripturae fontibus accersita demonstravit Bochartus (c).

Bonum Genium Orpheo dici Bacchum vidimus. Fuit illa nempe apud veteres eruditos Baccho propria Genii denominatio. Graecorum moris erat , teste Pausania , Lib. XV. cum vinum inferretur mensae , elato clamore Bonum Genium invocare , seu Bacchum vini inventorem. Plura non vacat veterum recensere testimonia , nummis rem planè conficientibus. Bacchi Genii in eo Neronis numismate jam appellato nemo non agnoscat insignia.

(a) Epigr. xxix. ubi sic ille :
*Ogygia me Bacchum vocant ,
 Osirim Aegyptus putat ,
 Mystae Phanacem nominant ,
 Dionysia Indi existimant ,
 Romana sacra Liberum ,
 Arabica gens Adoneum ,
 Lucaniacus Pantheon.*

Lucaniacus ab aliis sumitur pro Lucania , in ultima Italia ; ab aliis pro villa Ausonii , quam fuisse dicit Elias Venerus [in Ausonium] paullùm supra Liburniam , et confluentem Duranii et Lillae. Ad Pauliacum vicum prope Burdigalam. *Lucanum fundum* Paulinus appellat. [b] Plutarc. de Iside et Osir. [c] Sympos. Lib. IV. Quaest. V. [d] Geogr. sacr. Lib. I. cap. xviii.

Geniorum genus duplex apud veteres. Alius universalis, omnium antistes, ac supremus arbiter: caeteri speciales qui Praestites etiam dicti sunt. Istorum quoque partitio multiplex: alii velut Legati, aut Tribuni populorum, regionum que curam gerebant: alii quasi Centuriones collegiorum, vicorum, oppidorum: alii denique gregarii totidem tanquam milites singulorum hominum, locorum, arborum &c. Ita lapides et nummi: *Genio Populi Romani. Genio Senatus. Genio Coloniae. Genio Augusti. Genio fontis &c.* Vitae salutisque hominum custodes isti, morum censores ac magistri, propriique et unius sui muneris atque officii tenaces. Non ex alio quàm divinarum Scripturarum fonte ideas illas de Geniis hominum, regionumque custodibus hauserunt Aeneas Gaza, Apuleius, Seneca, Stoici. Nil nobis hic cum circumforaneis illis Geniis. De universali altero caeterorum parente atque imperatore haec D. Augustinus (a). *Quid est Genius? Deus est, inquit Varro, qui vim habet omnium rerum gignendarum, seu, gerendarum, ut Festo placet, et aliis, quibus Genius ille maximus etiam dicitur parens hominum, conditor rerum idem et administrator ac custos, animus per naturam rerum omnem intentus et commeans.* Hinc toties audit apud veteres *λύσιος Δαίμων αγαθοδαίμων*. Genii illius universalis, maximi, seu divinitatis ipsius symbolum fuisse serpentem Neroniano nummo expressum, adjunctorum suorum expositione deducitur.

Experte senectutis serpente aeternitatem Genio universali, seu Deo propriam et naturalem, ab omnibus retro saeculis, etiam a Platone adumbratam semper fuisse consentiant omnes. Mens, et vis intelligendi infinita, quae divinitatem competit, erecto declaratur serpentis capite, quod ideo quandoque humanum est in nummis *ΙΩΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, ΝΙΚΟΜΗΔΕΩΝ*; quandoque cristatâ coronâ nobilitatum, in nummis *ΑΒΩΝΟΤΕΙΧΕΙΤΩΝ* ad testificationem supremæ potestatis et imperii; quandoque radiis circumdatum, in nummis *ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, ΟΥΛΠΙΑΣ ΠΑΥΤΑΛΙΑΣ*, ad adumbrandam naturam divinam. Genius, seu ignis ille aeternus ambiens et circulans,

omnia

[a] De Civit. Dei, Lib. VII. cap. v.

omnia ignitâ et sempiternâ agitatione perpetuans (a), ex lampade serpentis capiti imposito facilè dignoscendus: illius moderatrix sapientia in gubernando mundo, et curandis rebus humanis, conservanda humana propagine per caduceum attestata (b): providentia in nutriendis, multiplicandis frugibus, atque caeteris ad hominum vitam conducentibus per spicas delineata: bonitas et clementia in averruncandis hominum infortuniis, exaudiendis precibus, restituenda salute per papaver significata. Plura dabit Ulisses Aldrovandus in historia Serpentum.

Serpentis autem Genii maximî imagine Bacchum delineari ex eo solùm non evincimus, quòd ut apud autores constat, serpens pro Baccho saepiùs acceptus fuerit, quòd eâ formâ, eo nomine Dionysius visus, cultus et appellatus, sed etiam quòd eadem de Baccho, quae de Genio supremo praedicantur: brevità dixerim, quòd Bacchi nomine et symbolis Ens simpliciter dictum, Deus, veteribus passim eruditis intelligendus venerit. Quod ut evincatur, nova quamquam non videantur requiri argumenta, allatis superiùs rem planè evincantibus, praestat tamen Divinitatis attributa totidem in Deos ab indocta plebe aedificata refricare, ut quae sua sunt, ea tota sibi Bacchus vindicet. Ita enim constabit potentiam, aeternitatem, providentiam, felicitatem, victoriam, salutem, justitiam, caeteraque id genus divinitatis propria, et variis sub denominationibus, ut diximus, Jovis, Saturni, Cereris, Aesculapii &c. usurpata, ad Bacchum tanquam totius boni fontem ab ethnicis eruditis compluribus referri. Exinde quid sibi velint frequentes adeo in veteribus nummis serpentes, nullo, ut videtur, negotio expedietur.

Deorum antiquissimum Phornutus Bacchum praedicat, Orpheus Perikionium, seu qui Saturni sphaeram ambit, et moderatur: eundem nunc ex nummis aeternum.

ΚΩΩΝ. Caput Bacchi muliebriter ornatum, sinistrorsum, ad humeros cum stola.)(ΑΙΩ ΔΙΟΝΥΣΙΟΚ Caput, seu larva

[a] Firmicus Lib. V. Mathem. Heraclitus. [b] Ita Macrob. Saturn. Lib. I. Cap. XIX. Argumentum caducei ad genituram hominum, quae genesis appellatur, Aegyptii protendunt.

scenica (ludorum nempe comitorum quibus ortum dederat Bacchus) super cistam, cum duobus thyrsis per transversum. Aereus est hic nummus ex aere tertio in gaza Lebrethiana. Ad utriusque similitudinem, et in eundem fortè sensum accipiendus accedit Vibiae gentis denarius, Patino Tab. I. n°. 6. Vailantio n°. XXI. ubi caput Liberæ hederâ coronatum, sinistrors. Pagina altera habet caput scenicum idem, eodemque modo dispositum super aram, cum thyrso transverso, pantherâ pedibus anterioribus in aram insiliente, et circumscripta epigraphe: C. VIBIVS VARVS.

ΑΑΘΔΙΚΕΩΝ. Caput Bacchi muliebri cultu sinistrorsum, ad humeros cum stola.)(ΑΙΑ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. Aeolicè Αἰών pro Αἰών. Caput scenicum decumbens supra viminaceam cistam e qua serpens emergit: dextro nummi latere, spica. Ex aere quoque tertio apud D. Boule Massiliae.

Αἰών Διονύσιος idem sonat in recto casu, atque aevum Bacchicum. Nos latinè, Aeternitas Bacchi, quae potuit etiam denotari quatuor elephantibus in curru Liberum Patrem deducentibus, ex nummo aereo Gordiani Pii, ΝΙΚΑΙΕΩΝ. Aeternitatem elephantem expresserat in suis nummis Philippus senior, exemplo Ti. Caesaris Augustum, Neronis Agrippinam matrem, Titi Vespasianum, Trajani Nervam in Deorum numerum referentis. Nummus extat Antonii Pii signatus in Aegypto, inscriptus L. B. ΑΙΩΝ. adeo non primùm occurrit in nummis illa vox. Hic tamen in eum sensum deflecti potest quem praeferunt nummi Maxentii, *Aeterna felicitas*: Diocletiani, *Tempora felicia*: Hadriani *Saeculum aureum*. Utriusque numismatis figurae et convenientia vetant ne Διονύσιον Praetoris aut Magistratûs nomen proprium interpreteris. De serpente Bacchi et aeternitatis symbolo omnibus noto non est quod agamus.

Totius, quantus quantus est, mundi Bacchus praeses et moderator supremus, omnipotens idem qui sibi sufficit unus, sceptrifer invictus (*). Talem agnoscere est serpente designatum in Cretensium nummis, ubi suprema ejus potentia Jovis imagine

[*] Aristid, Orpheus in Hymn. Nonnus, Lib. XIX.

inter sinuosos angues stantis depingitur. Sic fulmen expressum est in Ephesinorum Cistophoro, in numismate Commodi mox appellando, et in alio Regio aeris secundi, ubi hinc duo capita barbara, laureata, et jugata; inde fulmen in medio coronae hederaceae, cum epigraphe ΑΜΕΙΡΩΤΑΝ. Sic *πυργενής* ipse ignitus, fulgurator, et in ignem, dum in hostes depugnaret, conversus dictus est Bacchus (a). Gentium Romanarum Mettiae, Prociliae nummi divinam majestatem Junone repraesentant. In illis autem et pluribus aliis, cum Junonis Sispite imagine serpens plura in volumina contractus, et elato semper capite. Ita in Memmia gente, providentia Cerere adumbrata est. Apud Ill. D. de Mazaugues Aquis-Sextiis, singularis extat ex argento nummus, quem in suis familiis desiderandum reliquit Vaillantius: C. MEMMI. C. F. QVIRI-NVS. Quirini capite laureato, prolixâ barbâ, sinistrorsum.)(IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. PP. REST.

MEMMIVS AED. CERALIA PREIMVS FECIT. Serpens pro pedibus Cereris stolatae sedentis, sinistrors. conversae, dextrâ taedam tenentis, laevâ spicas. Est etiam maximi moduli aereus alter nondum vulgatus Faustinae Pii filiae, sub imagine Cereris, in gaza Lebreiana: ΚΩΡΗ CΩΤΕΙΡΑ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ. Capite Cereris spicis et gramine coronato, ad pectus cum stola, sinistrors.)(ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Ara supra quam tres *Δαδοῦχαι* mulieres: hinc et inde serpens taedae accensae implicitus. Vis quoque infinita Baccho, qui hominum iudex et arbiter audit, *ἀνδρωπών πύργων* (b), sceptro, seu thyrsô denotatur.

Caput Bacchi Bacchepaeanis, sinistrorsum.)(ΚΩΙΩΝ ΣΩΤΗΡ. Serpens baculum complectitur. In eo secundi moduli numismate aereo apud Ill. D. Lebre, quis non agnoscat thyrsum, ubi a Baccha in terram projectus est, in serpentem conversum, et obvolventem se Scipioni (c)? Alter ejusdem cimelii nummus ex aere quoque mediocri habet caput Bacchi hederâ coronatum, sinistrorsum, et ΟΡΘΩCΙΩΝ. In pagina

(a) Nonnus, lib. XXXVI, et XLVIII.
[c] Nonnus Lib. XXXV.

(b) Jon Chius apud Athen. Lib. II.

altera tigris gradiens dextrorsum, pede laevo thyrsus humero gestat; thyrsi apici globulus inest, seu ovum in Orgiis Baccho omnipotenti, Plutarcho assertore (a), consecrari solitum, ut exemplum omnia gignentis, et in se continentis.

Genius ille Bacchus noctis et diei regit fines, interdiu lumen praeferens; noctem aliis concedens, ita tamen ut interim non cesset, sed perpetuo versetur in motu: splendore totum orbem superans. Haec Aristides, et Orpheus, quibus serpentes in nummis Apollinis, seu Solis facile interpretaberis, Quae de Baccho fatidico jam a nobis dicta sunt suam lucem fenerabuntur nummis referentibus implicitum tripodi serpentem. Adde quod cum hominibus Deos saepius locutos fuisse sub serpentis imagine tota fabulosa testetur antiquitas. Ergo si apud veteres eruditos Bacchus fuerit suprema Divinitas una, si Libanio [b] Διούσος παλὺς πανταχού ὁ θεός, quod uni Deo proprium est, veteribus illis persuasum quoque fuisse necesse est, quae fundebant serpentes oracula (c) ab uno Baccho fundi. Nec alium in sensum detorquendus mos ille imponendi tripoda uni, aut triplici aeneo serpenti (d).

Fruges et quidquid ad humanae vitae conservationem facit, acceptum Baccho referebatur. Seminum ille, plantarum, frugum et arborum parens ac dator (e). Hinc boves ad jugum jungendi, terrae semina committendi, adultas fruges metendi, in panem convertendi artes, quarum Bacchus Sabazius auctor (f), totidem in numina habita sunt sub nominibus Cereis, Proserpinae, Isidis, Triptolemi. Hic habes unde tam frequentes, tam varios in istarum Divinitatum numismatis serpentes ad Bacchum unum referas. Eadem quoque militat ratio pro spicis et papaveribus serpentes ut plurimum comitantibus. Calathus etiam et flos lotus serpentum capitibus impositi, qui videntur, certissima sunt derivatae a Baccho annonae et ubertatis argumenta. Et hoc est nummis illustrandum.

ATT.

[a] Sympos. Lib. II. Quaest. III. [b] Declamat. X. [c] Lucian. in Astrol. [d] Herodot. Lib. IX. Pausan. in Phocic. [e] Aristid. Diod. Sic. (f) Diodor. Lib. IV.

ATT. KAI. TPAIAN. CEB. TEPM. ΔAKIK. Capite laurea-
to, sinistrors.)(L. IZ. Canistrum frugibus refertum in curru
vecto binis serpentibus, quorum capita calatho insigniuntur.
Ex aere magno apud D. Lebret.

Trajani ejusdem.)(L. IZ. Vas frugibus plenum cippo im-
positum inter duos angues cristatos, alatos, et spiris implici-
tos. Est ex aere magno apud D. Gravier Mafsiliae. In Lebre-
tiana gaza similis est alter Hadriani cum epocha L. KA. seu
anno x x i. suscepti ab Hadriano imperii. Ad Sabaziorum
typum Cistophoris impressum nummus uterque proximè ac-
cedit.

Alter ejusdem Principis nummus apud Vaillantium, ubi
Bacchus dextrâ spicas, laevâ thyrsus gerit: in ambitu, ΠΕ-
ΠΙΝΘΙΩΝ. Quàm bene spicis cum thyrsu conveniat in Bacchi
manibus, docet Kircherus, Lib. IV. Obelisc. Pamph. Hier. XIX.
Thyrsum in festis circumferri nihil aliud denotat, nisi plan-
tationem vitis, et musicae inventionem, hoc est, liquorem
et harmoniam rebus singulis inexistentem, qua suprema
mens, Bacchus, mundum, et quae in mundo existunt, lo-
cupletavit.

Sev. Alexandri.)(ΗΡΑΚΛΙΑC ΕΝ ΠΟΝΤΟ. Bacchus cum
cornucopiae in dextra manu, et thyrsu in laeva. Tralatitii sunt
Sardianorum nummi in quibus serpens, cum icone raptus Pro-
serpinae.

Maximini.)(ΝΥCΑΕΩΝ. Bacchus dextrâ racemum prae-
ferens insidet cornucopiae. Ex aere secundo nummus hic, et
superior, apud Vaillantium uterque.

Obvio in Epidaurensium, Chiorum Coënsium, Nicome-
densium &c. nummis serpente cum imagine Bacchi et Hygiae,
designatur Bacchus ipse cujus beneficio salus amissa pristinum
in statum aseritur. Felicius designari non potuit Liber He-
bon senescere nescius, et salutis restitutor, quàm serpente ae-
ternum virente, et morbis impervio. Morborum medela, et
praesens doloribus subsidium ab Orpheo invocatur Bacchus (a);

nihil enim tam firmiter morbo contractum est, quod nequeat dissolvere (a). Medici partes agentem Bacchum semel et iterum repraesentat Nonnus (b). Bacchum, si Mnesitheo credamus (c), omnibus in locis vocant medicum; quibusdam in locis etiam Pythia eum edixit vocandum sanitatis praesidem. Mnesitheo consentit Plutarchus (d). Laurus et smilax Baccho dicata, quod utraque dolores arceat, et plurimum conferat valetudini (e). Hinc Bacchum toties *σωτηρος* cognomine donatum reperias apud Plinium &c. et Coensium, Thasiorum, Maronitarum &c. nummos. Eundem etiam nomine Salutis et Aesculapii adumbratum evincit Commodi Imp. nummus ex aere maximo: SALVS P. M. TR. P. X. COS. III. PP. Hygia sedens suspenso e vitis palmitate serpenti libamina offert; latere dextro, signum Bacchi thyrsus dextrâ gestantis cippo impositum. Baccho facta fuerant eo anno vota publica pro salute Principis: nam in alio quoque maximo numismate, Commodus sacra facit ad aram sub arbore, ante Bacchum adstantem, cum hac epigraphe: TR. P. VIIII. IMP. VII. COS. III.

Bacchum ensibus gaudere et sanguine notum est (f), Imperatorem praestantissimum, et praeliorum numen habitum (g). Plurimae illi adscribuntur victoriae de Gigantibus, Indis, Thebanis, Amazonibus, Actaeone, Lycurgo, Deriade, quarum unius testis Thureus superstes solus. Apud Vaillantium in Commodi nummo Smyrnae signato, Praetore Demonstrato Heraclidae filio, Victoria, rectius dixerim, Bacchus Victoriae habitu laevâ thyrsus gestat, dextrâ fulmen. Nec alia de causa litui militares in veteribus nummis formam serpentis mentientes, et praefixi signorum apici serpentes, hastis-ve impliciti. Quamvis inscios voluisset nos Diodorus pristini moris supplicandi Baccho pro reportanda victoria, victoriae tamen signum et pignus certissimum serpens demonstrasset partarum

[a] Aristides loc. cit. [b] Lib. XXIX. et alibi. [c] Athen. Lib. II. [d] Sympos. Lib. II. Quaest. I. (e) Plin. Lib. XXIV. Bafsus Geopog Lib. II. (f) Orpheus loc. cit. (g) Diodor. Lib. IV. Nonnus Lib. XIV. Phornut. Dinarchus Poëta apud Cyrill. Lib. X. contra Jul.

victoriarum beneficia saepiùs a veteribus in Bacchum refundi. In Aegyptiaco numismate Antonini Pii, in gaza Lebreiana, Bacchus dextrâ tropaeum gerit : terrestrium scilicet victoriarum insigne ; navalium verò in nummis ubi tridenti serpens innexus, aut ubi acrostolium, quale exprimitur in omnibus prope Cistophoris supra vannum mysticam. C. Claudii Pulchri pretiosus, imo quantivis pretii Cistophorus acrostolicum exhibet sine vannò.

Acrostolium autem de navali victoria interpretantur plerique omnes. Eo Cistophoro significetur victoria quam ministrantibus naves Rhadamantibus de India retulit Bacchus (*a*), aut de Amazonibus in Insula Samo (*b*), an Claudii Pulchri, auspice tamen Baccho, victoria aliqua navalis, parvi interest. Nisi acrostolium interpretari quis malit de supremo Bacchi dominio in naturam humidam, adeoque in mare. Nam *ὠδρωε-
νῆς*, seu ex undis natus dicitur Bacchus ab Orpheo. Denominationis originem, sibi ene memini, refert Pausanias dum de Brasiatibus. Ut ut sit, autumabantur ad Bacchum preces navigantium deferri : Bacchum eorum facem, ducem et numen : Bacchum Oceani rectorem, et victoriarum terrâ marique partarum praesidem et collatorem. In nummo graeco Commodi ex aere tertio apud Vaill. NIKAIΕΩΝ. Bacchus cum cantharo et thyrsò sedet supra navim.

Victoriam sequitur pax, pacem felicitas, annona, concor-

[*a*] Nonnus Lib. XXXVI. [*b*] Plutare. Quaest. Graec.

dia, uno verbo Αἰών Διόνυσος, et felicia tempora. Ut in nummis Alexandri Magni, Ti. Claudii, Agrippinae, Commodi, Antonini Soaemiadis F. (a) victoriae praecit serpens, aut victoriam ipsam defert, ita quaesitam victoriâ pacem adumbrat. Pacis enim amicus et autor Bacchus, adeo ut pacis nomen mereatur et gerat (b). Florente pace, aurea viget fertilitas, alma quies, dives annona &c. quae dona Bacchi declarantur geminis serpentibus baculo annexis in manibus Mercurii, Pacis, Securitatis, Annonae, Felicitatis. Hûc revocari etiamnum possunt obvii passim in nummis serpentes inter spicas, papavera et caduceum. Ad rem facit hic in primis Goltzianus nummus.

Caput Bacchi fenile, coronâ insigne.)(ΒΟΥΛΛΙΟΝΩΝ. Cornucopiae circumdatum serpente, spicis et uvâ plenum. Non moror comites Palladis serpentes Cloviae gentis, Neronis, Domitiani, Trajani, Sept. Severi &c. numismatibus inscriptos. Palladi Sapientiae praecit serpens αγαθοδαίμων Bacchus, quem Dea suasorem, et antesignanum sequitur. Sapientis suasoris partes propriae sunt Bacchi: εὐβελος ideo apud Orpheum, Aristophanem et Plutarchum audit ille, σοφάτατος apud Diphilum (c), et concilii Deorum praeses, imo Jovis nummo ipsius mens et consilium Διὸς νόος (d).

Primus religionis autor, et sacrificiorum parens Bacchus, qui Pelio in monte Deorum caerimonias, ritusque sacros homines edocuit (e). Talis exprimitur in aereo primi moduli gazae Fridericianae.

. . . . ΑΥΡΗ. ΚΟΜΟΔΟΣ. Laureato capite ad humeros cum paludamento, sinistrorsum.)(ΕΠΙ ΣΤΡ. ΣΕΠΤ. ΑΡΙΑΝΟΥ ΚΟΙ. ΔΕΚΒΙΩΝ. Bacchus nudus stat a sinistris dextrorsum, laevâ thyrsus tenet, dextrâ porrigit aram ignitam Lesbiaco Genio stolato ex adverso stanti; in ima parte fluvius in undis decumbit, dextrorsum conversus, laevâ arundinem gestans.

[a] Tristan Tom. I. in addend. Oisel. Tab. LXX. n°. 3. Vaillant. numm. Graec. Imp. &c. [b] Phornutus. [c] Athen. Lib. II. (d) Macrob. Saturn. Lib. I. [e] Orpheus in hymn. Aeneas Gaza, epist. ad Dionys.

gestans. Alia sunt Antonini Pii ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ, Sept. Severi ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, Antonini ejus filii ΚΩΤΙΑΕΩΝ, Sev. Alexandri ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ cum imagine Liberi Patris paterâ libantis. Institutam ab eo religionem arguit quoque lustrica, seu aspergillum, religionis ipsius symbolum, quale conspiciendum occurrit in edito superiùs C. Pulchri Cistophoro. Priscis illis temporibus sacra fiebant Libero Patre magistro in montium cacuminibus, aut medios inter agros umbrosis sub arboribus (a). Neronis est nummus maximi moduli apud Tristanum (b), Oiselium (c), Havercampum (d) et D. de Mazaugues, in quo serpens spiris erigitur ex adverso montanae arae. Recensitis Commodi nummis adjungendus alter, in quo Salus sub arbore, Baccho Aesculapio, sive Baccho salutis conservatori paterâ libat: inscribitur nummus ille IMP. VI. COS. II. PP.

Virginitatis custos et explorator serpens obvius in Rosciae gentis denario. Ibi emicat pascens in manu Lanuvinae, ut ferunt, puellae (e), certissimum, si eos audias, incorruptae castitatis illius argumentum, cum oblatas ab unis duntaxat virginibus escas admittere serpens ille solitus fuerit (f). Expressum eo serpente videre mihi videor Bacchum, cui innata castitas, atque aversi ab obscœnis voluptatibus mores. Hinc factum cur castus ipse virgines tantum et asecclas adsciscere sibi voluerit, Musas nempe, Maenades, et incorruptas Nymphas (g).

X V I.

Quis Cistophorùm usus, quod pretium, hoc tum demum nobis, si fieri potest, expendendum. Fuerunt Cistophori in

De Cistophorùm usu, et pretio.

[a] Tibullus Lib. II. Eleg. I. [b] Tom. I. p. 221. [c] Tab. LXXX. n.º. 1.º.
[d] De numm. Coutorn. Tab. v. n.º. 12. [e] Typus idem in Mertia gente, in nummis Coloniae Nemausi. &c. [f] Aelian. Lib. X. c. 6, Propert. Lib. VI. Eleg. VIII.
Nonnus Lib. XV. (g) Strabo Lib. X. Orpheus hymn. 21. in Bacch.

usu nummario. Ego, ad Atticum scribit Tullius (*a*) in Cistophoro in Asia habeo ad Sestercium bis et vicies: hujus pecuniae permutatione fidem nostram facile tuebere. Enumeranti Livio (*b*) praelatas in triumpho Cn. Manlii Vulsonis de Gallo-graecis pecunias recensentur tetradrachmum Atticum CXXVII. millia, Cistophorum CCL. Philippeorum aureorum sedecim millia, CCCXX.

Conflatos ex argento Cistophoros evincit Livius idem, dum unius meminit pecuniae argenteae, quam de Rege Antiocho, et Aetolis triumphans M. Acilius tulerat. Alibi passim eodem modo de Cistophoris quam de tetradrachmo Attico loquitur: argenteum autem est Atticum tetradrachma. Cistophorum inter et Denarium Romanum comparationem insituit Festus: uterque ergo argenteus. Tullius idem (*c*): *Scripti ad Quaestores urbanos de Q. Fratris negotio: vide quid narrent, et quae spes sit denarii: an Cistophoro Pompeiano jaceamus.* Ex communi interpretum sententia, quaesitam bello Mithridatico Pompeius in Cistophoro habebat magnam in Asia pecuniam, ex qua Q. Ciceroni Asiam regenti annum numerare volebant Urbani Quaestores, tantumdem ipsi postea Pompeio Romae denario (argenteo scilicet nummo) numeraturi. Exemplo Lentuli, Ap. Claudii, Tullii, Metelli Cistophoros fortassis suo nomine, dum in Asia degeret, inscripserat Pompeius, unde Pompeiani Cistophori. Ne multa videar congerere in eo evincendo quod nemini negotium facessere forte potest, uni excepto Cl. Eisenschmidio, Plinii iudicio standum, qui (*d*) Populum Romanum victis gentibus in tributo argentum imperitasse, non aurum affirmat. Vectigalis itaque et tributaria pecunia si fuerit Cistophorus, eum quoque fuisse argenteum necesse est. Vectigalem ex eo Cistophorum conijcimus, quod alterius argenteae pecuniae Asiaticae, illis praesertim temporibus, rara sit commemoratio. Unde primum est colligere vectigalia, quae pensitari solent celebratissimam pecuniam, ab Asiaticis, ubi

[*a*] Epist. I. Lib. II.
[*d*] Lib. XXXIII.

[*b*] Lib. XXXIX.

[*c*] Epist. ad Att. VI. Lib. II.

vectigales facti sunt, Cistophoris fuisse pensitata: quod demonstrant etiam ea quæ de M. Catone dicturi sumus.

Infeliciter hactenus a multis insudatum est in assignando pretio Cistophorûm, quos nunquam viderant, ideoque falso supposuerunt minutos esse nummos. Pretium illud paulò majus esse quàm denarii dimidium, seu tritum omnino obolorum cum semisse sanxerunt Malaspina [a], Turnebus (b), Budæus (c), Glareanus (d). Eorum nititur sententia autoritate Festi dicentis: *Euboicum talentum nummo graeco septem millium et quingentorum Cistophorûm est; nostro, quatuor millium denariorum.* Mendosum Festi locum subodoratus, non correctiori tamen animadversione commentatus est D. Dacier, cui talentum Euboicum Attico talento minus est tribus minis, et triente, seu constat tantum minis quinquaginta sex, et bese, quod recidit in sexcentos et sexaginta sex supra quinque denariorum millia. His assumptis, nedum probatis, indeterminatè concludit Cistophorûm majorem quàm septem millium, et quingentorum debere esse numerum, adeoque majorem etiam quàm quatuor milium Denariorum. Verum adeo talentum Euboicum Attico talento minus non est, ut illo etiam longè majus sit. Herodoto (e) valet Babylonicum talentum septuaginta minas Euboicas. Babylonicum idem talentum Eliani [f], duas supra septuaginta minas Atticas continet. Septuaginta itaque minae Euboicae septuaginta duabus minis Atticis respondent. Atticum igitur talentum talento Euboico minus est minâ unâ, unâque supra septuaginta drachmas et tribus septimis; ergo Euboica mina aequipollet Atticae minae uni, drachmis duabus, et sex septimis, proindeque talento Attico majus est Euboicum talentum.

Quempiam, cujus nobis nomen excidit e memoria, meminimus nos olim legere Festi locum ita restituentem: nostro, sex millium denariorum. Qua semel admiffa Festi restitutione, Cistophori pretium est bes denarii, seu duarum tertiarum de-

[a] Notis in Epist. Cic. ad Attic. (b) Advers. Lib. III. cap. v. [c] De Afse Lib. II. [d] Notis in Lib. XXXIX. Livii. [e] Lib. III. [f] Var. Hist. Lib. I. cap. xxxi.

narii, aut quod eodem recidit, tanti denarius valet, quantum Cistophorus cum quarta, id est, cum triente. Nec id habet fidem. (Loquimur et hic nos semper secundum falsam, pro germana tamen a plerisque hactenus adoptata, suppositionem minutum scilicet esse nummum Cistophorum). Etenim talento Attico tunc omnia paria forent cum Euboico. Talentum, ut e Suida et Prisciano constat, minarum est sexaginta; mina vero drachmarum centum. Plinio autem et caeteris (a), Graecorum drachma et Romanorum denarius unius sunt, ejusdemque pretii. Ergo si sex denariorum millia inter et septem millia et quingentos Cistophoros conveniat, Atticum inter et Euboicum talentum convenire quoque necesse est, quod tamen esse falsum modo demonstratum est.

Neque id satis. In ea versatur opinione Doctissimus Anglus autor eximii operis quod de Judaeorum historia scripsit D. Humfridius Pridavv, tot denariorum millia, quot Cistophorum sunt, in Festo restituenda. Persuasum habet ille memoratos Festo Cistophoros, Graecos, seu ut jam dictum est, Atticos esse nummos. Sententiam hanc evellit communis adversantium scriptorum autoritas, quam Cistophorum numquam Atticam fuisse pecuniam constat. Omisissis enim superius recensitis, et planè decretoriis Tullii locis, instar omnium sint haec ejusdem verba (b): *sed quid, si eidem negocium dedisses, ut in Asia Cistophorum flagitaret?* Quasi dixisset Orator: si M. Catoni quem cum jure Praetorio Quaestorem miseris in insulam Cyprum ad vendendas Ptolemaei regis gazas, et pecunias inde deducendas, negocium etiam dedisses, ut in Asiam iret pendendum Populo Romano vectigal exacturus? Tributariae igitur provinciae tributa pendebant propriam sibi pecuniam; vectigalis igitur Asia vectigal pensitabat nummo Asiatico; vectigalem igitur in Asia Cistophorum flagitaturus si fuisset Cato, Asiaticum nummum fuisse Cistophorum nemo negaverit.

Falsam

[a] Plin. Lib. XXI-CIX. Celsus ad Natalem, epist. praefixa operi Marcelli Empirici. (b) Orat. pro domo sua.

Falsam de nummulo argenteo Cistophoro suppositionem admittenti, cohaerentia velit modò loqui, totus Festi locus susdeque vertendus erit, et ita fortassis legendus: Euboicum talentum septem millium et quingentorum Cistophorùm est: nostro, sex millium centum et unius supra septuaginta denariorum. Quod planum erit revocanti in memoriam drachmam Atticam congruere cum Romano denario, Euboicumque talentum constare unâ supra sexaginta minas Atticas, septuaginta et unâ drachmis cum tribus septimis. Cistophori pretium igitur tum foret denarii unius, et paulò minùs unâ sextâ parte, sive tanti denarius valeret, quantum Cistophorus, et $\frac{170}{617}$. Quae si admittatur unquam emendatio, Festus in Festo ipso quaerendus erit.

Aliter planè hariolandum foret, si intelligendus sit Festus de Euboico talento illo cujus mentio apud Polybium (a), et Livium (b). Etenim Lucium Scipionem inter, et Antiochum Magnum initam memorant pacem, ea in primis conditione, ut Romanis a rege quindecim millia talentùm Euboicorum penderentur. Quòd praedictos inter autores convenire non videatur, hoc parvi interest. Quamvis Polybio consentiat Livius, dum de propositis pacis conditionibus, quindecim scilicet millia talenta fore Euboica, attamen dum de acceptis iisdem conditionibus, talenta illa esse Attica pronunciat. Sed Livio eò loci Polybium convertendi mendum obrepit. Hoc siquidem unum a Polybio asseritur, pendendam Romanis pecuniam ἀργύρα fore Ἀττικὰ ἀργύρα, ex probatissimo Atheniensium argento. Quibus verbis speciem tantum argenti, non verò rationem, ut ita dicam, individualementae designantibus non satis attendit Livius, eaque latinè in Attica talenta transtulit. Ut gravissimum erat Euboicum talentum, sic et purissima putissimaeque Attica pecunia. Hinc pacem ut redimeret, magnam hanc jam per se pecuniam solvere coactus est Antiochus, sed iniquissimis conditionibus, gravissimis videlicet talentis, et argento optimo. Uniuscu-

[a] Legat. XXIV. [b] Lib. XXXVII. et XXXVIII.

jusque Euboïci hujusce talenti ratio congruebat cum octoginta Romanis libris. Sex autem supra nonaginta denariorum erat libra Romana: octoginta igitur librae, illae reddebant septem millia sexcentos octoginta denarios.

Sed vel admiffâ, de qua prius, falsâ suppositione, vix ac ne vix cuiquam persuasum erit eam Festi fuisse mentem, ut secundum hanc talenti Euboïci rationem, Cistophorum cum Denariis contentionem faceret. Quamvis enim Budaeo concederetur, reclamantibus meritò licet doctissimis passim omnibus, antiquorum duplex fuisse talentum, magnum et parvum, improbable insuper probandum foret, de magno Euboïco talento Festum esse audiendum. Praeterquam quòd id genus talenti, si tamen aliquando extiterit, insolens prope fuit, et raro in usu positum, illud ne semel quidem in veterum, vel ipsius qui invitatus obtruditur Plauti scriptis expressè appellatum reperias. Adde quod Cistophorus (qualem illi supponunt, minutum scilicet nummum) major tunc denario foret, cum aequipolleret denario, et $\frac{1}{4}$. Contrarium evincunt vel ipsi Cistophori. Veteres licet nimis non laborarent fedulitate libripendes in assignando debito pondere monetae feriundae, ut non ita pridem moris etiam erat in Hispania, Cistophorum tamen omnibus pensatis denario (dicendum foret quatuor denariis) semper leviolem animadvertimus. Nulli, et meminisse juvet, drachmae unius pondo, vel qui accedant ad drachmam Cistophori reperiuntur. Omnes et singuli sunt tetradrachma; alios usquam visos esse negamus. Bene multos aurificis statera examinatos probavimus alios esse pondo 229, alios 233, alios 235, alios 238, alios 241. granorum. Gentium autem, quas vocant Romanarum denarii eadem diligentia appensi dabant alii grana 70, alii 72, alii 75, alii 78. Si alterutrum ex hisce numeris quater multiplices, istorum granorum summa major erit quam illorum, adeoque Cistophorus levior erit denario, et ut ad amussim verba componamus, quatuor denariis levior erit, qui semper tetradrachmum est, Cistophorus.

Tetradrachmum diximus Cistophorum experientia ducti,

nunc ratione. In nummariis enumerationibus apud Livium agentem de argento signato triumphali M. Acilii, L. Aemilii, L. Scipionis &c. animadvertendum occurrit Cistophoros unos cum tetradrachmis Atticis recenseri, et utrosque modo eodem ac tenore. Quo fanè ostenditur Cistophorum ad tetradrachmae pondò accedere, quandoquidem duplex id nummi argentei genus tantum memoretur, caeteris minoribus nummis silentio praetermissis. Praeterea Cistophorum triumphalis summa, si talis Cistophorus, qualis Turnebo, Glareano, Budaeo, Dacierio, Pridavvio creditus est, levior est, quàm ut locum apud Livium mereatur. Neque opposueris Cistophorum qui duplo major tetradrachmo commendatur in Regia supellectili nummaria Seren. Principis Friderici Saxo-Gothani. Ita se habet Cistophorus ille.

M. ANTONIVS IMP. COS. DESIG.
ITER. ET TERP. (*sic*) Caput M. Antonii hederâ redimitum in medio coronae hederaceae et corymbiferae.
(X) III-VIR R. P. C. Caput Cleopatrae supra basim quadratam, in qua depictus est capricornus; utrimque serpentes duo erigunt se se, et caudas sibi invicem complicant. At vel ipse Cistophori editor Cl. D. Liebe (*a*) vocat illum in suspicionem, tum propter vocem TERP. pro TERT. positam, tum ratione ponderis insoliti, tum quòd capricornus tantum Augusti tempore nummis imprimi coeperit, tum quòd haud una recentioris manus vestigia in eo deprehendantur. Potuisset cippum quoque incusare pro cista suppositum.

Quid et quanti fuerit pretii Cistophorus ex Festo statuere tentabitur conatu non profuturo, saltem non approbando a Criticis, qui in emendandis autoribus unius tantum, aut alterius vovulae immutationem admittunt. Adeo perturbata sunt omnia in eo Festi loco, ut ejus restitutio penitus conclamata sit. Ex attenta comparatione talentorum Euboicorum et Atticorum cum Babylonico, Attici cum Romano, Cistophorum cum Denariis Romanis videre visi sumus Festi men-

(a) Thes. Frideric pag. 219.

tem dicentis, aut dicere volentis, Euboicum talentum nummo Asiatico mille septingentorum Cistophorum est: nostro, sex millium ducentorum Denariorum. Quâ facilitate conjectura nostro excidit calamo, eâdem mera inter commenta patietur ablegari.

Extremâ huic de Cistophoris prolusioni manu impositâ, alios ad me nummos ab Ill. D. Alletio transmissos in aliud tempus interpretandos reservamus, in suscepto scilicet a nobis opere. In eo numismata quaecumque vetera, Graeca, Aegyptiaca, Latina, cujuslibet moduli ac metalli, Regum, Virorum illustrium, Populorum ac Urbium, Gentium seu Familiarum Romanarum et Imperatorum, Caesarum &c. accuratè et singulatim descripta, notis ad historiam, chronologiam, geographiam &c. spectantibus illustrata, sub proprio possessoris nomine appellata, reperire erit. Opus immensum fanè, tentatum non ita pridem a Cl. Morellio, et in suo Rei Nummariæ Specimine jam delibatum, ab eruditæ antiquitatis cultoribus diu expectatum, exequendum tandem molimur nos, eruditione licet Cl. Morellio impares, animo tamen et constantiâ non inferiores. Itaque rogatos etiam atque etiam volumus eos omnes qui antiquitatis studio tenentur, et nummariam suppellectilem habent, omnium suorum veterum et indubitatae fidei nummorum indices perquam accuratos ad me Massiliam aut Lugdunum transmittant, ita tamen ut quod in nummorum inscriptionibus temporum injuriâ, aliove casu detritum fuerit, non suppleatur, sed interpositis asteriscis indicetur; quid in nummorum area, in ima parte, in lateribus observandum occurret, observetur; designentur etiam quo habitu, qua veste, qua parte conversae fuerint figurae, ita et modulus et metallum cujuslibet nummatis. Et quoniam omnes et singulos Regum, Virorum illustrium, Populorum ac Urbium, Gentium Romanarum nummi, et quotquot etiam sunt Imperatorum maximi moduli, et in Coloniis, Municipiisque signati aeri incidi

cidi curaturi sumus, si quis hujuscemodi nummos nondum vulgatos, aut a vulgatis aliquatenus dissimiles penes se habeat, rogamus quoque ut delineatos illos, aut ichthycollâ expressos nobiscum communicare velit. Quidquid autem nobis communicandum censebitur, aliâ quàm Tabellarii publici viâ communicetur, cum per vitæ institutum pecuniarum sumptus nobis non liceant.

F I N I S.

APPROBATIO.

JUSSU Illustrissimi Sigillorum Franciæ Custodis, legi Opus inscriptum, ALEXANDRI XAVERII PANELII Presbyteri, è Societate JESU, DE CISTOPHORIS, typisque quod detur dignissimum censui. Lutetiæ Parisiorum, die 27. Junii 1733.

LANCELOT.

LUGDUNI,

Ex Typographiâ CLAUDII PERROT, in vico Confort, ad insigne Ensis Regii.

G g

PERMISSION SIMPLE.

N°. 1824.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU, ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE : A Nos amés & feaux Conseillers, les Gens tenans nos Cours de Parlemens, Maîtres des Requêtes ordinaires de nôtre Hôtel, grand Conseil, Prevôt de Paris, Baillifs, Senéchaux, leurs Lieutenans Civils, & autres nos Justiciers, qu'il appartiendra; SALUT. Nôtre bien-amé NICOLAS DEVILLE, Libraire à Lyon, Nous ayant fait supplier de lui accorder nos Lettres de Permission pour l'impression d'un Manuscrit qui a pour Titre *Panelius de Cistophoris*; offrant pour cet effet de le faire imprimer en bon papier & beaux caractères, suivant la feuille imprimée & attachée pour modèle, sous le contre-scel des Presentes. Nous lui avons permis & permertons par ces Presentes, de faire imprimer ledit Livre cy-dessus spécifié, conjointement ou separément, & autant de fois que bon lui semblera, & de le vendre, faire vendre & debiter par tout nôtre Royaume, pendant le tems de trois années consecutives, à compter du jour de la date desdites Presentes. Faisons défenses à tous Libraires, Imprimeurs, & autres personnes de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'en introduire d'impression étrangere dans aucun Lieu de nôtre obéissance; à la charge que ces Presentes seront enregistrées tout au long sur le Registre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, dans trois mois de la date d'icelles; que l'impression de ce Livre sera faite dans nôtre Royaume & non ailleurs; & que l'Impetrant se conformera en tout aux Reglemens de la Librairie, & notamment à celui du dixième Avril 1725. & qu'avant que de l'exposer en vente, le Manuscrit ou imprimé qui aura servi de Copie à l'impression dudit Livre, sera remis dans le même état où l'Approbation y aura été donnée, es mains de nôtre très-cher & feal Chevalier Garde des Sceaux de France, le Sr. CHAUVELIN; & qu'il en sera ensuite remis deux Exemplaires dans nôtre Bibliothèque publique; un dans celle de nôtre Château du Louvre, & un dans celle de nôtre très-cher & feal Chevalier Garde des Sceaux de France, le Sieur CHAUVELIN, le tout à peine de nullité des Presentes; du contenu desquelles vous mandons & enjoignons de faire jouir l'Exposant ou ses Ayans cause, pleinement & paisiblement, sans souffrir qu'il leur soit fait aucun trouble ou empêchement. Vouions qu'à la Copie desdites Presentes qui sera imprimée tout au long au commencement ou à la fin dudit Livre, foi soit ajoutée comme à l'Original. Commandons au premier nôtre Huissier, ou Sergent, de faire pour l'exécution d'icelles tous Actes requis & necessaires, sans demander autre permission, & nonobstant Clameur de Haro, Chartre Normande, & Lettres à ce contraires: Car tel est nôtre plaisir. Donné à Compiègne le quatorzième jour de Juillet, l'an de grace mil sept cens trente-trois, & de nôtre Règne le dix-huitième.

Par le ROY, en son Conseil,
POMMYER.

Registré sur le Registre VII I. de la Chambre Royale des Libraires & Imprimeurs de Paris, N°. 560. folio 55a. conformément aux anciens Reglemens confirmés par celui du 28. Fevrier 1723. A Paris le 16. Juillet 1733.

G. MARTIN, Syndic.

E R R A T A

Quæ in hoc Volumine sunt emendanda.

PAG. 15. *lin. 19.* prima lege primas. *p. 21. lin. 1.* ercxit l. erexit. *p. 25. in Notis, lin. 2.* Aristid. l. Euripid. v. 145. & 305. *p. 28. lin. 3.* Scripturarnm l. Scripturarum. *p. 29. lin. 9.* Me-licerta l. Melicerta. *p. 31. in Notis, lin. 10.* Trezzes. l. Ttezzes. *p. 32. in Notis, lin. 2.* Ζαγρεδς. l. Ζαγρεδς. *p. 33. lin. 31.* alibi Jovis lege & adde, alibi Jovis quatenus Jovis sacra. *p. 36. lin. 9.* Alexander l. Aleander. *p. 38. lin. 5.* Jonicarum l. Ionicarum. *ibid. lin. 14.* Jones l. Iones *ibid. lin. 23.* Prygia l. Phrygia. *p. 40. lin. 35.* Joniae. l. Ioniae. *p. 41. lin. 6.* Foniae. l. Ioniae. *p. 46. lin. 26.* [Διονύσου] is l. [Διονύσου] is. *p. 48. lin. 3.* Jonicè l. Ionicè. *p. 50. lin. 13.* Milectus Ioniae, l. Miletus Ioniae. *p. 53. lin. 27.* loco l. loco. *p. 61. lin. 17.* Qui quod l. Quid quod. *p. 63. lin. 2.* KPI; l. KPH. *p. 64. lin. 6.* ἀντίθωνας l. Ἀντίθωνας. *ibid. lin. 10.* antoritare l. autoritate. *ibid. lin. 17.* Ctetam l. Cretam. *ibid. lin. 21.* altera l. alter à. *p. 65. lin. 10.* ΣΑΡΤΙΔΩΝ, l. ΣΑΡΤΙΔΩΝ. *p. 70. lin. 31.* famil. l. in Famil. *p. 73. lin. 29.* apud..... l. apud D. Lainé Lugduni. *p. 74. lin. 19.* Sabazius l. Sabazia. *p. 84. lin. 22.* Ἱεροφάντες, l. Ἱεροφάντες, *p. 86. lin. 4.* Kyrani in Jonia, l. Hyrcani in Ionia, *p. 88. in Notis, lin. 1.* Jon l. Ion. *p. 97. lin. 28.* Nycae l. Nyceae. *p. 102. lin. 4.* utriusque l. hujusce & sequentis nummi similitudinem. *p. 108. lin. 21.* Jovis nummo ipsius l. imo Jovis ipsius. *ibid. lin. 26.* Fridericianae. lege & adde, Fridericianae nummo. *p. 109. lin. 1.* Antonini Pii adde numismata. *p. 111. lin. 30.* memimus l. meminimus. *p. 113. lin. 24.* convertendi l. convertenti.

Cætera benevolus Lector facile supplebit.

